İskandinav Mitleri

R. I. Page

Çeviren: İsmail Yılmaz

Dünya Mitleri 1

phoenix

İSKANDİNAV MİTLERİ

İskandinav Mitleri
R. I. Page

Kitabın Orijinal Adı: Norse Myths

Çeviren: İsmail Yılmaz

Dizi Editörü: Elif Çelik

Kapak ve Sayfa Düzeni: Leyla Çelik
Desen Ofset A.Ş.
Birlik Mah. 448. Cad. 476. Sk. No: 2
Çankaya / ANKARA Tel: (312) 496 43 43

Mart 2009, Ankara
Phoenix Yayınevi -198

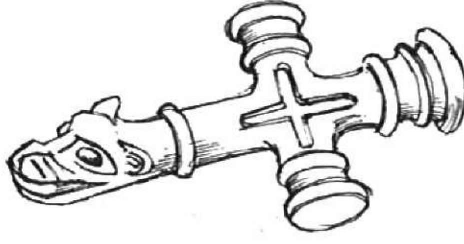
ISBN No: 978-605-5738-10-5

Phoenix Yayınevi
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay-Ankara
Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx
Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@phoenixkitap.com
http://www.phoenixkitap.com
Dağıtım: Siyasal Dağıtım
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay-Ankara
Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx
Faks: 0 (312) 419 16 11
Yerebatan Cad. Salkım Söğüt Sok.

Keskinler İş Merkezi No: 8/505
Sultanahmet-Eminönü/İstanbul
Tel-Faks: (0212) 528 86 00

e-posta: info@siyasalkitap.com
http://www.siyasalkitap.com

İSKANDİNAV MİTLERİ

R. I. Page

Çeviren

İsmail Yılmaz

Pdf: atamkorud

Epub: balci60

R. I. Page, Cambridge Üniversitesi'nde Anglo-Sakson profesörü ve aynı zamanda Corpus Cristi Koleji'nde akademi üyesi ve kütüphane müdürüdür.

Yayınları, runik yazıların yanı sıra, erken İngiliz ve İskandinav dili ile toplumunun diğer yönlerini de konu edinen kitap ve makalelerden oluşmaktadır.

İskandinav Diyarı
GRÖNLAND
İZLANDA
Atlas
Okyanusu
NORVEÇ
İSVEÇ
İSKOÇYA
İRLANDA
Kuzey
Denizi
DANİMARKA
Baltık Denizi
İNGİLTERE

İÇİNDEKİLER

Giriş *9*

İskandinav Mitlerinin Kaynakları *15*

Aesir, Vanir ve Bazı Krallar *47*

Odin ve Thor *63*

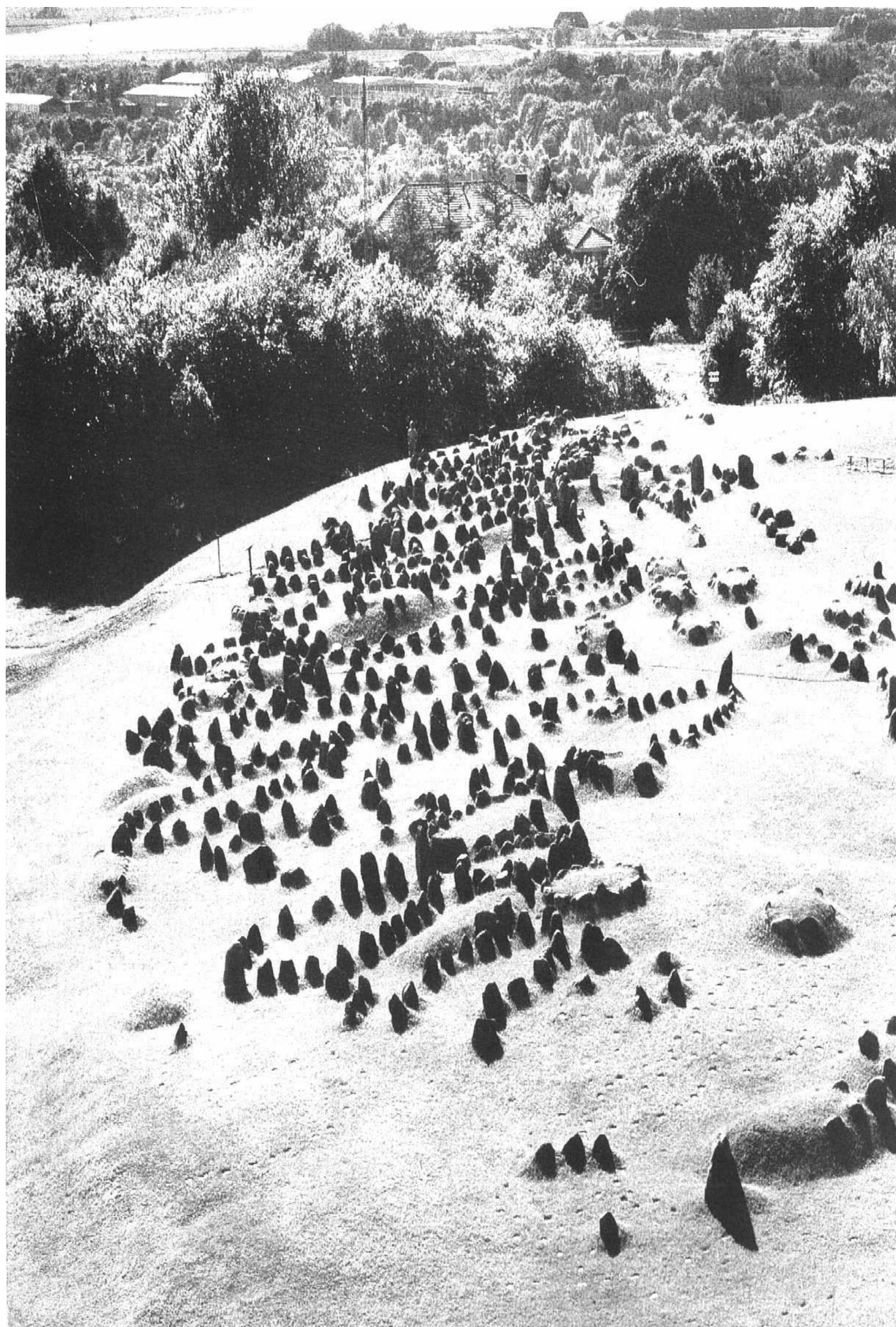
Baldr ve Loki *87*

Başlangıçlar, Gelişmeler ve Sonlar *105*

Tanrılar ve Kahramanlar *127*

İlave Okumalar İçin Öneriler *151*

Dizin *155*

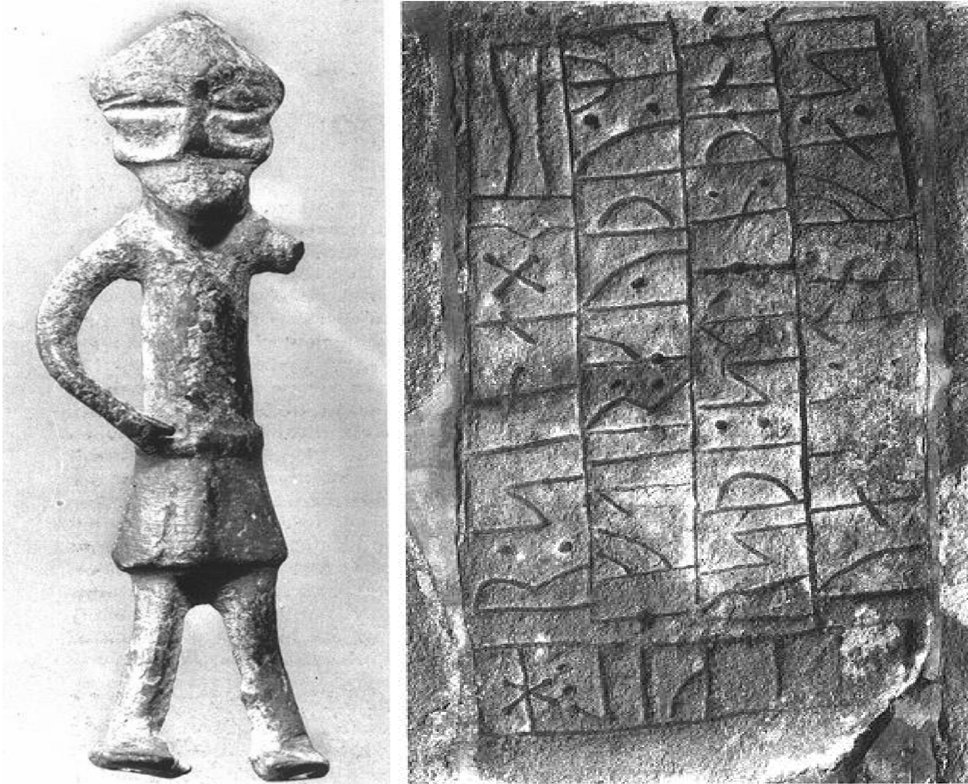
Giriş

Oxford İngilizce Sözlüğü, miti "genellikle doğaüstü kişileri, eylemleri ya da olayları anlatan ve doğal ya da tarihsel olgular hakkındaki yaygın bazı kanıları somutlaştıran, tamamen kurmaca bir öykü" diye tanımlar ve bu sözcüğün, kimileyin, "kurmaca öğelere sahip herhangi bir öyküyü kapsayacak şekilde" gevşek biçimde kullanılabildiğini eklemeyi de ihmal etmez. Ben bu kitapta 'mit' sözcüğünü, yukarıdaki tanımlardan ne ilki kadar sıkı ne de ikincisi kadar gevşek anlamda kullanacağım. Kuşkusuz, bu kitapta yer alan öykülerin çoğu, doğaüstü varlıklar ve olaylarla ilgilidir ve bu yüzden, Ortaçağ yazarlarının bize aktardıkları haliyle pagan İskandinav düşünce tarzını anlamamıza yardımcı olabilirler. Fakat öykülerin hepsi tümüyle kurmaca değildir. Kitabın son bölümünde göreceğimiz bazıları, kahramanlardan oluşan bir toplumda savaşların, cinayetlerin ve beklenmedik ölüm olaylarının nasıl karşılandığını anlatmakta ve kaynağını fi tarihinde yaşanmış tarihsel olaylarda bulmaktadır. Yine de bu kitap, geneli itibarıyla, Viking İskandinavyasının tanrıları ve tanrıçaları hakkındaki mitleri kapsamaktadır. Bu mitlerin bir kısmının, doğal olgular hakkındaki kimi kanıları somutlaştırdıkları aşikârdır (ki ben bunun, onların yaratılma nedeni olduğu düşüncesindeyim). ***[S.9]***Bu öykülerin özellikle mistisizmin çağdaş kültleriyle ilgilenen okuyuculara çekici geleceğine inanıyorum. Diğer öyküler de belki böylesi bir amaca hizmet ediyor olabilirler fakat daha muğlâktırlar ve ben ne bir antropolog ne de bir halkbilimci olduğum için, bu öykülerde somutlaştırılmaya çalışılan kanıların neler oldukları hakkında yalnızca birtakım tahminlerde bulunabilirim. Yine, bu kitapta yer alan diğer bir kısım mit ise, bugün bize sanki yalnızca eğlence olsun diye anlatılmış öyküler gibi görünmektedirler ve muhtemelen modern okuyucuların birçoğu da onları bu şekilde algılayacaktır.

Varlığını günümüze dek koruyabilmiş kayıtlara göre, İskandinavlar pek çok tanrıya ve tanrıçaya sahiptiler. Bunlar arasında, muhteşem okçu, kayak şampiyonu ve savaşçı tanrı Ull ile "özel anlaşmaların ve erkeklerle kadınların birbirlerine verdikleri sözlerin kaydını tutan... ve bu anlaşmaları bozanlardan ya da sözlerinden dönenlerden intikam alan" tanrıça Var gibi

bazı simalar hakkında, bugün elimizde çok az bilgi bulunmaktadır. Tıpkı birlikte anıldıkları diğer tanrılar ve tanrıçalar gibi, bu simalar da bir zamanlar kendi mitlerine sahip olmuş olabilirler. Ancak, çağdaş okuyucu için artık genellikle bir addan fazlasını ifade etmemektedirler. Bu yüzden, her ne kadar bu kitapta genel olarak İskandinavya'nın büyük tanrıları hakkındaki mitler anla-tılıyorsa da, varlığını koruyabilmiş bu mitlerin aslında bir zamanlar mevcut olan numunenin küçük bir kısmı olabileceği ve kesinlikle tesadüfî olduğu da hatırdan çıkarılmamalıdır.

Bu tanrıların en ünlüleri, İskandinav panteonunu oluşturan iki temel tanrı topluluğundan biri olan Aesir soyudur. Bu topluluğun başı, diğer tanrıların ve herkesin babası, şiirsel ilhamın, gizem ve büyünün tanrısı, savaşçıların kumandanı ve koruyucusu olan **Odin**'dir. Doğmuş ve doğacak her insanın yazgısını bilen ana tanrıça **Frigg** ise Odin'in karısıdır. Diğer tanrılar ve tanrıçalar, Odin'in çocukları olarak bilinirler. ***[S.10]***Bunlardan ilki ve en önemlisi, Aesir'i ezeli düşmanları olan devlere karşı koruyan, savaşçı tanrı **Thor**'dur. Altından saçları olduğu haricinde hakkında pek bir şey bilinmeyen tanrıça **Sif** ile evlidir.

Tek gözlü bu figürün, Odin olduğu düşünülmektedir. Çünkü İskandinav mitolojisindeki en önemli tek gözlü figür Odin'dir.

Bilgiye sahip olmak karşılığında bir gözünü verdiği anlatılmaktadır.
Danimarka, Hanning'den bir runik anma taşı. Yazıların sonunda bazı kimselerin Thor'a ait olduğunu düşündüğü bir çekiç simgesi bulunmaktadır, oysaki daha sonraki bir döneme, 12. yüzyıla tarihlenmesi, onun bir zanaatçının işareti olabileceğini gösterir.[1] ***[S.11]***

Odin'in diğer oğulları Bragi ve Baldr'dır. Hitabet ve şiir sanatı tanrısı olan **Bragi,** ebedi gençlik elmalarını elinde bulunduran ve önemli bir tanrıça olan **Idunn** ile evlidir. Tanrıça **Nanna** ile evli olan erkek güzeli tanrı **Baldr** ise talihsizliğiyle ünlüdür ve kör tanrı **Hod** tarafından kazara öldürülmüştür. Kurt Fenrir'in zincire vurulmasına yardım ederken sağ elini kaybeden gözüpek ve bilge savaş tanrısı **Tyr** da Odin'in oğullarından biri olarak görülür. Bu dünyanın ve tanrıların sonunu getirecek nihai savaşın habercisi olan **Heimdall** ise daha gizemli bir simadır ve oldukça kafa karıştırıcı bir başka şahsiyet olan Loki'nin ezeli düşmanıdır. **Loki,** bir dev olan Farbauti'nin oğludur ve yarı tanrı yarı iblistir. Kendisine büyük bir sadakatle bağlı olan Sigyn ile evli olmakla birlikte, dişi dev Angrboda ile yaşadığı bir kaçamağın meyveleri olan ve kötü niyetli/uğursuz oldukları bilinen üç çocuğu vardır: kurt Fenrir, Dünya Yılanı Iormungard ve yeraltı diyarının yöneticisi olan doğaüstü yaratık Hel.

Aesir tanrılarının yanında, bereket ve zenginlik tanrıları olarak bilinen Vanir tanrıları vardır. Bunlar Niord, Freyr ve Freyia'dır. **Niord** denizcilik, balıkçılık ve bolluk tanrısıdır. Dişi bir dev olan Skadi ile evlenmiş, ama anlaşamadıkları için bu evliliği kısa sürmüştür. Niord'un çocukları, ikiz kardeş oldukları halde birbirleriyle ilişkiye de girmiş olan Freyr ve Freyia'dır. **Freyr,** dişi dev Gerd ile evlenmiştir. **Freyia** ise Od adlı birisiyle evlenmiştir. Freyr ve Freyia, bereket ve doğurganlık tanrılarıdır.

Tanrılar sınıfının altında yer alan cüceler, elfler, nornlar, cadılar ve valkyrieler gibi diğer doğaüstü yaratıkların yanı sıra, Hoenir, Kvasir, Gefion, Vali, Vili, Ve, Vidar ve bunlara benzer ikincil konuma sahip bazı tanrılar da vardır. Gelgelelim, tanrıların en büyük düşmanları, *iotnar'dır.* Tekili *iotunn* olan bu sözcük genellikle 'devler' olarak çevrilmekle birlikte, bu kadim, çirkin, korkunç ve kötü niyetli yaratıkları 'demonlar' ya da 'troller' olarak adlandırmak da pekâlâ mümkündür. ***[S.12]***

Bu kitaptaki çevirilerde, özgün metinlere kelimesi kelimesine sadık kalmaktansa, akıcı bir dil kullanmayı yeğledim. Bu durum, özellikle kitapta

yer alan şiir çevirilerinde, bir yandan onları daha anlaşılır hale getirmeye uğraşırken diğer yandan da dizelerin kaynak metinlerdeki özgün sıralarını kabaca korumaya çalıştığım yerlerde söz konusu oldu. Eski İskandinav dillerinde geçen adların (ve sözcüklerin) çağdaş İngilizceye çevrilmeleri sırasında birtakım keyfilikler olması kaçınılmazdır, bunu kabul ediyorum. Bu yüzden, kitap boyunca, 'standart' Eski İskandinav/İzlanda dillerindeki sözcükleri italik halde vereceğim. Bu sözcüklerde kimileyin sıra dışı birtakım harfler kullanılmaktadır. Bunların en önemli olanları, İskandinavların farklı sesleri temsil etmek için kullandıkları ve çağdaş İngilizcede *th* harfleri ile karşılanan *Þ* ve *ð* harfleridir. Diğer durumlarda, eğer bir ad bu metinlerde Roma dillerindeki haliyle geçiyorsa, o adın çekimsiz ve şivesiz olan yalın hali kullanılacak ve gerekli görüldüğü durumlarda *ð* gibi nadir kullanılan harflerin yerine 'd' harfi gibi yaygın kullanılan harfler getirilecektir; sözgelimi, *Óðinn* sözcüğü yerine 'Odin' sözcüğü kullanılacaktır. Bu durum, Odin ya da Frodi *(Fróði)* gibi sözcükler yerine bunların Latince-ye geçmiş halleri olan Othinus ya da Frothi gibi sözcükleri alıntıladığımda, kaçınılmaz olarak, ufak tefek sorunlar yaratacaktır. Diğer bazı durumlarda ise adları ya da lakapları tamamen İngilizceleştirme yoluna gittim, zira Eric Bloodaxe yerine Eirik Blodox *(Eiríkr blóðøx)* demek, bana biraz saçma geliyor. ***[S.13]***

Norveç'ten minyatür altın tabakalar. Bazı kimseler, bu sahneleri Freyr ve Gerd olarak yorumlamışlardır ki buna herhangi bir engel de yoktur.

[S.14]

İskandinav Mitlerinin Kaynakları

'İskandinavlar' sözcüğünü duyduklarında, İngilizlerin aklına hemen, MS 800 ile 1100 yılları arasındaki üç yüz yıllık süre zarfında dört bir yanı fethetmiş, sömürgeleştirmiş, yağmalamış, ticaretle uğraşmış ve hatta kimileyin İskandinavya'nın doğusunda ve batısında yerleşim yerleri kurmuş olan gözü pek ve acımasız Viking halkı gelir. Bu insanların pagan bir dinleri ve epey karmaşık bir pagan mitolojileri olduğu konusunda hiçbir kuşku yoktur. Fakat bu din ve ona eşlik eden mitlerle ilgili öğelerin ne kadarının gün ışığına çıkarılabileceği pek açık değildir. Zira Vikingler pek okuryazar insanlar değillerdi ve arkalarında bıraktıkları yazıtları saymazsak, inançlarının ancak bir kısmını, mitlerinin ise pek azını kayda geçirmişlerdir. Bugün Vikingler hakkında sahip olduğumuz bütün bilgiler ya Viking çağından ya da Viking sonrası çağlardan kalmadırlar. Viking çağından kalma bilgilerimiz, İskandinavya'nın dışındaki kaynaklardan gelmektedir. Viking sonrası çağlardan kalma bilgilerimiz ise İskandinavya kaynaklıdır. İskandinavya dışındaki kaynaklar, Vikinglerin düşüncelerine, inançlarına ve göreneklerine sıcak bakmayan Hıristiyanlar tarafından kaleme alınmıştır ve bu yüzden, sayıları oldukça azdır. Daha sonraki dönemlerde İskandinavya'da bulunan yazılar ise belki gerçekten de doğrudan Viking kaynaklara dayanıyor olabilir; ama bu yazıların ne ölçüde tam ve doğru bilgi verdikleri hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir, zira bu yazılarda kullanılan üslup ve ifadeler genellikle Avrupalıların ve Hıristiyanların ortak düşünüş ve yazım tarzlarından etkilenmiştir. ***[S.15]***

Hıristiyanlığın İskandinav kıtasında resmî din haline gelmesi, görece yakın bir tarihe rastlar. Bu yeni dine karşı güçlü ve kararlı bir yönelim, 10. yüzyılın ortalarında ilk kez Danimarka'da başlamıştır. Norveç'te Hıristiyanlık, 10. yüzyılın sonu ile 11. yüzyılın ilk yarısında benimsenmeye başlanmıştır. İsveç, bu kervana biraz daha geç katılmıştır. İzlandalılar ise, kendi Ortaçağ tarihçilerine bakılacak olursa, Hıristiyanlığı aşağı yukarı 1000 yılında benimsemişlerdir. Başka bölgelerde bulunan Viking sömürgelerinde Hıristiyanlık daha önceki tarihlerde benimsenmiş olsa bile, Batı Avrupa'yla kıyaslandığında, onların da bu kervana geç katıldıkları söylenebilir. İskandinavya'dan Batı İngiltere'ye göç etmiş olanlar, MS 870

yılında bizzat şehit ettikleri Kral Edmund'un Hıristiyanlığa göre azizlik mertebesine nail olmasını kutlamak amacıyla, bu olaydan yirmi yıl sonra onun adına para bastırmışlardır. Man Adası'nda yaşayan sömürgecilerin daha 10. yüzyılda haç şeklinde mezar taşları diktikleri ve yerli Hıristiyan Kelt halkla evlilikler yaptıkları da bilinmektedir.

Hiç kuşkusuz, Hıristiyanlığın İskandinavların davranışlarında ya da inançlarında köklü birtakım değişiklikler meydana getirmiş olduğu varsayımıyla hareket etmek zorunda değiliz. Bildiğimiz kadarıyla, o dönemlerde İrlanda'da yaşayan bir İskandinav'ın aynı anda hem İsa'ya hem de Thor'a inanıyor olması pekâlâ mümkündü. Hıristiyanlığın mitleri, İskandinav mitlerinin yerini almaktan ziyade, onlara bir şekilde eklenmiş ya da yedirilmiş de olabilir. Sözgelimi, Cumbria'daki Gosforth kilise mezarlığında bulunan 11. yüzyıldan kalma görkemli bir haçın üzerinde, çarmıha gerilme sahnesinin tasvir edildiği oymalar bulunmaktadır. ***[S.16]*** Ama aynı mezarlıkta, İskandinav tanrıları hakkındaki mitleri tasvir ettikleri düşünülen başka heykeller de vardır. Bu konuda başka bir örnek de, Man Adası'ndaki Andreas'ta bulunan ve üzerinde haç şekli olan bir mezar taşıdır. Bu mezar taşı üzerinde, bir hayvan tarafından söz konusu haçın kollarının birinin altında vahşice saldırıya uğrayan mızraklı bir sima tasvir edilmektedir ve genel kanı, bu simanın, korkunç kurt Fenrir'in saldırısına uğrayan tanrı Odin olduğu yönündedir.

Thor'un çekici ve İsa'nın haçına bakılırsa, hem pagan hem de Hıristiyanların kullanması mümkün görünen bir sabuntaşı.

Kurt Fenrir, Ragnarok'ta Odin'e saldırıyor. Odin'in kuzgunlarından biri, soğukkanlı bir şekilde omzuna tünemiş bulunmaktadır. Andreas'ta bir anma taşı.

[S.17]

Şu halde, İskandinav mitlerinin Viking çağından kalma özgün kayıtlarına ulaşmak istiyorsak, metinlere değil, oymalara ya da Vikinglerin yaşadıkları yerlerde bulunan ve çekiç taşıyan tanrı Thor hakkındaki öykülerin o günlerde oldukça revaçta olduğuna işaret eden minyatür çekiç başı şeklindeki muskalara veya tam olarak ne oldukları kuşkulu olan ama kimileri tarafından tanrıların ıralayıcı özelliklerini yansıttıkları düşünülen, kimileri tarafındansa bir çeşit masaüstü oyununun taşları oldukları ileri

sürülen bir dizi heykelciğe başvurmamız gerekmektedir. Ama eğer bu mitlerin çok daha ayrıntılı hallerini öğrenmek istiyorsak, geçen zamanla birlikte mitlerde ortaya çıkabilecek tahrifatlar ve tutarsızlıklarla uğraşmayı göze alıp Viking sonrası çağdan, yani Ortaçağ İskandinavyasından kalma kaynaklara başvurmak zorundayız.

Kolye olarak kullanılan, Thor'un çekici şeklinde bir tılsım. Romersdal, Danimarka'dan. 1***[S.18]***

Nazım Edda

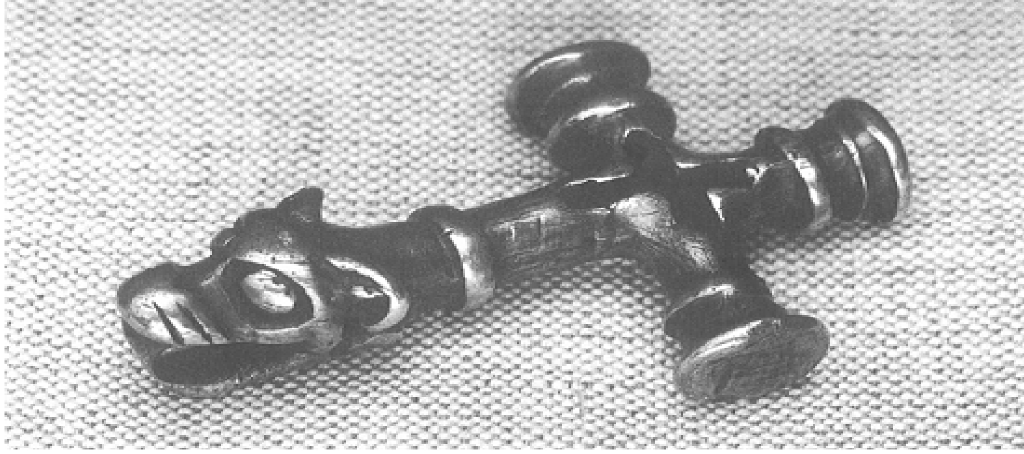
İskandinav mitleri hakkındaki bilgimiz, başlıca üç kaynağa dayanmaktadır. Bunlardan ilki, birbiriyle bağlantılı ama dağınık metinlerden ve kısa ya da orta uzunluktaki şiirlerden oluşan *Nazım Edda'dır.* Bu derlemenin kalbini, 'Kraliyet Elyazması' anlamına gelen *Codex Regius* oluşturmaktadır. Bu şekilde adlandırılmış olmasının sebebi, bu elyazmasının, Danimarka ve İzlanda hükümetleri arasında 1971 yılında varılan bir anlaşma gereği anayurduna geri götürülmeden önce, yüzyıllar boyu Kopenhag'daki Kraliyet Kütüphanesi'nin hazinelerinden biri olarak kalmış olmasıdır. *Codex Regius,* İzlanda'nın Hıristiyanlığı resmî din olarak

kabul etmesinden yaklaşık olarak üç yüzyıl sonra, 13. yüzyılın ikinci yarısında kaleme alınmış bir tirşe elyazmasıdır. Bu elyazması, on bir tanesi mitolojik konuları ele alan, on altı tanesi ise nesir tarzındaki iki ek metinle birlikte Germen eskiçağının erkek ve kadın kahramanları hakkında yazılmış olan, toplam yirmi dokuz şiir içermektedir. Benzer biçim ve içeriğe sahip birkaç şiiri barındıran başka elyazmaları da bulunmakla birlikte, nesir tarzında kaleme alınmış mevcut metinlerde karşımıza çıkan şiir alıntıları, elimizde bulunanlardan çok daha fazlasının bugün kayıp olduğuna işaret etmektedir. Sonuçta, elimizdeki kalıntıların aslında son derece geniş bir şiir külliyatının varlığını koruyabilmiş rastgele bir bölümü olabileceği ve elimizdeki kalıntılardan hareketle birtakım sonuçlara varmaya çalışırken bu gerçeği göz ardı etmememiz gerektiği unutulmamalıdır.

Dahası, *Codex Regius*'un nerede ve ne zaman kaleme alınmış olduğunu söylemek nispeten kolay olsa da, Edda şiirlerinin kendilerinin nerede ve ne zaman yaratılmış olduklarını belirlemek son derece güç, hatta belki de imkânsızdır. *Codex Regius*, farklı tarihlerde ve farklı yerlerde yaratılmış çalışmaları bir araya toplamaktadır. ***[S.19]*** Bu şiirlerin kimisi Viking çağının ilk yıllarından, kimisi ise İskandinav uygarlığının Avrupa'nın Ortaçağına dâhil olduğu 12. yüzyıl gibi nispeten yakın bir tarihten kalmadır. Kimisi Norveç'ten, kimisi ise daha batıdaki İrlanda ya da Grönland gibi diğer yerleşim yerlerinden gelmektedir.

Edda şiirleri, pek fazla vezin değişikliği göstermedikleri ve genellikle dörtlüklerden oluştukları için, türdeş bir görünüm sergilerler. Yine de mitleri anlatan Edda şiirleri, hem içerik hem de üslup bakımından birbirinden oldukça farklı olabilmektedir. Kimisi, tanrıların serüvenlerini anlatmak amacıyla, sahnelerin birbiri ardına hızla değiştiği ve araya konuşmaların serpiştirildiği bir anlatım kullanır ve balad tarzındadır. Kimisi ise mitolojik bilgileri dinleyiciye aktarmak amacıyla doğaüstü varlıklar arasında geçen konuşmaları kullanır ve soru cevap tarzındadır. Bazen de, tanrılardan birine atfedilen bir atasözünün ya da özdeyişin yer aldığı bir dizi dörtlük şeklinde karşımıza çıkabilmektedirler. Bütün bunlar, İskandinavların kendi tanrılarını nasıl tasvir ettikleri hakkında bize bir ipucu vermekle birlikte, bu şiirlerde genellikle anıştırmalara dayalı bir anlatım tarzı kullanılmış olmasından ötürü, dinleyicinin yapılan göndermeleri aydınlatabilmesi için öncelikle donanımlı olması ve sahip olduğu bilgileri kullanması gerekmektedir.

Nazım Edda'da yer alan en yalın öyküsel şiirlerden biri olan *Þrymskviða*, yani dev kral Thrym'in öyküsü, buna örnek olarak gösterilebilir. Bu şiir, Thor'un yatağında uyanıp kendisine güç ve güven veren kudretli çekicine uzanmasıyla başlar. Çekicin yerinde yeller esmektedir; çekiç çalınmıştır! Onu bir an önce bulması gerekmektedir, yoksa devler, tanrılar diyarını istila edip bütün tanrıları yok edeceklerdir. O ve kişilik özellikleri arsızlık ve haylazlıktan şeytaniliğe kadar değişen yoldaşı Loki, bu duruma çare aramaya koyulurlar ve nihayet çareyi güzeller güzeli Tanrıça Freyia'dan yardım istemekte bulurlar. Freyia'dan, giyenin uçabilmesine izin veren kuş kıyafetini ödünç vermesini isterler; ***[S.20]***

İzlanda'dan gümüş bir kolye. Hayvan başı şeklinde bir oymaya sahip olmakla birlikte, İsa'nın haçını ya da Thor'un çekicini tasvir ediyor olması muhtemeldir.1

böylece, içlerinden biri çekici aramak amacıyla dünyanın üzerinde uçabilecektir. Freyia kıyafeti memnuniyetle onlara ödünç verir. Loki kıyafeti giyer ve hiç zaman kaybetmeden Asgard'dan (yani Tanrılar Diyarı'ndan) devler diyarına uçar. Yolda tesadüfen dev Thrym ile karşılaşır. Thrym, çekici Thor'dan nasıl çaldığını anlatıp keyifle böbürlenmekte ve tanrılar kendisine fidye niyetine gelin olarak güzeller güzeli tanrıça Freyia'yı -burada üslubun balad tarzında tekrarlanması söz konusudur- yollamadıkça, çekici asla geri vermeyeceğini anlatmaktadır. Bunu duyan Loki, derhal geri dönüp olan biteni Thor'a anlatır. İki kafadar, Freyia'yı tekrar ziyaret etmeye karar verirler. Durumu tanrıçaya anlatırlar ve Iotunheim'a (yani Devler Diyarı'na), Thrym'a gelin olarak gitmesi gerektiğini, bu yüzden hemen bir gelinlik bulsa iyi olacağını söylerler:

Freyia hiddetle kükredi.
Büyük tanrıların salonu, ayaklarının altında tiredi.
Parıldayan gerdanlığı paramparça oldu.
"Sırf bir adamı baştan çıkarmak için,
Sizinle Iotunheim'a gelecek kadar deli miyim ben!" dedi. ***[S.21]***

Bunun üzerine, tanrılar meclisi derhal toplanır ve içlerinden biri, ileri görüşlü Heimdall, bir öneride bulunur. Thor'un, kadın kılığına bürünüp Freyia'nın yerine geçerek Iotunheim'a gidebileceğini söyler.

O vakit tanrıların en cesuru olan Thor dedi ki:
"Tanrılar benim bir dönme olduğumu düşünecekler,
Bu gelinliği giyersem eğer."

Bütün itirazlarına rağmen, tanrılar ne yapıp edip Thor'u gelinlik giymeye razı ederler ve Loki'yi de gelinin nedimesi kılığına sokup ikiliyi Iotunheim'a gönderirler. Devler, beklenmedik bir şekilde, onları gayet sıcak karşılarlar. Kurt gibi acıkmış olan Thor, düğün şöleni sırasında bir ara kendisini yemek yemeye öylesine kaptırır ki, kurdukları tuzak neredeyse bozulacak olur: Thrym, gelinin doymak bilmez iştahı karşısında dehşete kapılmıştır. Neyse ki kurnaz Loki, Thor'un imdadına zamanında yetişir ve durumu toparlar. Thrym'a, gelinin onun için adeta deli divane olduğunu, bu yüzden yemeden içmeden kesildiğini, günlerdir ağzına bir lokma yiyecek koymadığını söyleyerek, 'Freyia' adına kendisinden özür diler. Evliliğin bir an önce gerçekleşmesi için sabırsızlanan Thrym, daha fazla dayanamaz ve gelini kutsayabilmek için kutsal çekicin derhal getirilmesini emreder. Çekici gördüğü anda, Thor'un kalbi adeta yerinden fırlayacak gibi olur. Thor, ani bir hamleyle, kutsal çekici kaptığı gibi oradaki bütün devleri yere serer. Böylece çekicine kavuşmuş olur.

Bu öykü, İskandinav tanrıları hakkında hiçbir bilgisi olmayan kimselere dahi eğlenceli gelebilecek, mizahi ve kaba bir üslupla anlatılmaktadır. Ama eğer Freyia'nın aslında 'erkek delisi' olarak adı çıkmış bereket, cinsellik ve aşk tanrıçası olduğunu önceden biliyorsanız, 'Freyia'nın hiddeti' size muhtemelen daha da gülünç gelecektir. Ayrıca, İskandinavların ahlak anlayışları hakkında bir şeyler öğrenmeye de izin vermektedir. ***[S.22]*** Bu öyküde Thor'un kadın kılığına girme konusunda gösterdiği isteksizlik, özellikle dikkate değerdir. Vikingler, erkekteki kadınsılıktan nefret ederlerdi ve Thor, pek akıllı olmamakla birlikte, son derece erkeksi, güçlü ve kaba saba bir tanrıydı. Dolayısıyla, bu dizelere serpiştirilmiş şakaların ve mizahi

öğelerin çokluğu karşısında, akla hemen şu soru gelmektedir: Böylesi dizeleri ne tür bir şair yazmış olabilir? Aslına bakılacak olursa, bu dizelerin yazıldıkları tarihler hakkında, 14. yüzyıldan önce yazılmış oldukları dışında hiçbir şey bilmiyoruz. Acaba bir pagan, bir yandan kendi tanrılarıyla bu şekilde fütursuzca dalga geçerken, diğer yandan onlardan yine de medet umabilir miydi? Yoksa bu şiir, sahte tanrıları aşağılamak isteyen muzip bir Hıristiyan tarafından mı kaleme alınmıştı? Eğer bu şiir muzip bir Hıristiyan tarafından yazıldıysa, kaynağını İskandinav mitolojisinde bulan hakiki mitlere mi dayanmaktadır, yoksa eski inancı hor görüp kötülemek için uydurulmuş bir öyküden mi ibarettir? Bu konudaki tartışmalar hâlen devam etmektedir.

Yine benzer bir şiir, 'Yüce Olanın İlahisi' anlamına gelen Hávamál'*dır.* Bu şiir, birbirinden kopuk farklı dörtlük dizilerinin aynı başlık altında toplanmasıyla oluşturulmuş, eski tarihli karmaşık bir çalışmadır. Bu dörtlüklerin tam olarak ne zaman derlendikleri tartışmalıdır. Kimi bilginler, bu dörtlüklerin Yüce diye de bilinen tanrı Odin'in kişiliği hakkında bilgiler veren rastgele seçilmiş kadim dizelerden oluştuğuna inanmaktadırlar. Diğerleriyse, bu şiirin muhtemelen 12. yüzyıldan kalma olan ve dönemin bilginlerinin elinden çıkma, gözden geçirilmiş bir derleme olduğunu ileri sürmektedirler. Her halükarda, çoğu bilgin, Hávamál şiirinin kadim Viking çağından kalma önemli malzemeleri bir araya getirdiği konusunda hemfikirdir: Bu şiir, hiç değilse Vikinglerin dünya görüşü hakkında elle tutulur bilgiler verebilmektedir.***[S.23]***

Şiirin büyük bölümü, atasözleri tarzında kaleme alınmıştır. Bu dünyada hayatımızı idame ettirebilmek için gerçekçi birtakım öğütlere ihtiyaç duyuyorsak, aslında bu oldukça makul bir anlatım tarzıdır. Şiirde dostluğun getirdiği sorumluluklar, sağladığı yararlar, konukseverliğin getirdiği yükümlülükler, uyanık ve tedbirli olmanın gerekliliği, yoksulluk ve beraberinde getirdiği sıkıntılar, kimlere güvenilip kimlere güvenilmeyeceği, iyi niyetliliğin neden gerekli olduğu gibi konular hakkında konuşmalar yer almaktadır; ve bütün bu konular, tam da dünyevi bilgeliğin sırrına mazhar olmuş bir tanrıya yakışır niteliktedir. Ayrıca, bu şiirde ancak bir büyü ve büyücülük tanrısına yaraşır nitelikte tılsımlar ve büyüler de yer almaktadır. Şiirin bazı yerlerinde ise karşımıza kısa öyküler çıkabilmektedir. Ancak bazı dizeler vardır ki, ne anlama geldikleri tam bir muammadır. Loddfafnir adlı meçhul bir kişiye sesleniyor görünen bilgelik hakkındaki bir grup

dörtlükten hemen sonra ve Odin olması muhtemel bir simanın yaptığı büyülerin listesinin çıkarıldığı bölümden hemen önce yer alan şu dizeler, buna bir örnek teşkil etmektedir:

Hatırlıyorum asılı kaldığımı rüzgâr alan bir ağaçta,
Hem de tam dokuz gece boyunca.
Mızrak yarasıyla teslim ettim ruhumu Odin'e,
Kendimi, aslında yine kendime.
Köklerinin nerelere uzandığını kimsenin bilmediği,
O ağacın dalları üzerinde.

Ne yiyecek verdiler, ne de bir damla su boynuzdan.
Dikkatle baktım aşağıya, yukarıdan.
Topladım runleri; hem de inleye inleye,
Ve sonra düştüm yine.

Bunlar hakikaten son derece anlaşılmaz dizelerdir. Kuşkusuz, dinleyiciler bu dizelerin bağlamını biliyorlardı***[S.24]*** (elbette, eğer bu dizeler aslında kayıp bir başka şiirin varlığını tesadüfen koruyabilmiş rastgele bir parçasıysa, metnin geri kalanı öykünün ayrıntılarını veriyor da olabilir). Peki, ama neydi bu bağlam? İskandinav edebiyatının hiçbir yerinde bu mitin varlığını günümüze kadar koruyabilmiş başka bir versiyonu olmadığı kanısındayım. Dolayısıyla, geriye seçenek olarak, yalnızca bu mitin içeriği ve bağlamı hakkında tahminler yürütmek kalıyor. Bu mit, sanki Odin'in runlerde yazılı gizli büyüleri öğrenebilmek amacıyla verdiği ve şamanist özellikler sergileyen bir sınavı tasvir ediyormuş gibi görünmektedir. İskandinav kültüründe bu kanıyı destekleyen birtakım kayıtlar bulunmaktadır. Sözgelimi, İsveç'teki büyük Uppsala tapınağında, insanların ve hayvanların kutsal korudaki ağaçlara asılarak kurban edildiklerini biliyoruz. Odin'in lakaplarından birinin 'asılmışların tanrısı' olduğunu, kişisel silahının ise mızrak olduğunu biliyoruz. Ayrıca, Odin'in runik harfler konusunda son derece becerikli olduğunu ve o dönemde bu tuhaf el yazısının doğaüstü güçleri harekete geçirmek için kullanılabileceğine inanıldığını da biliyoruz. Ne var ki, Odin hakkında anlatılagelen ve günümüze dek varlığını koruyabilmiş öyküler arasında, *Hávamál* şiirinde yer alan bu kısa ve muammalı dizeleri destekleyen hiçbir parça bulunmamaktadır. Dahası, bu öykü, burada anlatıldığı haliyle,

çarmıha gerilen, mızrakla yaralanan, susuz bırakılıp işkence edilen ve nihayetinde kendisini gönüllü olarak kurban edip tanrısallığını geri kazanmış olan İsa hakkındaki Hıristiyan mitiyle rahatsız edici birtakım benzerlikler sergilemektedir. Acaba ortak bir kaynaktan türemiş iki mit mi vardı? Yoksa mitlerden biri, diğerinin dünyasını istila mı etmişti?

Üçüncü örneğimizse, 'Loki'nin Atışması' anlamına gelen *Lokasenna* şiiridir. Loki bu şiirde, tanrılar meclisinden dışlanmış olan günahkâr bir sima olarak tasvir edilmektedir. Tanrılar bir şölen tertip ederler ama Loki'yi davet etmezler. Buna sinirlenen Loki, şölene zorla katılır ve oradaki herkese sataşıp uygunsuz şakalar yapar. ***[S.25]*** Loki veya atıştığı rakipleri tarafından söylenen imalı kaba sözlerin her biri, bir dörtlükle ifade edilir. Sözgelimi, tanrı Tyr dostlarını savunmak için duruma müdahale ettiği sırada, Loki ile aralarında şöyle bir atışma yaşanır:

Loki dedi ki:
"Kapa çeneni Tyr. Sen ne zaman muvaffak olabildin ki
İki düşmanı barıştırmaya.
Bırak da şu sağ elinden bahsedeyim senin
Hani Fenrir koparıp atınca kaybettiğin."

Tyr dedi ki:
"Ben bir elimi yitirdim, sen ise Hrodrsvitnir'i.
İkimiz de kaybettiklerimiz için yas tutuyoruz.
Hem kurt da perişan; artık beklemek zorunda
Dünyanın sonuna dek, zincire vurulmuş durumda."

Ben burada *Lokasenna* şiirinin bu mit hakkında söylediği hemen her şeyi alıntıladım ama o dönemde dinleyicilerin bu miti anlayabilmeleri için önceden bilgi sahibi olmaları gerektiği, yoksa bu dizelerin onlar için de hiçbir anlam ifade etmemiş olacağı unutulmamalıdır. Neyse ki biz öykünün tamamını öğrenebilecek kadar şanslıyız, zira Snorri Sturluson (1179-1241) *Nesir Edda* adlı kitabında bize bu öykünün daha ayrıntılı bir özetini sunmaktadır. Snorri, tanrı Tyr ile *Lokasenna* şiirinde Hrodrsvitnir adıyla (ya da lakabıyla) da anılan kurt Fenrir'in karşı karşıya gelişini, iki ayrı parçada anlatır. Snorri, Tyr'ın "tanrıların en cesuru ve gözü pek savaşçıların koruyucusu" olduğunu söyler. Kurt Fenrir, dişi bir devin Loki'den olma canavar çocuklarından birisidir. Tanrılar, kurdun, kardeşleriyle birlik olup

günün birinde dünyanın sonunu getireceğine dair bir kehanet işitirler. Bu tehlikeyi bertaraf etmek için derhal harekete geçip kurdu henüz yavruyken yakalarlar. Ama kurdun bakımıyla ilgilenme cesaretini, tanrılardan yalnızca Tyr gösterir.***[S.26]*** Kurt henüz yavruyken her şey yolundadır, ama tüm yavrular gibi o da bir gün büyüyecektir. Tanrılar kurdun büyümeye başladığını fark ettikleri zaman, onu zincire vurmaya karar verirler. Peki, bunu nasıl yapacaklardır? Önce kurdu kandırmaya çalışırlar (bu bağlamda, hile ve kurnazlığın tanrıların ahlak kurallarının bir parçası olması da dikkate değerdir). Zincire vurulmayı sanki bir güç gösterisiymiş gibi sunup zincir ne denli sıkı bağlanırsa onu kırabilmenin getireceği şan şöhretin de o denli büyük olacağını söyleyerek kurdu zincirlenmeye ikna etmeyi başarırlar. Ama işler hiç de tanrıların öngördükleri biçimde gelişmez ve ne kadar sıkı bağlarlarsa bağlasınlar, kurt her seferinde zincirleri kırmayı başarır.

Tanrıların, hünerli zanaatçılar olarak tanınan cücelerden yardım istemekten başka çareleri kalmaz. Cücelerden, sinsice dolaşan bir kedinin ayak sesi, bir kadının sakalı, bir dağın kökü, bir ayının çevikliği, bir balığın nefesi ve bir kuşun tükürüğünden oluşan -ve aslında fiziksel olarak ya hiç var olmayan ya da son derece nadir bulunan- altı öğeyi kullanarak bir zincir yapmalarını isterler. Cüceler ısmarlanan zinciri yapmayı kabul ederler. Tahmin edilebileceği üzere, bu öğeleri kullanıp son derece ince ama bir o kadar da sağlam bir zincir yapmayı başarırlar. Ismarladıkları zinciri teslim alan Tanrılar, hiç zaman kaybetmeden kurdun yanına varırlar. Bir yandan bu yeni zinciri takabilmek için kurdu kandırmaya çalışırlarken, diğer yandan da demir zinciri bile zorlanmadan kırabilen bir hayvanın, bunu da kolayca kırıp kıramayacağı hakkında kendi aralarında tartışmaya başlarlar. Kurt, böylesine ince bir zinciri kırmanın kendisine hiçbir şan şöhret getirmeyeceği ve bu işin altından bir çapanoğlu çıkabileceği gerekçesiyle, zincirle bağlanmayı önce reddeder. Ama sonra, cesaretinden şüphe edileceğinden korkan kurt, zincir takılacağı sırada tanrılardan birinin iyi niyet göstergesi olarak bir elini onun ağzına sokması koşuluyla zincire vurulmaya razı olur. Tanrılar, bu öneri karşısında şaşkınlık içinde birbirlerine bakarlar.***[S.27]*** Önce hiçbiri bu tehlikeli görevi üstlenmek istemez; ama en sonunda, tanrı Tyr elini kurdun ağzına sokmaya razı olur. Böylece, tanrılar hileli zincirle kurdu zincire vurmayı başarırlar. Hileli zincirden kurtulmayı başaramayan kurt, can havliyle Tyr'ın elini ısırıp koparır. "Bunun üzerine hepsi kahkahalara boğuldular; Tyr hariç."

Tanrılar, zincire vurdukları Fenrir'i götürüp bir kayaya bağlarlar. Bir daha kimseyi ısırmasın diye kurdun dişlerinin arasına bir kılıç yerleştirmeyi de ihmal etmezler. Kayaya bağlanan kurt, *þar liggr hann til ragnarøkrs*, yani "dünyanın sonuna dek orada kalacaktır".

Nesir Edda

Bu öykü üzerinden, İskandinav mitleri hakkındaki ikinci büyük kaynak olan *Nesir Edda*'ya geçiyoruz. Snorri Sturluson, ülkesinin tarihi ve edebiyatı hakkında son derece engin bir bilgi birikimine sahip İzlandalı zengin bir çiftçi, yerel bir siyasi önder, bir kodaman, bir sefir ve dönemin Norveç kralı Hakon Hakonarson'un hizmetinde çalışan bir casustu. Ayrıca, kendisi de bir şairdi ve *Nesir Edda*'yı, yeniyetme şairlere yol gösterebilmek amacıyla bir çeşit mitoloji el kitabı olarak, MS 1220 yılında derlemişti.

Nesir Edda, dört bölümden oluşmaktadır: Giriş, *Gylfaginning* (Gylfi'nin Kandırılması), *Skáldskaparmál* (Şiir Dili) ve *Háttatal* (Nazım Biçimleri Listesi). *Nesir Edda*'nın konumuzla en az ilgili olan bölümü *Háttatal*'dır ve ilk dönem İskandinav saray şairleri tarafından kullanılmış olan farklı nazım biçimlerine ilişkin açıklamaların ve çeşitli örneklerin yer aldığı bir dizi teknik tanımdan ibarettir. Kitabın ilk üç bölümü ise daha tutarlı bir bütün oluşturmaktadır. Bu bölümlerin yazılma amacı, *Skáldskaparmál*'da, genç şairlere "şiir dilini öğretmek, geleneksel terimleri kapsayan geniş bir kelime haznesi kazandırmak***[S.28]*** ya da şiirleri takip edebilmeleri için şiirlerde yer alan eğretilemeleri doğru anlamalarını sağlamak" olarak dile getirilmiştir. Bu anlamda *Nesir Edda*, şiir sanatıyla uğraşmaya yeni başlayan şairlerin şiirlerde karşılaşılan yaygın mitolojik göndermeleri doğru anlayabilmelerine yardımcı olmak amacıyla yazılmış olan, açıklayıcı nitelikte bir kılavuz kitaptır. Zira kitabın hitap ettiği bu 13. yüzyıl şairleri tepeden tırnağa Hıristiyan olsalar bile, dönemin şiirlerinde aşağı yukarı iki yüzyıl önce ölmüş olan pagan bir mitolojiye yapılan göndermeler yine de bulunmaktaydı ve onlara yol gösterecek hiçbir yön işareti olmasa hata yapabilirlerdi.

Diyelim ki şiirinizde altından söz etmeniz gerekiyordu. Bu durumda, altın yerine pekâlâ 'Frodi'nin unu' deyimini kullanabilirdiniz. Ama öyle yaptığınızda, istenilen her şeyi öğütebilen bir el değirmenine sahip olduğu

rivayet edilen, Danimarka'nın efsanevi kralı Frodi hakkında önceden bilgi sahibi olmanız işinizi hayli kolaylaştırırdı. Rivayete göre, Frodi servet düşkünü bir kralmış ve köleleri Fenia ile Menia'yı el değirmenini işletip kendisine sürekli altın öğütsünler diye gece gündüz çalıştırırmış. Ya da Danimarka'nın bir başka efsanevi kralı olan ve intikam peşindeki bir düşmanı tarafından kovalandığı sırada kendisine ağırlık yapan altınlarını tıpkı bir çiftçinin tarlaya tohum saçması gibi etrafına saçarak düşmanıyla arasını açmaya çalışmış olduğu rivayet edilen Kraki'ye göndermede bulunup altına 'Kraki'nin tohumu' da diyebilirdiniz. Eğer bu öyküleri iyi bilmiyorduysa-nız, hata yapıp altına yanlışlıkla 'Frodi'nin tohumu' ya da 'Kraki'nin unu' diye göndermede bulunabilirdiniz. Güncel bir örnek vermek gerekirse, geçenlerde radyoda dinlediğim bir sohbet programında, hanım sunucu en verimli çağında kariyerinde köklü bir değişikliğe gitmiş olan ünlü konuğuna "Bu kararı iyice düşünüp taşındıktan sonra mı verdiniz, yoksa tıpkı Emmaus'a giden yolda olduğu gibi aniden ortaya çıkan göz kamaştırıcı bir ışık mı size yol gösterdi?" diye sordu***[S.29]***. Eğer sunucu hanım Snorri'nin *Nesir Edda*'sının Hıristiyan nitelikteki çağdaş bir eşdeğerine veya Kitabı Mukaddes'in Resullerin İşleri başlıklı bölümüne önceden göz atmış olsaydı, Emmaus'a giden yol ile Damascus'a* giden yolu herhalde karıştırmazdı.

* ***Şam şehri. (çev.)***

Gelgelelim, Snorri de bir Hıristiyan'dı ve özellikle pagan tanrıların maceralarını anlatan öyküleri çarpıtmadan aktarması ondan beklenemezdi. Buna göre, Snorri ele aldığı konular ile kendi düşünceleri arasına çeşitli yollarla belli bir mesafe koymuştur. Öncelikle, *Nesir Edda*'ya tamamen ilkel antropolojik gözlemlerle dolu bir giriş yazmıştır. İlk çağlarda insanların evrendeki düzenin farkına nasıl varmış olabilecekleri ve bu düzenin bir yöneticisi olması gerektiği sonucunu nasıl çıkarmış olabilecekleri hakkında kendi fikirlerini ortaya koymuştur. Bugün Türkiye sınırları içerisinde yer alan Truva şehrinin ilk toplumların en görkemlisi olduğunu; bir zamanlar her biri insanüstü niteliklere sahip prensler tarafından yönetilmiş olan ve bu prenslerin hepsinin bağlı oldukları tek bir yüce kralın egemen olduğu on iki krallığa ev sahipliği yapmış olduğunu iddia etmiştir. Bu hanedanlardan birinin veliahdı olan ve "bizim Thor dediğimiz" Tror'un izini sürmüştür. Serüven peşinde yollara düşen Thor, günün birinde "bizim Sif dediğimiz" Sibil adında güzeller güzeli bir cadıyla tanışmış ve ikisinin birlikteliğinden

büyük kahramanlarla dolu bir soy doğmuştur. Bu soydan gelen Odin'in, "şanının diğer bütün krallardan büyük olmasını sağlayacak" birtakım doğaüstü güçleri varmış (tıpkı karısı Frigg gibi). Odin, Asya'dan ayrılıp kuzeye doğru seyahat etmiş ve o bölgedeki krallıkların her birinin başına kendi oğullarını geçirip kuzeyli toplumları Truva örneğine göre düzenlemiştir. İskandinavya'nın büyük kralları, işte bu Asyalı göçmenlerin soyundan gelmişlerdir (insanlar, bu göçmenlere, Eski İskandinav dillerinde 'tanrılar' anlamına gelene Aesir demişlerdir). Snorri burada Ortodoks Hıristiyan bir tavır takınarak pagan tanrıları, cahil takipçileri tarafından tanrılaştırılmış olan eski kahramanlar olarak tanımlamaktadır. ***[S.30]***

Snorri'nin *Nesir Edda*'sının ilk bölümü olan *Gylfaginning*, bir araya getirdiği mitolojik malzemeyi öyküleyici bir çerçevede aktarır. Gylfi, İsveçli bilge bir kralıdır. Her şey üzerinde irade sahibi oldukları söylenen Aesir, bütün bilgeliğine rağmen Gylfi'nin aklını karıştırmışlardır. Acaba bunlar tanrılar mıdır, yoksa güçlerini tapındıkları tanrılardan alan varlıklar mıdır? İşte Gylfi, bu sorunun yanıtını bulmak amacıyla, Gangleri adında bir avare kılığına girip yollara düşer. Ama Aesir bunu bir şekilde önceden haber alırlar ve ona bir oyun ederler; bölüm bu yüzden 'Aldatılan Gylfi' başlığını taşımaktadır. Gylfi, tanrılar diyarına vardığında, içi gülüp eğlenen insanlarla dolu olduğu anlaşılan görkemli bir salon görür ve merak edip içeri girer. Salonun bir ucunda üç taht vardır ve bu tahtların her birinde bir kral oturmaktadır. Snorri, bu krallardan ilkinin Yüce, ikincisinin Yüce Kadar-Adil, üçüncüsünün ise yalnızca Üçüncü olarak anıldığını belirtir. Bu soylu hükümdarlar, görünüşe göre Gylfi'nin sorabileceği sorulara karşı önceden hazırlıklıdırlar. Böylece, Gylfi onlara tanrılar hakkında birtakım sorular sorar. Onlar da ansiklopedik birtakım bilgiler, halk öyküleri ve efsaneler anlatarak Gylfi'ye yanıt verirler. Snorri bu yolla mitleri, onların sahihlikle-ri hakkında hiçbir yorumda bulunmaksızın, başkalarının ağzından anlatabilmekteydi. Ayrıca, böyle yapmakla, mitleri okuması son derece keyifli olan nüktedan ve alaycı bir üslupla aktarabilmekteydi de.

Snorri'nin, elindeki mitolojik malzemenin en azından bir kısmını *Nazım Edda* gibi şiirlerden devşirmiş olduğuna hiç kuşku yoktur. Ama bu malzemelerin hepsinin aslına sadık olduğunu söylemek de ne yazık ki mümkün değildir. Snorri yazdıklarına kanıt olarak kimileyin *Codex Regius*'ta yer alan şiirlerden bazı parçaları gösterebilmektedir.***[S.31]*** Odin'in savaş sırasında ölen kahraman savaşçıları muharebe meydanından

toplayıp kendisine yarenlik etmeleri için Valhalla'daki ihtişamlı sarayına götürdüğünü anlatan parça, buna bir örnek teşkil etmektedir. Snorri, Yüce'nin ağzından bize şunları aktarır:

Gangleri, üç kralı; Yüce, Yüce Kadar Adil ve Üçüncü'yü sorgulamaktadır.

İsveç, Birka'dan bir tuvalet gereci. Buradaki, içki içilen bir boynuz tutmakta olan figür, Valhalla'ya gelen savaşçıları karşılayan bir valkyrie olarak yorumlanmıştır.

[S.32]

Her sabah uyandıklarında, savaş kıyafetlerini giyip arenaya giderler ve orada kıran kırana mücadele ederler; birbirleriyle savaşırlar. Onların spor anlayışı budur. Akşam olduğundaysa, atlarına binip evlerine, Valhalla'ya geri dönerler ve yemek vakti geldiğinde içkilerinin başına otururlar; tıpkı şu şiirde anlatıldığı gibi:

Bütün büyük şampiyonlar,
Odin'in çevresinde toplanırlar.
Her gün birbirleriyle savaşırlar,
Kimin öleceğine karar verirler.
Dövüşten sonra evlerine at sürerler
Ve hep beraber yine barış içinde yaşarlar.

Bu dizeler, *Codex Regius'taki* bir soru cevap şiiri olan *Vafþrúðinismál* içerisinde aynen bu şekilde yer almaktadır.

Bununla birlikte, Snorri kendi başına ayakta kalamamış şiirler de bildiğini açıkça ifade eder. Dişi bir dev olan Skadi ile *mésalliance** yapmış olan ve onunla nerede yaşayacakları konusunda anlaşmayan denizcilik ve ticaret tanrısı Niord hakkındaki şu öykü bu duruma bir kanıt teşkil etmektedir:

**** Toplumsal konumu daha düşük olan, dengi olmayan biriyle yapılan evlilik. (çev.)***

> Skadi, babasının yaşamış olduğu yerde, Thrymheim tepelerinde yaşamak istedi. Oysa Niord, deniz kıyısında yaşamak istiyordu. Böylece, bir anlaşmaya vardılar. Sırayla, dokuz gün Thrymheim'da, dokuz gün Noatun'da [Niord'un deniz kıyısındaki konutunda] yaşayacaklardı. Ve bir gün Niord, tepelerden Noatun'a geri döndüğünde şöyle dedi:
>
> "Sıkıldım tepelerde, fazla kalamadım oralarda.
> Yalnızca dokuz gece dayanabildim.
> Nefret ettim kurtların ulumalarından,
> Kuğuların şakımalarıyla kıyasladığımda." ***[S.33]***

Skadi ise şunları söyledi:

> "Okyanus kıyısında uyku girmedi gözüme,
> Balıkçılların çığlıklarından."
> "Her şafakta uyandırdı beni,
> Denizden gelen o martının sesi."
>
> Böylece Skadi tepelere, Thymheim'a geri dönüp orada yaşadı. Skadi, genellikle kayak takımı kullanır ve hayvan avlamak için yanında bir yay taşır. Bu yüzden, kayak yapan tanrıça olarak da anılır.

Bu dizeler yalnızca Snorri'nin *Nesir Edda'sında* yer almaktadırlar; dolayısıyla, muhtemelen artık unutulup gitmiş olan bir şiirden alıntılanmış olsalar gerektir.

Gerçi öyküleri anlatırken verdiği ayrıntıların fazlalığı, onun büyük ihtimalle halk hikâyelerinden ve efsanelerden oluşan sağlam bir kaynağa

sahip olduğunu göstermektedir fakat Snorri nereden devşirildiği çok açık olmayan başka öyküler de anlatmaktadır. Tanrıların, kendilerini devlerin saldırılarına karşı korumak amacıyla tanrılar diyarının etrafına bir savunma duvarı inşa etmelerini anlatan öykü de, bu gruba ait olabilir. Tanrılar, yaşadıkları toprakların etrafına bir duvar ördürmek isterler ve bu amaçla bir duvarcı ustası bulurlar. Ama bu duvarcı ustasının aslında devlerin bir akrabası olduğunu henüz bilmemektedirler. Duvarı örmeyi kabul eden dev, emeğinin karşılığı olarak tanrılardan güneşi, ayı ve tanrıça Freyia'yı ister. Duvarı örerken, arabasının atı Svadilfoeri dışında hiç kimsenin duvarcı ustasına yardım etmesine izin verilmeyecektir. Dev işini üç mevsimlik süre zarfında bitiremediği takdirde, her şeyi kaybedecektir. Bu anlaşma yapıldığı sırada, Thor evde yoktur ve onun yerine Loki vardır. Loki, duvar örme işinin verilen süre zarfında bitirilmesinin imkânsız olduğunu düşünür ve diğer Tanrılara duvarcı ustasının teklifini kabul etmelerini önerir. Tanrılar, teklifi böylece kabul ederler ve anlaşmaya sadık kalacaklarına dair ant içip büyük bir yükümlülük altına girerler. ***[S.34]***

Duvarcı ustası bütün gün çalışır ve akşam olduğunda taş toplayabilmek için atını getirir. Tanrılar, atın taş yüklü arabayı nasıl çektiğini gördüklerinde dehşete kapılırlar. At o kadar güçlüdür ki, duvarcı ustasından bile iki kat daha fazla iş yapabilmektedir! Ustaya tanınan süre dolmak üzeredir ama duvar da hemen hemen tamamlanmıştır. Bunu gören tanrılar, anlaşmayı kaybedeceklerinden korkup öfkeyle, her şeyin sorumlusu olarak gördükleri Loki'nin üstüne yürürler. Tanrıların gazabından korkan Loki, duvarcı ustasının kazanmasını engellemek için hemen bir hinlik düşünür. Devin aygırını baştan çıkarabilmek için kendisini bir kısrağa dönüştürür. Son gece, duvarcı ustası duvarın tamamlanabilmesi için gereken son malzemeleri getirmek için at arabasıyla yola koyulur. Neden sonra araba yolda ilerlerken önüne birden bir kısrak atlayıverir. Kısrak davetkâr kişnemeleriyle aygırı baştan çıkarmayı başarır. Azan aygır, kısrağı yakalayabilmek için ileri atılır ve koşum kayışlarını koparmayı başarır. İki hayvan dörtnala koşarak ağaçların arasında kaybolurlar ve bütün gece ortalıkta görünmezler. Bu yüzden, duvarcı ustası duvarı zamanında tamamlamayı başaramaz. Haliyle, ancak devlerde görülebilecek türden büyük bir öfkeye kapılır ve bu yüzden kimliği açığa çıkar. Tanrılar, duvarcı ustasının devlerin akrabası olduğunu biraz geç de olsa anlamışlardır. Neyse ki, tam zamanında evine dönen Thor, tanrıların karşı karşıya kaldıkları tehlikeyi görür ve kudretli çekicini savurduğu gibi devin kafasını patlatır.

Ama son gülen yine Loki olur, zira bir süre sonra sekiz bacaklı korkunç bir tay doğurur. Bu tay büyüdüğünde, Odin'in gözde bineği olan Sleipnir olacaktır.

Snorri, büyük Edda şiirlerinden biri olan ve 'Bilge Kadının Kehanetleri' anlamına gelen *Voluspá dan* alıntıladığı iki dizeyi bu öykünün varlığına kanıt olarak gösterir. Fakat bu dizeler, öykünün Snorri tarafından anlatılan halinde bulunan ayrıntılara açıklama getirme konusunda pek de başarılı sayılmazlar.***[S.35]*** Dolayısıyla, Snorri ya öykünün tamamını kendisi uydurmuştur -ki bu pek olası değildir- ya da bizim bilmediğimiz ve izine rastlamadığımız başka birtakım kaynaklara sahiptir.

İsveç Gotland'de oyulan bu motif, sekiz bacaklı bir atı göstermekte ve Odin'in en sevdiği bineği olan Sleipnir'i temsil ettiği düşünülmektedir.

Snorri'nin *Nesir Edda'sının* asıl ikinci bölümü olan *Skáldskaparmál* da öyküleyici bir anlatı çerçevesine sahiptir. Aesir burada da tanrılarla aynı adlara sahip olan ama tanrılar olarak tanımlanmayan kimseler olarak geçmektedir. Aesir'in yine bir misafiri vardır. Bu misafir, usta bir büyücü kral olan Aegir'dir. Aesir, her nasılsa misafirlerinin gelişini yine önceden haber alırlar ve derhal bir karşılama töreni tertip ederler. Görkemli karşılama töreninin ardından, büyücü kralın şerefine bir ziyafet verirler ve Aegir'i şiir tanrısıyla aynı ada sahip olan Bragi'nin yanına oturturlar. Bragi, Aegir'in yiğitliklerini sayıp döker.***[S.36]*** Snorri bu yolla, Bragi'nin ağzından geleneksel mitleri anlatmaya başlar ve bu anlatıyı kendi amacı doğrultusunda kullanacağı bir mitle sonlandırır. Bu mit, Kvasir adlı bir yaratığı öldürüp kanını balla karıştırmak suretiyle, içen kişiyi şaire dönüştüren bir bal şarabı yapmış olan Fialar ve Galar adlı iki cücenin

başından geçenleri anlatır. Cüceler, bu bal şarabını üç kazanda saklarlar. Ama Suttung adlı bir dev, şarapla dolu bu kazanları cücelerden çalar. Odin de içkiyi Suttung'dan çalmak için bir kumpas kurar. Devin kızını ayartır ve onun aklını öyle çeler ki, dişi dev Odin'in kazanlardan birer yudum içki almasına razı olur. Bunu fırsat bilen Odin, üç yudumda kazanları tamamen boşaltır. Kendisini hemen bir kartala dönüştürür ve yakalanmamak için dağların üzerinden uçarak oradan kaçar. Suttung, içkiyi çaldırdığını anlayınca, hemen kendi kartal postunu giyer ve Odin'in peşine düşer; hatta bir ara yakalamasına ramak kalır. İşte tam bu sırada, Aesir kendi saraylarının üzerinde süzülmekte olan Odin'in havada büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kaldığını görürler. Hemen Odin'in yardımına koşup sarayda ne kadar kova ve kavanoz varsa hepsini sarayın avlusuna dizerler. Odin, bal şarabını bu kova ve kavanozlara kusar. Böylece, bal şarabı, şair olmaya can atanlara dağıtılacağı güne dek, Aesir'in sarayında tutulur. Snorri (ya da Bragi), şiir sanatına bu yüzden 'Odin'in ganimeti' ya da 'Odin'in keşfi' veya 'Odin'in içkisi' de denebileceğini belirtir.

Snorri, bu öykü vasıtasıyla, *Nesir Edda'yı* yazmasının ardında yatan asıl amacın ne olduğuna gelir: Şiir sanatının diline, betimlemelerine, kullandığı eğretilemelerin İskandinav mitleri bağlamında nasıl anlaşılabileceğine dair bir tartışma başlatmak. Bu noktada *Skáldskaparmál'ın* öyküsel anlatı çerçevesi geri çekilir ve soruları doğrudan doğruya Snorri sormaya başlar. Altın niçin 'Sif'in saçları' ya da 'susamurunun kan parası' veya 'Aegir'in ateşi' olarak anılmaktadır? Ayrıca, şiirlerde kullanılan imgeleri verir ya da çeşitli tanrılara göndermede bulunmak için hangi eğretilemeleri kullanmanın uygun olduğu belirtir:***[S.37]*** "Tyr'ı nasıl tanıyabilirsiniz? Elbette ona 'tek elli tanrı' ya da 'kurdun bakıcısı' diyerek". Niye böyle denebileceğini biliyoruz, zira Snorri bu öyküyü bize *Gylfaginning*'de anlatmıştı. "Peki Hod'u nasıl anabilirsiniz? Ona 'kör tanrı', 'Baldr'ın katili' ya da 'ökseotu fırlatan' diyerek", yani ilerleyen sayfalarda anlatacağım çok önemli bir mit olan Baldr'ın trajedisine göndermede bulunarak. Bu tür bir eğretileme ya da Eski İskandinav dilindeki adıyla *kenning*, pekala kısaltmalar kullanılarak yazılmış bir mit olabilir. Bu, İskandinav saray şiirinin temel özelliklerinden biridir.

Skald Şiirleri

Bu bizi İskandinav mitleri hakkındaki ana kaynaklardan üçüncüsü olan ve genellikle skaldlar diye bilinen, saray şairleri tarafından kaleme alınmış şiirlerle tanıştırır. *Nazım Edda* anonimdir; oysa skald şiirlerinin çoğu ünlü şairlere mal edilir. Bu şairlerin yaşamöyküleri genellikle korunuyor ya da siyasal merbutiyetle-ri biliniyor olabilir. Hatta bu şairlerin şiirleri, tarihleri bağımsız kanıtlarla saptanabilecek olan dönemin kimi önemli olaylarına sık sık göndermelerde bulunur. Bu yüzden, skald şiirlerini kullanarak birçok şiirin yaklaşık on yıllık dönemler halinde tarihlendirilebileceği bir yazmalar kronolojisi oluşturmak mümkündür. Skald şiirleri ilk kez muhtemelen 19. yüzyılda yazılmaya başlanmış ve Viking çağı üzerinden Ortaçağın ortalarına kadar yazılmaya devam etmiştir. Ne var ki Hıristiyanlığın ve Roma edebiyatının bölgeye gelişine dek, runik harflerle yazılmış tek tük şiirler dışında, ancak pek az skald şiiri yazıya geçirilmiştir. Bu noktada bilindik bir sorunla karşı karşıya kalıyoruz. Hıristiyanlığın İskandinavya'daki ilk yıllarından ya da öncesinden kalma kayıtlara güvenmemiz gerekmektedir.***[S.38]*** Şiirlerin yazıya geçirilene dek ağızdan ağza tam olarak aktarılmış olduklarını varsaymamız gerekmektedir. Ayrıca, ünlü şairlere sonradan isnat edilmiş şiirlerin ve bu isnat işleminin güvenilir olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir. Bu sorun karşısında, skald şiirlerini birer kanıt olarak kabul etmenin tehlikeli bir davranış olacağı aşikârdır.

Skald şiirleri, genellikle İskandinav krallarına ve soylularına yönelik methiyeler için yazılmış dizelerden oluşan, hayli ağdalı ve teknik açıdan incelikli olan şiirlerdir. Ayrıca bu şiirler, önemli olayları kutlamak için kullanılabilmekteydi. Bazen de şairin, gözlemlediği veya bizzat başından geçen olaylar hakkında ayaküstü yorumlar yapabilmek için kullanabileceği bir araç görevi görebilmekteydi. Skald şiirlerinin çoğu, karmaşık dize yapılarına sahip olmanın yanı sıra, az kullanılan sözcüklerin yaygın kullanılan sözcüklerin yerine geçirildiği, cümlelerin iç içe geçtiği ve eğretilemelerin bolca kullanıldığı karmaşık bir dilsel dokuya sahiptirler. Mitler, işte bu eğretilemelerde saklı olabilirler.

Sözgelimi şair Einar Skalaglamm, 9. yüzyılın sonlarına doğru, Norveç'teki Trondheim yakınlarındaki Lade kontu yüce Hakon şerefine, *Velleka* adlı bir şiir kaleme almıştır. Skalaglamm, şiirine, hamisinden kendisine kulak vermesini rica ettiği resmî bir istekle başlar:

Ülkenin âlicenap koruyucusu
Dilerim dinlemenizi sizden, kıyıda kırılan mayalı dalgalarını
Fiyordun kemiğinin sakinlerinin.
Duyun kontum, Kvasir'in kanını.

Dinleyiciler bu şiiri ilk kez duyduklarında, eğretilemeleri anlayana kadar, herhalde bir süre kafalarını kaşımış olsalar gerektir. 'Kvasir'in kanı' ifadesinin anlamı, eğer bu sıvının içen kişiye şiirsel ilham veren özel bir tür bal şarabına dönüştürülmüş olduğunu biliyorsanız, gayet açıktır.***[S.39]*** Bu yüzden, söz konusu *kenning* şiirsel ilhamın belirli bir örneğini gösteren tek bir şiire göndermede bulunmak için kullanılabilir. 'Fiyordun kemiğinin sakinlerinin kıyıda kırılan mayalı dalgaları' ise daha ustaca dile getirilmiş bir eğretilemedir. Burada 'fiyordun kemiği', bir fiyordun kayalık yamacıdır. 'Fiyordun kemiğinin sakinleri' ise cücelerdir ya da en azından öyle olabilirler, zira ilkokul çağındaki çocuklar dahi bilirler ki cüceler yalçın kayalıklarda ya da kayaların içlerinde yaşarlar. Bu cücelerin Fialar ve Galar oldukları açıktır. Dolayısıyla, 'kıyıda kırılan mayalı dalgalar' onların bal şarapları olabilir. Demek ki, elimizdeki şiir, aslında şiir sanatının ta kendisine yönelik bir eğretilemedir. Başka bir deyişle, şair yalnızca "Ben şiirimi okurken lütfen sessiz olun ve dinleyin" demektedir; ama bunu daha etkileyici ve ağdalı biçimde dile getirmektedir. Gerçi bu bile aslında dinleyicinin etkin katılımına bağlıdır, zira göndermede bulunulan mitleri hatırlayamazlarsa, şiir onların kafasını karıştırmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

Neyse ki bütün skald şiirlerini takip etmek bu kadar güç değildir. Kimi skaldlar, mitolojik düşünce örüntülerini yine kullanmışlarsa da, görece daha anlaşılır şiirler yazmışlardır. 10. yüzyılda yaşamış olan İzlandalı şair Egil Skallagrimsson, oğullarından ikisini kaybettiğinde, kendisini arkadan vurduğunu düşündüğü koruyucusu ve şairlerin tanrısı Odin'e ithafen zehir zemberek bir ağıt kaleme almıştır. Bu gibi durumlarda şiir yazmanın çok güç olduğunu söyleyip "Vidrir'in hırsızlık yapması için hiç de uygun bir zaman değil" demiştir. Vidrir, Odin'in bir başka ismidir. Çaldığı şey ise şairlik içkisi olan bal şarabıdır. Ama Odin şairi incitmiş olsa bile, bahşettiği şairlik yeteneği sayesinde onu bir yandan da güçlü kılmıştır. "Eğer olayları görmem gerektiği gibi görecek olursam, Mimir'in dostu bana kederimin karşılığını vermiştir." Mimir, Odin'in dostudur.***[S.40]*** Zira bilge Mimir'in kesik başı, geleceğe dair pek çok sırrı Odin'e anlatmıştır.

Yine, bir skald, tanrılar arasında geçen bir olayı betimleyen basit bir öyküsel şiir yazarak, efendisini neredeyse Edda şiirlerinin üslubuna yakın bir üslupla övebilirdi. Hem Norveç'in hem de York'un sürgündeki kralı Eric Bloodaxe, 10. yüzyılın ortalarında katıldığı bir savaşta kaderine yenik düştüğünde, ateşli bir pagan olan karısı onun için mükellef bir cenaze töreni düzenlenmesini ve şanına layık bir od yazılmasını emreder. Bu şiirin dizelerinin çok azı günümüze kadar varlığını koruyabilmiştir. Şiir Odin'in sarayındaki bir sahneyle başlar:

Ve Odin dedi ki:

"Ne biçim bir rüyaydı bu? Şafakta kalktım
Katledilmiş bir ordu için Valhalla'yı temizlemeye.
Büyük şampiyonlarımı tek tek kaldırdım;
Buyurdum Valkrielere ölüleri karşılamalarını,
Masaları açmalarını, bira kupalarını yıkamalarını,
Gelecek olan prens için şarabı hazır etmelerini.
Dünyada arayıp durduğum şey,
İşte böyle soylu savaşçılardır;
Onlardır yüreğime coşku salacak olanlar."

Odin, dostu Bragi'ye dışarıdaki gürültünün sebebini sorar. Bragi, gürültünün sebebini Baldr'ın eve dönüyor olmasına yorar. Odin ona saçmalamamasını söyler; besbellidir ki bu gürültünün sebebi kral Eric ve beraberindeki ölü savaşçılarıdır. Odin, en büyük iki şampiyonunu, kralı ve beraberindekileri karşılamaları için yollar. Bu iki şampiyondan biri, yiğit ama biraz kıt beyinli olan Sigmund, Odin'e neden başkasını değil de özellikle Eric'i beklediğini sorar. Odin sabırla Eric'in büyük bir savaşçı olduğunu anlatır: "Zira onun kılıcı kızıla boyandı; kanlı kılıcı pek çok yabancı diyar gördü."***[S.41]*** Bunun üzerine, Sigmund gayet makul bir soru sorar: "Madem o kadar yavuz bir hükümdardı, neden yine muzaffer olamadı?" Odin bu soruya şu üstü kapalı yanıtı verir:

Günlerin neler getireceği bilinmez.
Boz kurt, tanrıların evine kem gözlerle bakıyor.

Eric vasat bir kraldı ve kalkıştığı tehlikeli işlerin birçoğunda başarısız olmuştu. Dolayısıyla, şair, Eric'i bu şekilde betimlemekle, aslında onu eski çağların kahramanları arasında yer almaya layık birisi gibi göstermeye çalışmıştır. Zira bu şekilde, boz kurt Fenrir zincirlerinden kurtulup kendisini zincire vuran tanrılardan vahşice intikam almak için geri geldiğinde, Eric Odin'in savunma ordusunun bir parçası olacaktır. Bu büyük bir şeref ve başarıdır.

Kimi durumlarda, mitolojik öyküler de daha doğrudan Skald şiirlerinin konusu olabilmektedir. 'Sonbahar Boyu' anlamına gelen *Haustlong* şiiri bu duruma bir örnek teşkil etmektedir. Söz konusu şiir bu şekilde adlandırılmıştır, zira şair Thiodolf'un şiiri tamamlaması bütün bir sonbaharını almıştır. Bu şiir, şaire hediye edilmiş olan bir kalkanı anlatır. Bu kalkanın üzerinde, tanrılar hakkındaki iki öyküyü tasvir eden süslemeler bulunmaktadır. Öykülerden biri, sahip olduğu gençlik elmalarını bir sandık içinde saklayan ve bu yüzden aslında yararlı bir tanrıça olan Idunn hakkındadır. *Haustlong* hakkında malumat sahibi olduğu anlaşılan Snorri, bu öyküyü oldukça yalın bir dille anlatır.

Aesir'in üçü -Odin, Loki ve Hoegnir- uzun bir yolculuk yapmaktadırlar. Akşam yemeği için bir öküz yakalayıp öldürürler. Öküzü pişirmeye çalışırlar fakat ne zaman etin hazır olup olmadığına baksalar, bir türlü pişmemiş olduğunu görürler. Neden sonra, altında konakladıkları meşe ağacının dalları üzerine bir kartalın tünemiş olduğunu fark ederler.***[S.42]*** Kartal yemeğin bir türlü pişmemesinin sebebinin kendisi olduğunu tanrılara söyler; yemekten kendisine düşen payı alamadığı sürece et asla pişmeyecektir. Tanrılar, kartalın talebini kabul ederler ve yemeği pişirirken kendilerine yardımcı olması için kuşu yanlarına davet ederler. Kuş, tünediği daldan inip etin pişirilmesine yardımcı olur. Ama kuşun pişirdiği etin tadı Loki'nin damak zevkine uymaz. Bu duruma öfkelenen Loki, bir sopayı kaptığı gibi kuşa doğru savurur. Sopa kartalın kanadına saplanır. Kartal, sopa kanadına saplanmış halde can havliyle oradan kaçar. Loki de sopanın ucunu bırakmadığı için kartalla birlikte havalanır. Kartalın kanat çırpışları yüzünden sarsılır, sert darbelere maruz kalır ve dehşete kapılmış bir halde, kendisini yere indirmesi için kartala yalvarır. Kartal, Idunn'u tanrılar diyarındaki kalesinden elmalarıyla birlikte ve gönül rızasıyla kendisine

getirmesi koşuluyla Loki'yi serbest bırakmayı kabul eder. Böylece, Loki ve diğerleri güven içinde evlerine geri dönerler.

Loki, anlaşmasına sadık kalır ve Idunn'u baştan çıkarıp ağaçların arasına götürür. Aslında kılık değiştirmiş Thiazi adında bir dev olduğu ortaya çıkan kartal, hemen Idunn'un üzerine çullanır ve onu kaçırıp Thymheim'daki evine götürür. Tanrılar, gençlik elmalarını kaybettikleri için yaşlanmaya ve güçten düşmeye başlarlar. Tanrıların kafası Idunn'un başına ne gelmiş olabileceği konusunda karışıktır. Ama içlerinden biri, Idunn'un en son Loki'yle birlikte görüldüğünü hatırladığında, her şeyi anlarlar. Hemen Loki'yi yakalarlar ve Idunn'u geri getirmediği takdirde onu öldürecekleri yönünde tehdit ederler. Loki derhal bir şahine dönüşür ve Thrymheim'a uçar. Şansına, dev o gün balık avına çıkmıştır ve Idunn evde yalnız başınadır. Loki, Idunn'u bir fındığa dönüştürüp pençeleri arasına alarak oradan hemen kaçar. Eve geri döndüğünde Idunn'un gitmiş olduğunu gören Thiazi, kartala dönüşüp ikilinin peşine düşer. O kadar sert ve hızlı kanat çırpar ki, kanat çırpışları fırtınalara sebep olur.***[S.43]*** Şahinin kartal tarafından kovalandığını gören Aesir, ne olup bittiğini anlarlar. Saraylarının avlusuna derhal odun yığıp kuşların yaklaşmasını beklerler. Şahin uçarak güvenle saraya girdiği anda, odunları ateşe verirler. Kartal öylesine hızlı uçmaktadır ki, durmayı başaramaz. Alevlerin arasına dalar ve kanatları yanar. Böylece, Aesir Thiazi'yi öldürür.

Snorri'nin *Edda'sında* bu öykünün devamı anlatılmaktadır. Thiazi'nin Skadi adında erkeksi bir kızı vardır. Babasının öldürüldüğünü öğrenen Skadi, derhal silahları ile zırhını kuşanır ve intikam peşinde yollara düşer. Aesir, yapabilecekleri en akıllıca şeyin dişi devi bir şekilde sakinleştirmek olduğunu düşünürler. Bu amaçla, ona içlerinden biriyle evlenmesini önerirler. Ama müstakbel kocasını, damat adaylarının endamını tam olarak görmeden, yalnızca ayaklarına bakarak seçmesini ona şart koşarlar. Böylece, tanrıları bir ayak bileği güzelliği yarışması düzenlerler. Skadi, damat adaylarının ayaklarını incelerken, çok zarif bir çift ayak görür. Bu ayakların erkek güzeli tanrı Baldr'a ait olduğunu sanıp onu seçer. Ama yarışmanın sonunda, bu ayakların aslında yaşlı Niord'a ait oldukları ortaya çıkar. Bu ilişkinin yürümediğini önceki sayfalarda gördük.

Thiazi'nin öyküsü, *Haustlong* şiirinde on iki dörtlükte anlatılır. Bu dörtlüklerin her biri öykünün bir bölümünü ya da sahnesini betimler. İlk dörtlük, Thiazi'nin kuş kılığına girmiş halde Aesir'i izlediği sahneyi anlatır.

İkincisi, Thiazi'nin etin pişmemesindeki rolünü anlatır. Üçüncüsü, Loki'nin kan ter içinde ateşi harlamaya çalıştığı sırada, tanrıların yemeğin pişmesi karşılığında etin bir parçasını Thiazi'ye önermelerini anlatır. Dördüncüsü, Thiazi'nin yardımseverliğinin ardında yatan sahip olma hırsını anlatır. Beşinci dörtlük, Loki'nin öfkelenip Thiazi'ye sopayla saldırmasını betimler, vesaire. Öyküyü önceden biliyorsanız, bu dörtlükleri takip etmek size epey kolay gelecektir; ama eğer bilmiyorsanız, konuyu anlamak için -özellikle bu dörtlüklerde kullanılan esnek dil göz önünde bulundurulduğunda- biraz çaba sarf etmeniz gerekecektir.***[S.44]*** Başka bir deyişle, bu şiir de dinleyicinin etkin katılımını talep etmektedir.

Bunlar, İskandinav mitolojisinin ana kaynaklarıdır. Taşıdıkları bilgi miktarı daha az olan ama önemli olabilecek başka kaynaklar da vardır. Sözgelimi, Snorri *Nesir Edda'nın* yanı sıra 'Dünyanın Düzeni' anlamına gelen *Heimskringla* adlı bir Norveç tarihi de kaleme almıştır. Bu çalışma, Norveç'in dokuzuncu yüzyılın sonlarında tahta çıkan 'tarihteki' ilk kralı olan ve 'Güzel Saçlı' diye de anılan Harald ile başlar ve bütün Norveçli kralların yaşamöykülerini kapsar. Harald'ın öyküsünden önce, 'Yngling Hanedanlarından Kralların Tarihi' anlamına gelen *Ynglingasaga* adında bir kitap vardır ve bu kitaptaki öyküler de efsanevi bazı krallar ile tanrılar hakkındadır. Saxo Grammaticus, Danimarka tarihi hakkında 13. yüzyılın hemen başında Latince-de kaleme aldığı *Gesta Danorum* adlı çalışmasını, sözgelimi Snorri'de bulduğumuz türden mitolojik malzemelerle tutarsızlıklar sergileyen pek çok mite ve efsaneye dayandırmıştır.

Farklı zamanlardan ve mekânlardan gelen ve farklı edebî gereksinimlere cevap veren kaynaklardan hareketle İskandinav mitolojisinin tutarlı bir açıklamasına ulaşmak pek mümkün görünmemektedir. Öykülerde bir karışıklık olduğu ortadadır. Kimisi açıkça belli bir sırayı takip etmektedir, kimisi ise oldukça dağınık ve bölük pörçük anlatılmaktadır. Bunların ne kadarının hakiki İskandinav efsanesi, ne kadarının sonradan uydurulan edebi öyküler olduğunu söylemek oldukça güçtür. Mitlerin İskandinav inanışlarıyla ne gibi bir ilişkisinin olduğu da ayrı bir tartışma konusudur. Bize mitlerin "doğal ya da tarihsel olgular hakkındaki yaygın bazı kanıları" somutlaştırdıkları söylenmektedir. Bu noktaya kadar anlattığımız mitlerin bunu ne kadar başarmış olduklarının kararını ise siz verin. ***[S.45]***

Aesir, Vanir ve Bazı Krallar

İskandinav mitlerinde iki tanrı topluluğu vardır: *Aesir* (tekili *Áss)* ve *Vanir* (tekili *Vanr).* Snorri'nin Ortaçağ 'bilge' etimolojisinin tipik bir örneğini teşkil eden iddiasının aksine, *Áss* sözcüğü Asya sözcüğünden türetilmiş değildir. *Áss* sözcüğü, 'tanrı' anlamına gelen Germence bir sözcükten türetilmiştir. Bu sözcük, Eski İngilizcedeki *õs* sözcüğü (bu sözcük, ancak *Oswald, Osbert* gibi eril kişi adlarının ilk harfi olarak vardığını sürdürebilmiştir) ile birtakım benzerlikler sergilemektedir ve sözcüğün Gotik çoğul hali Latince bir metinde *asnis* olarak ve 'yarı tanrılar' anlamına gelen *semideos* şeklinde tercüme edilmiş haliyle geçmektedir. *Vanr* ise daha sorunlu bir sözcüktür. Sözlüklerde de belirtildiği üzere, "bu sözcük için etimoloji sıkıntısı çekilmemektedir," ama onu Eski İskandinav dillerinde 'dost' anlamına gelen *vinr* ve Latincede 'aşk tanrıçası' anlamına gelen *Venüs* sözcükleriyle ilişkilendiren bir yorum oldukça dikkat çekicidir.

Karşılaştırmalı dinler uzmanı olan dünyaca ünlü Fransız bilgin Georges Dumézil, Aesir ve Vanir arasında yapılagelen ayrımın köklerinin çok eski tarihlere dayandığını ve Hint-Avrupa kökenli diğer halkların dinlerinde de bu ayrımın bulunduğunu öne sürmüştür.***[S.47]*** Dumézil'e göre, Vanir, yaşanan bir savaşın ardından daha üst mevkiye gelmiş olan aşağı mevkilere ait tanrılardır. İki tanrılar topluluğu arasında yaşanan bu mücadele, *Heimskringla*'da komşu halklar arasında yaşanan bir savaş olarak anlatılır:

> Odin, Vanir'le savaşmak için bir ordu kurdu. İki taraf da vatanını kahramanca savundu ve sırayla zafer kazandı. Birbirlerine ağır kayıplar verdirdiler. Birbirlerinin topraklarını yağmaladılar. Ve her iki halk da bitmek tükenmek bilmeyen bu savaştan usandığında, barış yapmak için bir araya geldiler; ateşkes imzalayıp birbirlerine rehineler verdiler. Vanir, en gözde adamları olan Niord ve oğlu Freyr'i rehin verdiler. Buna karşılık Aesir, verilen her türlü devlet işinin altından kalkabileceğini söyleyerek Hoenir denen adamı onlara teslim ettiler; yanına da yardımcısı niyetine çok akil bir adam olan Mimir'i verdiler. Vanir ise bu davranışa karşılık olarak, ülkelerindeki en zeki adamı onlara verdiler. Bu adamın adı Kvasir idi.
>
> Hoenir Vanaland'a gittiğinde ona derhal bazı yetkiler verildi. Mimir, ona hangi durumda nasıl konuşması ve ne söylemesi gerektiğini öğretti. Böylece Hoenir, yanında Mimir olmadan

> katıldığı mahkemelerde ya da toplantılarda, karşısına getirilen bütün zor davalarda hep aynı yanıtı verdi ve "bırakalım başkası karar versin" dedi. Derken Vanir, Aesir'in rehine takası sırasında kendilerine bir oyun etmiş olabileceklerinden kuşkulanmaya başladılar. Mimir'i yakalayıp kellesini kestiler ve Aesir'e geri gönderdiler. Odin, Mimir'in kellesini teslim aldı ve çürümesin diye üzerine baharatlar sürüp, söylediği ilahilerle kesik başa büyü yaptı. Bu işlem, Mimir'in kesik başına konuşabilme ve Odin'e pek çok karanlık sırrı anlatabilme gücü verdi.
>
> Odin, Niord ve Freyr'i kurban törenlerini yönetecek rahipler olarak görevlendirdi. Böylece onlar birer tarikat lideri haline geldiler. Niord'un kızının adı Freyia idi. O da kurban törenlerini yöneten bir rahibeydi ve Aesir'e Vanir arasında yaygın olan *Seiðr* (büyü) yapmayı ilk öğreten de o oldu. Niord, Vanir arasında yaşarken öz kız kardeşi ile birlikte olmuştu. ***[S.48]*** Bu davranış, Vanir arasında meşru idi ama Aesir arasında yakın akrabaların birlikte olmaları kesinlikle yasaktı.

Bu efsanede anlatılan olayların çoğu, Edda şiirlerindeki anıştırmalar yoluyla da doğrulanmaktadır. *Vafþrúðinismál* şiirinde şöyle bir soru sorulur: "Niord, Aesir'in oğullarının arasına nereden geldi? Yüzlerce tapınağı ve türbeyi yönetmesine rağmen, Aesir'den değildir". Bu sorunun yanıtı ise, yine aynı şiirde "Bilge güçler onu Vanir topraklarında yarattılar ve tanrılara rehin verdiler. Dünyanın sonu geldiğinde, bilge Vanir arasında yaşamak için geri dönecek" şeklinde dile getirilmektedir.

Tanrılar arasında ayyuka çıkmış en büyük rezaletlerden birini görmek istiyorsak, Loki ve hasımları arasında yaşanan atışmanın nasıl utanç verici eylemelere ve davranışlara dönüştüğünü anlatan *Lokasenna* şiirine başvurmamız gerekmektedir. Niord, oğlunun herkes tarafından sevilmesi ve tanrılar arasında bir prens olarak görülmesiyle övündüğü sırada, Loki ona şu sözlerle sataşır:

> Kes artık şunu Niord, dizginle biraz kendini.
> Saklayamayacağım yaptığın rezilliği,
> Övündüğün oğlunu kendi kız kardeşinden peydahladığını.
> Gerçi senden beklenmeyecek bir şey değil bu.

Freyia araya girmeye çalıştığında, Loki ona da çatar:

> Senin ciğerini bilirim ben Freyia, kapa çeneni

Sen de sütten çıkmış ak kaşık değilsin hani.
Bu saraydaki Aesir'in ve Elflerin hepsi
Girmiştir senin koynuna.

Loki, verdiği bir sonraki karşılıkta ise, Freyia'yı erkek kardeşiyle birlikte olmakla suçlar.***[S.49]***

Bu dizelerde, Vanir tanrılarının -tekinsiz ya da en azından alışılmışın dışında olmaları anlamında- nevi şahsına münhasır simalar oldukları onaylanmaktadır. Sözgelimi, *seiðr* yapmak yararlı olduğu kadar, tehlikelidir de; zira yapanlara başkalarına zarar verebilme ya da ezoterik bilgilere ulaşabilme gücü veren bir büyü biçimidir. Snorri, Odin'in bunu bildiğini ve ona bunun muhtemelen Freyia tarafından öğretilmiş olduğunu söyler:

> Odin, büyük bir kudreti de beraberinde getiren *seiðr* yapabilme becerisine sahipmiş; gerçekten de onu bizzat uygulamış. Bu gücü kullanarak insanların yazgılarını ve istikbalde meydana gelecek olayları bilebilirdi. İnsanoğlunun başına ölümü, kör talihi ya da hastalıkları musallat edebilir ya da bir kimsenin gücünü ve zekâsını, bir başkasına aktarabilirdi. Ama elbette bu gücün de bir bedeli vardı: Büyüyü yapan kişiye, bir erkek için son derece utanç verici bir şey olduğuna inanılan bir kadınsılık da kazandırmaktaydı. Bu yüzden, nasıl büyü yapılacağı yalnızca rahibelere öğretilirdi.

Bununla birlikte, Vanir tanrılarının, insanoğluna genellikle hayrı dokunmaktaydı. Dumézil onları 'sağlık, gençlik, doğurganlık ve mutluluk' tanrıları olarak görür. Ayrıca, ikiz tanrılardan söz eder. Sözünü ettiği bu (karı koca) ikizler muhtemelen Freyr ile Freyia'dır. Niord'un da bir kız kardeşi (ve karısı) olması gerekir ve onun izi de biraz güç olsa da İskandinav mitlerinde bulunabilir. 1. yüzyılda yaşamış olan Romalı tarihçi Tacitus, Kuzey Denizi'ne komşu Germen kabileleri tarafından tapınılan bir tanrıçanın varlığından söz etmiş ve kendisinin 'Toprak Ana' olarak yorumladığı bu tanrıçaya (Niord adıyla tamamen kökteş bir sözcük olan) Nerthus dendiğini bildirmiştir. Bu tanrıça, takipçilerine huzur ve bereket ihsan etmekteydi. Niord, İskandinav kaynaklarda, zenginlik, bereket, ticaret ve balıkçılık tanrısı olarak geçer. Freyr ise elverişli hava koşullarının müsebbibidir; dolayısıyla, üretim, huzur ve refah tanrısıdır. İnsanlar, büyük Uppsala tapınağında bulunan ve Freyr'i tasvir ettiğine inanılan bir erkek

heykeline,***[S.50]*** kendilerine be reketli bir evlilik nasip etsin diye adaklar adayıp yalvarırlarmış. Freyia ise "aşk şarkılarına bayılır. Gönül meselelerinde ona dua etmek hayırlara vesile olur".

Ralling'den, Freyr'in verimliliğini tasvir ettiği muhtemel olan fallik bir figür.

Bu gibi temaların Ortaçağ günlük hayatında çok önemli bir yere sahip olmasından ötürü, aslında Vanir tanrıları hakkında elimizde pek çok mit olması gerekir. Ama şaşırtıcı biçimde, bu tanrılar hakkındaki mitlerin ancak pek azı günümüze dek varlığını koruyabilmiştir.***[S.51]*** Bunların bazıları da yalnızca dolaylı olarak değinmelerden ibarettir. Sözgelimi, Freyia çok az bilinen bir tanrı olan Od ile evliymiş. Od, her yolculuğa çıktığında, tanrıça onun ardından ağlarmış. Freyia kocasını aramak için yollara düşer ve bu yolculukları sırasında farklı ve tuhaf takma adlar kullanırmış. Bu yüzden, Freyia'nın maceralarını anlatan muhtemelen pek çok mit vardır. Fakat bu mitlerden geriye kalanlar, yalnızca Snorri'nin ve diğer şairlerin

anıştırmalarından oluşmaktadır. Freyia, kocası için gözyaşı döktüğünde, dökülen bu gözyaşları altına dönüşürmüş. Bu yüzden, altına göndermede bulunmak amacıyla, 'Freyia'nın gözyaşı' ya da 'Freyia'nın eriyen gözkapağı' gibi bir dizi eğretileme geliştirilmiştir.

Kayıtlarda yer alan en ayrıntılı Vanir miti, Freyr'in dişi bir dev olan Gerd'e duyduğu tutkuyu anlatan bir aşk öyküsüdür. Şehvet ve bereket tanrısına yaraşır nitelikteki bu öykü, bir Edda şiiri olan ve 'Skirnir'in Yolculuğu' anlamında gelen *For Skírnís'te* anlatılır. Snorri, *Nesir Edda*"da bu öyküyü yorumlamıştır. Odin'in, Hlidskialf denen ve üzerinden dünyanın her yerini görebildiği görkemli bir tahtı vardır. Bir gün Freyr bu tahta çıkma cüretini gösterir ve daha sonra bu küstahlığından ötürü cezalandırılır. Tahta çıktığında kuzeye doğru bakmış (ve okul çağına gelmiş her çocuk bilir ki, kuzeyde devler yaşar) ve orada parlak kolları olan güzeller güzeli bir kız görmüştür. Görür görmez kıza vurulan Freyr, kara sevdadan yataklara düşer. Oğlunun halini hiç beğenmeyen Niord, Freyr'in uşağı olan Skirnir'i bu durumun sebebini araştırması için görevlendirir. Skirnir, Freyr'e niçin bu kadar kederli olduğunu sorar ve çocukluk arkadaşı olmalarının hatırına, sırrını anlatması için ona yalvarır. Freyr, dostunun ısrarı karşısında daha fazla dayanamaz ve aşkını itiraf eder. Skirnir'e o kızı bulup kendisine getirmesi için yalvarır. Skirnir, yolculuğun çok çetin geçeceğinin farkındadır. Bu yüzden, Freyr'in muhteşem atını ve en büyük hazinelerinden biri olan, kendi başına dövüşebilen kılıcını ödünç alır.***[S.52]*** Böylece, Skirnir yola koyulur ve sonunda, sürekli uluyan bekçi köpeklerinin etrafında nöbet tuttuğu, devlerin mekânına varır. Dışarıda oturmakta olan bir çoban, ona içeriye girmemesini öğütler. Skirnir çobanı dinleyip mekâna girmekten vazgeçtiği sırada çıkagelen Gerd, kuzeyli konukseverliğine yakışır şekilde, onu bir içki alması için içeri davet eder ve ona ziyaret sebebini sorar. Skirnir, olan biteni Gerd'e anlatır ve Freyr'in aşkına karşılık vermesi için ona Vanir tanrılarının muazzam bir servete sahip olduklarının açık kanıtı olan şu hediyeleri takdim eder: on bir altın elma ve her dokuz gecede bir kendisini çoğaltan bir yüzük. Fakat Gerd, yeterince altını olduğu gerekçesiyle bu teklifi reddeder. Skirnir, bunun üzerine, Gerd razı olana dek gitgide çirkinleşen (ve gizemli hale gelen) tehditler savurur. Gerd sonunda pes eder ve Freyr'e varacağını söyleyip dokuz gün süre ister. Bunun üzerine, Skirnir eve döner. Freyr dışarıda neler olup bittiğini duymaya can atmaktadır. Skirnir ona Gerd'in mesajını ilettiğinde Freyr, her gerçek aşığı kalbinden vurabilecek olan şu sözleri söyler:

Uzundur bir gece. İki gece ise daha uzun;
Nasıl dayanayım ben üç geceye?
Bir ay bile daha çabuk geçip giderdi önceden,
Böylesi bir evlilik arifesinden.

Kimi karanlık noktaları olmakla birlikte, *For Skírnís* aslında en anlaşılır İskandinav mitlerinden birini anlatmaktadır. Gerd sözcüğü, Eski İskandinav dilinde 'etrafı çevrili arsa, tarla' anlamına gelen bir cins isim olan *gardr* ile bağlantılıdır (çağdaş lehçe ve özgül İngilizcedeki 'grath' sözcüğünde olduğu gibi). Dolayısıyla, Freyr ile Gerd'in birlikteliği, bereket tanrısıyla ekili toprakların yaptığı kutsal evliliğin bir anlatımı olarak görülebilir. Sonuçta, *For Skírnís* şiiri mutlu sonla biter. Ama bu birlikteliğin ilerde ne gibi vahim sonuçlar doğuracağına, yine *Lokasenna"*da yer alan bir dörtlükte Loki tarafından alaycı bir dille işaret edilmektedir:***[S.53]***

Gymir'in kızını [Gerd'i] alabilmek için, altınlar döktün yollarına,
Kılıcını feda ettin bu uğurda.
Ama Muspell'in oğulları Mirkwood'u geçtiklerinde,
Sen be hey zavallı; bilemeyeceksin neyle savaşacağını.

Muspell'in oğulları, dünyanın sonu geldiğinde tanrılara saldıracak ve onları yok edecek olan ordunun bir parçasını oluşturacaklardır. Freyr, bu savaşta tanrıları korumak için çarpışacaktır; ama bir anlık tutkusu uğruna feda ettiği harikulade kılıcı olmaksızın bunu nasıl yapabilir ki?

Bu öykü, Snorri'nin *Heimskringla'sında* yer almaktadır ve bu yüzden, Freyr'i sanki bir tanrı değilmiş de eski bir kralmış gibi ele alır. Yazarın İskandinav tanrılarına yönelik euhemerci* tutumunun bir başka yönü de budur. Bu tutum öyküyü etkilemektedir. Niord ile Freyr, İsveç'in halef-selef kralları olarak tanımlanırlar. Snorri'ye göre, Freyr oldukça sevilen bir kraldı; onun krallığı sırasında hasatlar bereketliydi ve ülkede İsveçlilerin sebebini krallarından bildikleri uzun süreli bir barış hali egemendi. Freyr, topladığı vergiler ve haraçlarla, Uppsala'daki büyük tapınağı yaptırdı.

**** Euhemerizm: Mitlerin gelenek kaynaklı olduğu ve anlatılanların gerçek olaylar ile kişiler üzerine kurulu olduğunu ileri süren düşünce. (ed.)***

Freyr hastalanıp yatağa düştü. Hastalığı ilerleyince, adamları nasıl bir yol izleyeceklerini uzun uzun düşündüler. Birkaç kişi dışında, kimsenin onun yanına yaklaşmasına izin vermediler ve bu arada üç penceresi ile tek kapısı olan bir höyük inşa ettiler. Freyr öldüğünde, naaşını gizlice bu höyüğe taşıdılar ve İsveçlilere onun hâlen sağ olduğunu söylediler. Onun cesedini üç yıl boyunca orada tuttular. Toplanan tüm vergi paralarını, altını ilk pencereden,*[S.54]* gümüşü ikinci pencereden, bronzu ise üçüncü pencereden olmak üzere höyüğün içine boşalttılar. Böylece barış ve bolluk dönemi devam etti... Bütün İsveçliler Freyr'in çoktan ölmüş olduğunu fark ettiklerinde bile barış ve bereket dönemi hâlen sürmekteydi. Freyr'in naaşı İsveç'te kaldığı sürece durumun böyle devam edeceği sonucuna vardılar ve bu yüzden onun cesedini yakmayı reddettiler. Ona 'dünyevi şeylerin tanrısı' anlamına gelen *veraldargoð* adını verip barışın ve bolluğun sürmesi için ona kurbanlar adar oldular.

Bu öykü hiç kuşkusuz tanrı Freyr'in maceralarına özgü -zenginlik ve bereket gibi- birtakım öğelere sahiptir, ama aslında kral olmanın da tanrı olmak kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ne de olsa, kökeni itibarıyla 'lord' anlamına gelen bir cins isim olan *Freyr,* Eski İngilizcede hem dünyevi hem de uhrevi kralları nitelemek için kullanılan *frea* sözcüğüyle bağlantılıdır. Daha yakın tarihli Ortaçağ öykülerinden anlaşıldığı kadarıyla, ilk İskandinav kralları, ekinlerden ve sığırlardan bol verim alınabilen barış ve refah dolu mevsimlerin yaşanmasını sağlayabildikleri ölçüde halklarından saygı görürlerdi. Kimi efsanelere göre, bu konuda başarısız olan krallar katledilmekteydiler. Snorri'nin *Heimskringla'*sında yer alan kayıtlara göre, İsveç'in kaçak kralı Olaf da bu biçarelerden biridir. 'Ağaç kesen' lakaplı Olaf, ülkenin batısına kaçmış ve oradaki ağaçları kesip toprakları ekilebilir hale getirmiştir. Bunun üzerine, Olaf'ın ekilebilir hale getirdiği toprakların ne denli verimli olduğunu gören başka sürgünler de ona katılmışlardır:

Öyle bir insan seli aktı ki onun topraklarına, sonunda topraklar hepsine yetmez oldu. Büyük bir kıtlık ve açlık baş gösterdi. İsveçliler bu felaketi krallarından bildiler, zira onlar krallarını iyi ve kötü dönemlerin müsebbibi olarak görürler. Kral Olaf kurban törenleri düzenlemezdi. Bu yüzden, İsveçliler yanlış bir kanıya kapılıp kralın bu davranışının kıtlığın sebebi olduğu düşündüler.*[S.55]* Bunun üzerine bir grup insan toplanıp Olaf'ın peşine düştü. Onu evinde

kıstırıp eviyle birlikte ateşe verdiler. Böylece, onu verimli bir hasat nasip eylesin diye Odin'e kurban etmiş oldular. Bu olay Vânern gölü yakınlarında meydana gelmiştir.

Snorri, Freyr hakkındaki kıssada, dinsel nitelikler de taşıyan bir kraliyet öyküsünü anlatır. Bu öykü, halkına uzun süreli bir barış dönemi yaşatmış olmasıyla ünlenmiş olan Danimarka kralı Frothi hakkında Saxo Grammaticus'un bize aktardığı bir anekdotu anımsatmaktadır. Frothi öldüğünde, hizmetkârları ülkedeki huzur ortamını koruyabilmek için bu durumu halktan saklamaya karar vermişler. Kralın naaşını mumyalamışlar ve onu sanki başka türlü seyahat etmeye mecali yokmuş gibi gösterecek şekilde bir tahtırevan üzerinde taşıyarak, uzun bir süre boyunca kırsal bölgelerde gezdirmişler. Ancak cesedi çürüyüp kokmaya başladığında onu defnetmeye karar vermişler.

Uppsala'daki tapınağın bir canlandırması. Olaus Magnus'un 1555 yılında yayınlanan History of the Northern Peoples (Kuzeyli Halkların Tarihi) *eserinden.* **[S.56]**

Bu anekdot da aslında kılıfına uydurulmuş dinsel bir mit gibi görünmektedir. Frothi adı, 'verimli, bereketli' anlamına gelen *fróðr* sıfatıyla bağlantılıdır. Kralın cesedinin kırsal bölgelerde gezdirilmiş olmasıysa (bunu belki de hasatların bereketli olması için yapmış olabilirler), Tacitus'un 'Toprak Ana' anlamına gelen Nerthus ya da *terra mater* hakkında anlattıklarına benzemektedir:

Okyanusun ortasındaki bir adada, kutsal bir orman ve bu ormanın içlerinde, üzeri perdeyle örtülmüş olan bir savaş arabası vardı. Yalnızca tek bir rahibin bu arabaya dokunmasına izin verilmişti. Rahip, tanrıçasının düveler tarafından çekilen bu kutsal savaş arabasına bindiğini anladığında, ona gereken ihtimamı gösterir ve büyük bir saygıyla hizmet ederdi. Sonraki günler tamamen huzur ve mutluluk içinde geçerdi. Tanrıça özellikle şölen düzenlenen yerlere seyahat etmeyi severdi. Bu günlerde hiç kimse savaşa gitmez ve silah taşımazdı. Bütün silahlar ortalıktan kaldırılırdı. Yalnızca bu dönemde barış ve huzur hüküm sürer, insanlar aşık olurdu. Ama tanrıça seyahat ettiği yerlerdeki insanlardan bıktığında, rahip onu mabedine geri götürürdü ve işte o zaman her şey tekrar eski haline dönerdi. Sonra uzaklardaki bir gölde arabayı, perdeyi ve -ister inanın ister inanmayın- tanrıçanın kendisini yıkarlardı. Bu görevi köleler yerine getirirdi ve görevleri biter bitmez göl onları yutardı. Bunu görenler, ancak ölümle karşı karşıya gelenlerde görülen türden bir dehşet duygusu yaşarlar ve adeta imana gelirlerdi.

Ülkedeki huzur ortamı bozulmasın diye cesedi hizmetkârları tarafından ülkesinin topraklarında oradan oraya gezdirilen kralın öyküsü ile Güzel Saçlı Harald'ın babası olan Norveçli efsanevi kral Kara Halfdan'ın kaza sonucu ölümünü anlatan öykü arasında ufak tefek benzerlikler bulunmaktadır. Snorri bu öyküyü bize *Heimskringla"*nın ilk bölümlerinde anlatır. Halfdan, Hadeland'daki bir şölenden evine dönmektedir ve izlediği yol onu donmuş Randsfiord'a çıkarır.***[S.57]*** Mevsim bahar olduğu için, buz üzerinde seyahat etmek hiç de güvenli değildir. Randsfiord üzerinden geçerlerken, buzlar aniden kırılır ve Halfdan ile yanındakiler oracıkta boğulur. Kral ve maiyetinin cesetleri daha sonra bulunur. Halfdan, özellikle halkına bereketli mevsimler getirmesiyle ünlenmiş bir kraldır. Ringelerike halkı, onun cenazesini kendi topraklarına gömmek için alıp götürmek ister. Ama Halfdan'ın egemenliği altındaki Rømerike, Vestfold ve Heidmark gibi diğer yerlerin halkları ise buna, kralın cenazesi nereye gömülürse mevsimlerin orada bereketli geçeceği gerekçesiyle, karşı çıkarlar. Herkes kralın cenazesini ister. En sonunda, devlet adamlarına yaraşır bir tavırla uzlaşmaya varırlar ve kralın cesedini dört parçaya bölüp her bir parçayı bir bölgeye gömerler. Bu yüzden Snorri, Norveç'te Halfdan Höyüğü denen dört farklı yer olduğunu ileri sürmüştür. Frothi adı ile 'verimli, bereketli' anlamına gelen *Fróðr* sıfatı arasında bir bağlantı olması, bunun aslında Freyr yerine kullanılan takma adlardan biri olduğu kanısını uyandırmaktadır. Snorri'nin *Heimskringla'sındaki Ynglingsaga'da* yer alan bir bölüm, bu iki adın birbiriyle yakından ilişkili olduğunu açıkça ortaya

koymaktadır. Snorri, Freyr'i Niord'un halefi olan İsveçli bir kral olarak görür ve onun saltanatını şu sözlerle anlatır:

> Tıpkı babasına olduğu gibi, ona da dostlar ve bereketli mevsimler ihsan edilmişti. Freyr, Uppsala'da ihtişamlı bir tapınak inşa ettirdi. Kendi sarayını da orada kurdu ve ülkesindeki vergi gelirlerini, kendi topraklarını ve kendi parasını oraya vakfetti. Ardından, kendisinden sonra da var olmaya devam edecek olan Uppsala kraliyet hazinesini kurdu. Freyr'ın saltanatıyla birlikte, ülkede bereketli ve verimli mevsimlerin hüküm süreceği 'Frothi'nin barışı' dönemi başlamış oldu. Bunu Freyr'e İsveçliler mal etmişlerdir.

Kurbanlar genellikle *til árs ok friðar*, yani 'bolluk ve barış niyetine' adandıkları için, barış ve bereket,***[S.58]*** İskandinav dillerinde birbiriyle yakından ilişkili sözcüklerdir. Önceki sayfalarda gördüğümüz üzere, ilkel Nerthus tarikatı aynı zamanda bir barış tarikatıydı. Yer adları ve destanlardaki ilk dönem göndermeler de Vanir ve bereketli barış hali arasındaki bağlantıyı doğrular niteliktedir. Freyr'in adı, ikinci öğeleri 'çayır' ya da 'tarla' anlamına gelen ve böylece topraklarının ne kadar bereketli olduğu ima edilen İsveç ve Norveç yer adlarında oldukça yaygın biçimde kullanılmaktadır. Niord ve Freyr'in her ikisi de son derece zengindi. Gerçekten de Snorri (ya da daha ziyade *Gylfaginning*'deki Yüce), Niord "öyle zengindir ve ona öylesine çok mal mülk behşedilmiştir ki, dilediği kişiye toprak ya da para bağışlayabilir" demektedir. Freyr ise ışıl ışıl parlayan altın kılları yüzünden gecenin karanlığını dahi aydınlatabilen yaban domuzu Gullinbursti gibi önemli hazinelere sahiptir. Ayrıca, tüm Aesir tanrılarını silahları ve zırhlarıyla birlikte taşıyabilen, yelkenleri uygun rüzgârları kendisine çekebilen ve kullanılmadığı zamanlarda denizden çıkarılıp tıpkı bir elbise gibi katlanarak bir kese içine konabilen, kıskanılacak özelliklere sahip bir gemisi de vardır. Bu bağlamda, Freyr'in babasının denizcilik tanrısı olduğu da unutulmamalıdır.

Freyr, Frothi ve Halfdan (ve bir yanıyla Nerthus) hakkındaki öyküler, aralarındaki tüm farklılıklara rağmen, Ağaç Kesen Olaf hakkındaki öykü gibi ilk dönem İskandinav ve Germen öykülerinin birçoğu tarafından farklı ölçülerde desteklenen ortak birtakım öğelere ve temalara sahiptirler. Bu temalar, halkına barış ve bereket getiren bir tanrı/kral ve yaygın inanışa göre onun bedenine sahip olunduğu sürece devam edeceği düşünülen ve kralın

cesedinin ülke toprakları boyunca bir araba ile oradan oraya gezdirilmesine bağlanan, bereketli hasatlar ve bolluk dönemidir.

Bu gibi efsanelerin ardında kimi yaygın İskandinav mitleri ya da belki de Germen mitleri yatmaktadır. Hatta bazı dinsel adetler bile bunlardan türemiş olabilir. Vanir tanrıları,***[S.59]*** İskandinav dininin pratiğinde açıkça önemli bir yere sahiptiler. İskandinav toplumunda tarım ve ticaret alanlardaki zenginliği sağlayıp yönetmekteydiler. Bu yüzden, Vanir tanrılarının genellikle adak tanrıları olarak anılıyor olmaları hiç de şaşırtıcı değildir. Mantığa aykırı görünse de, böylesine önemli bir tanrılar topluluğu hakkında ancak çok az mitin günümüze dek varlığını koruyabilmiş olmasının sebebi, belki de bu tanrıların pratikte sahip oldukları önem olabilir. 12. yüzyıl tarihçilerinden Bremenli Adam, Uppsala'daki büyük pagan tapınağı ve o tapınakta yapılan ayinler hakkındaki gözlemlerini derlemiştir. Tapınağın içinde üç büyük tanrının resmi bulunmaktadır. Adam, bunlardan birini *Fricco* diye adlandırır ve onun "ölümlülere barış ve sefa ihsan eden" birisi olduğunu söyler. Ama elbette bu sima aslında Freyr'den başkası değildir. Adam ayrıca, bahar aylarında yapılan büyük kurban törenleri hakkında açıklamalarda bulunur fakat hayal kırıklığına uğratıcı bir şekilde "bu bayramlardaki ayinlerde söylenen ilahiler çok çeşitli ve mide bulandırıcıdır. O yüzden, en iyisi onlardan hiç bahsetmemek" diye de ekler.

Paganların adetleri, Hıristiyan yazarlar arasında kaçınılmaz olarak infial yaratmıştır. Bu nedenle, Hıristiyan yazarlar genellikle bu adetlerden hiç söz etmemeyi yeğlemişlerdir. Eğer yapılan ayinler günlük hayatın akışına, tarımsal ekonomiye, büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine, deniz ticaretine ve balıkçılığın başarısına etkisi olabilen tanrılara yönelik ayinler idiyseler, Hıristiyanlığı yeni yeni benimsemekte olan bir toplum için çok büyük bir tehlike arz edebilirlerdi. Bu durum, misyonerler tarafından, taşraya ve denizlere hükmeden bu tanrıların bastırılmasını ve onlar hakkındaki mitlerin unutturulmasını ya da yerlerinin bu mitlerin Hıristiyan eşdeğerleriyle değiştirilmesini elzem kılmıştır. ***[S.60]***

Üç büyük tanrı Uppsala'daki tapınakta. Thor, solunda Odin ile birlikte ortada oturmaktadır. Sağında Freyr'in olması gerekmektedir, fakat bir yanılgı sonucu tanrıça Frigg oraya yerleşmiştir. Yine, Olaus Magnus'un History of the Northern Peoples'ından ***[S.61]***

Odin ve Thor

Aesir'in en ünlü ve güçlü iki tanrısı olan Odin ve Thor, birbirine taban tabana zıt şahsiyetlerdir. Odin, şairlerin, kralların, savaşçıların ve büyünün tanrısıdır. Thor ise Vikinglerin, yani fiyortlarda yaşayan Norveç ve İzlanda halkalarının her gün yakardıkları tanrıdır. Dumézil, bu iki tanrıyı birer tip olarak görür ve buna göre onları sınıflandırır. İskandinav tanrılarını işlevlerine ve kurucu öğelerine göre sınıflandırırken, Odin'i baş tanrı, kral, rahip ve büyücü olarak ele alır. Thor'un ise özünde sert ve saldırgan bir savaş tanrısının özelliklerini sergilediğini düşünür. Dumézil'in yaptığı bu ayrım, Viking çağı mitlerine ya da inanışlarına uygulandığında fazla basitleştirici olmasının yanı sıra eksiktir de. Thor'un, tanrıları, ezeli düşmanları olan devlere karşı korumak için savaştığına hiç kuşku yoktur. Ama Odin de savaşla yakından ilgili bir tanrıdır; seçilmiş şampiyonlarını kollayıp onları kendisine yarenlik etmeleri için savaş meydanlarından toplar. ***[S.63]***

Odin

Bu iki tanrıdan ilki olan Odin, çok daha karmaşık bir simadır. Kimi bilginler, bu karmaşıklığın, eskiden diğer tanrılara ait olan ıralayıcı özelliklerin ve etkinlik alanlarının yüzyıllar içerisinde Odin'in kişiliğinde toplanmış olmasından ötürü ortaya çıktığı kanısındadırlar. Odin'in çok sayıda adının olması, onun doğa-sındaki çeşitliliği oldukça açık biçimde yansıtmaktadır. Bu adlar tam olarak takma ad olmamakla birlikte, benzer bir niteliğe sahiptirler; İskandinavlar, 'çağrılmak' anlamına gelen *Heita* fiilinden türetilmiş bir sözcük kullanarak bu adlara *Heiti* derler.

Snorri, bu kez *Gylfaginning*'deki Üçüncü'nün ağzından konuşmak suretiyle, Odin'in her şeye hükmeden en eski ve ünlü tanrı olduğunu söyler. Tıpkı çocukların babalarına itaat ettikleri gibi, diğer tanrılar da ona itaat ederler; fakat elbette bu eski-denmiş. Üçüncü, onu 'Her Şeyin Babası' anlamına gelen *Alfaðr* diye de adlandırır ama ona 'Katledilmişlerin Babası' *(Valfaðr)*, 'Asılmışların Tanrısı' *(Hangaguð)*, 'Esirlerin Tanrısı' *(Haptaguð)*,

'Yüklerin Tanrısı' *(Farmaguð)* da der ve hatta kral Geirrod'a yaptığı ziyaret sırasında Odin'in kendisinden söz ederken pek çok farklı ad kullanmış olduğu da ekler. Bu faslın ardından, *Grimnismál* şiirinde Odin'in adlarının listesinin verildiği dizeleri alıntılamayı da ihmal etmez:

Kendime Grim derim ben,
Ve Ganglari,
Herian, Hialmberi,
Thekkr, Thirdi,
Thunn, Unn,
Helblindi, Har,
Sann, Svipall,
Sanngetal... ***[S.64]***

Bu liste, böyle on altı dize boyunca sürmektedir. Elbette Gangleri buna daha fazla katlanamaz ve patlar: "Amma çok ad verdin ona yahu! Tanrım; bir kimsenin bu adların her birinin nasıl ortaya çıktığını söyleyebilmesi için herhalde allame olması gerekir".

Her halükarda, bu adlardan bazılarının ne anlama geldiğinin bilinebilmesi için, İskandinav etimolojisi hakkında engin bir bilgiye sahip olunması gerektiğine kuşku yoktur. *Grímr* genellikle 'maskeli' ya da 'kukuletalı' olarak yorumlanmaktadır. *Heiran,* 'ordu' anlamına gelen *herr* adıyla bağlantılıdır. *Hiálmberi,* 'miğfer' anlamına gelen *hiálmr* sözcüğünü barındırır. *Hár* adının 'Yüce' anlamına geldiği açıktır ama alternatif bir etimoloji bu sözcüğün 'Kör' anlamına geldiğini kabul etmektedir; yine de bu yalnızca bir iddiadır ve kanıtlanmış değildir. *Svipall,* 'uçarı' ve 'yanardöner' anlamlarına gelen *svipull* sıfatıyla bağlantılıdır. Geri kalan dizelerde ise 'kışkırtıcı' *(Hnikarr),* 'zayıf gözlü' *(Bileygr),* 'ateş gözlü' *(Báleygr),* 'şirret' *(Bolverkr),* 'uzun kukuletalı' *(Síðhottr),* 'zaferin babası' *(Sigfoðr),* 'kör gözlü' *(Blindi),* 'büyülü asası olan' *(Gondlir),* 'hadım' *(Iálkr),* 'oyunbaz' *(Kialarr),* 'yok edici' *(Viðurr),* 'dehşet verici' (Yggr), 'rüzgâr' *(Váfuðr),* 'erkeklerin tanrısı' *(Veratýr)* gibi anlamlara gelen adlar yer almaktadır. Bu adlar, Odin'in farklı yönlerine ve yapıp ettiklerine işaret ederler: Savaş tanrısı, zafer getiren tanrı, büyü tanrısı, kötü tanrı, dehşet verici ve müthiş tanrı, rüzgâra hükmeden tanrı, çatal dilli tanrı. Kimi adlar ise mitlere göndermede bulunmaktadır. Odin'in, erkekliğine halel getirebilecek bir uğraş olan *Seiðr* ile iştigal etmesi, akla hemen *Iálkr* adını getirebilir. Onun kılık değiştirip yolculuklara çıktığını anlatan birçok öykü, *Grímr* ve *Síðhottr* adlarını

açıklayabilir. *Bileygr, Blindi* ve belki de *Hár* gibi adlar, bilgeliğin ve sağduyunun kaynağı olan Mimisbrunn kuyusundan bir yudum su içebilmek uğruna gözlerinden birini rehin bırakan Odin'in tek gözlü olduğunu bize anımsatır.***[S.65]***

Savaşla ilgili şeyleri ve zırhları anımsatan adlar, savaş tanrısını, büyük savaşçıların hamisini, Eric Bloodaxe gibi en büyük savaşçıları kendi ordusuna katan tanrıyı akla getirir. Ama Odin, sırf bu uğraşısı yüzünden, aynı zamanda vefasız, yanardöner ve uçarı birisi olarak da kendisini gösterir. Büyük savaşçılara savaş sırasında bir süre destek olur ama sırf Valhalla'da kendisine yarenlik edebilsinler diye onların öldürülmelerine izin de verir; böylece onlara ihanet eder. Gerçekten de, ihanet, birçoğu Odin'i kendi kişisel tanrısı olarak bellemiş olan Vikinglerin yaşamlarının bir parçası olduğu kadar, Odin'in kişiliğinin de bir parçasıdır.

İhanet, Edda şiiri *Hávamál*'ın da temalarından biridir. Bu şiirde Odin, erkeklerin ve kadınların birbirlerine ihanet etmeleri hakkında alaycı bir tarzda düşüncelere dalıp kendi dünyevi deneyimlerinden söz eder:

> Sadık olmayan bir kadını sevmek,
> Kaygan buz üstünde nalsız at sürmek gibidir,
> İki yaşında, ateşli ve vahşi;
> Ya da şiddetli bir fırtınada, dümensiz bir gemiyi yönetmeye
> benzer.
> Veyahut karları eriyen tepelerde rengeyiği avlayan bir topal gibi.

Ama ardından dürüstçe eklemeyi de ihmal etmez:

> O halde, şimdi konuşayım açıkça. Bilirim ben her iki tarafı da.
> Erkeklerin aklı, her daim kadınlara hainlik etme peşinde.
> Niyetimiz hiç de masumane olmadığında, konuşur görünürüz
> dobra dobra;
> İşte budur aldatan en arif kalpleri bile.

Ardından, bu farklı ihanetleri resmeden iki maceraya ilişkin imalarda bulunur. Bu mitler tam olarak anlatılmamışlardır ve ilkine dair *Hávamál*

şiirinin sağladığından daha fazla bilgiye sahip değiliz. Ama ikinci mit başka kaynaklar kullanılarak tamamlanabilmektedir.***[S.66]***

Bu mitlerden ilki, Odin'in hüsranla sonuçlanan aşk kaçamaklarından birini anlatır. Odin, adı yalnızca 'Billing'in kızı' olarak anılan ve anlaşıldığı kadarıyla dişi bir dev olan bir kıza tutulmuştur. Ne yapar eder ve bir gün sinsice kızın yatağının başucuna kadar sokulmayı başarır. Ama kız hazırlıklıdır ve güpegündüz ve herkesin gözleri önünde karşılıklı arzularını dindirmenin hiç de uygun bir davranış olmadığını bahane ederek akşam hava karardığında gelmesi için Odin'e yalvarır. Odin kararlaştırılan zamanda geri gelir ama evdeki muhafızların hepsini uyanık halde ve ellerinde meşalelerle kapıda nöbet beklerlerken bulur. Hemen oradan kaçar ve ertesi sabah yine gelir. Artık tüm muhafızlar uyumaktadırlar; Odin, arzularını dindire-bilmek için kendisine gün doğduğunu düşünür. Ama kız yine yapacağını yapmıştır ve onu uzak tutmak için bu kez de yatağının başucuna bir köpek bağlamıştır.

Bu mitlerden ikincisi ise, Odin'in şairlik içkisini dev Suttung'dan nasıl çaldığını anlatan, bildiğimiz bir öyküdür. *Hávamál'ın* şairi, şiirde yalnızca Odin'in içkiyi çalabilmek için devin kızı olan Gunnlod'u nasıl baştan çıkardığı konusuna odaklanır. Anıştırmalara dayalı bir yol izleyen şair, dinleyicisinden sahip olduğu bilgileri kullanarak öyküdeki boşlukları doldurmasını bekler:

İhtiyar devi aradım ve buldum. İşte geri döndüm.
Hiç de sessiz sedasız olmadı gelişim.
Kendi şanımdan söz ettim esip gürleyerek,
Suttung'un salonlarında.

Başka bir yerde, *Hávamál*, kişinin başarılı olabilmesi için hitabetin öneminden söz eder.***[S.67]***

Altın bir sandalyede verdi bana Gunnlod,
O kıymetli içkiden bir yudum.
Yeterince karşılık veremedim,
Onun o sadık kalbine,
Ve karışmış aklına.

Bu dizeleri, Odin'in Suttung'un kayaların içine inşa edilmiş salonuna, kayaları oyarak nasıl girdiğini anlatan -belki de nasıl dışarı çıktığını anlatıyordur- anlaşılması güç ve düzensiz başka dizeler izlemektedir:

Rati'nin ağzıyla yer açtım kendime,
Ve kayaları kemirdim.
Üstümden ve altımdan devlerin patikaları geçiyordu,
Bu yüzdendir ki, kelleyi koltuğa aldım.

Bunu, şairlik içkisi hakkındaki anlaşılması güç bir dörtlük izler:

Kaçabileceğimden şüpheliydim,
Devlerin salonlarından.
Kullanmamış olsaydım Gunnlod adlı iyi kalpli dilberi,
Kollarımın arasına aldığım o güzeli.

Ve son olarak:

Odin'in yüzük yemini ettiğini düşünüyorum da,
Nasıl olur da güvenilebilir onun sözüne?
O ki, Suttung'un içkisini aşırdı.
Ve Gunnlod'u gözleri yaşlı halde ardında bıraktı.

Aralarında Anglosaksonlardan kalma bir kaynağın da bulunduğu başka kalıntılardan şunu biliyoruz ki, Vikinglerin kutsal bir yüzük üzerine yaptıkları bir yüzük yeminleri vardı ve bu yemine özellikle hürmet ediyorlardı. Ama Odin, bu yemini bile çiğnemekten çekinmemiştir.***[S.68]***

Odin'in bal şarabını aşırmasıyla ilgili öykü bundan ibaret değildir elbette. Sözgelimi, *Hávamál'ın* bir kısmı aslında alkol konusunda aşırıya kaçılmamasını öğütleyen bir uyarıdır:

İddia edildiği kadar iyi bir şey değildir,

İnsanoğlu için bira.
Ne kadar çok içerse bir adam,
O kadar az bilir ne yaptığını.

Bunu şu dizeler izler:

Unutuşun balıkçılı denir ona,
İçki masalarının üzerinde dönüp duran.
Alıverir aklını başından insanın.
Bu kuşun tüyleridir bana engel olan,
Gunnlod'un salonunda.

Sarhoş oldum, hem de zilzurna.
Bilge Fialar'ın salonunda.
İçmenin varsa tek iyi yanı,
O da, sarhoş adamın bile en sonunda aklını başına toplaması.

Gunnlod'u baştan çıkaran sarhoş bir Odin, yepyeni bir imgedir. Dahası, eğer bu iki dörtlük birbiriyle bağlantılıysa, Gunnlod'un sarayı ile Fialar'ın salonu aslında aynı yerdir. Başka bir deyişle, Odin bal şarabını Suttung'dan değil, içkiyi Kvasir'in kanından bizzat imal etmiş iki cüceden biri olan Fialar'dan çalmıştır.

Snorri, bu öyküye bir giriş bölümü eklemiştir. Bal şarabını Fialar ve Galar yapmıştır ama Suttung bu içkiyi ebeveynlerinin, yani dev Gilling ile onun karısının ölümleri üzerine cücelerden tazminat olarak almıştır. Cüceler, Gilling'i tekneyle gezintiye davet etmişlerdir ama gezinti sırasında tekne alabora olunca Gilling boğulmuştur. Karısı buna öyle üzülür, öyle çok ağlar sızlar ki***[S.69]***, Fialar onun iniltilerine artık katlanamaz hale gelir ve kadına teselli bulması için kapıdan dışarı çıkıp elim kazanın meydana geldiği yere göz atması yönünde bir tavsiyede bulunur. Gilling'in karısı ona hak verir. Kadın kapıdan tam çıkarken, Galar onu üzerine bir değirmentaşı düşürmek suretiyle öldürür. Suttung, bütün bu olan bitene isyan edip ebeveynlerinin intikamını almaya yemin eder. Cüceleri yakalayıp gelgit sırasında sular altında kalan ıssız bir adaya götürür. Onları, ebeveynlerinin kan parasını kendisine ödemezlerse orada bir başlarına bırakmakla tehdit eder. Bunun üzerine cüceler bal şaraplarını ona tazminat olarak vermeyi

çaresizce kabul ederler. Suttung içkiyi alıp evine döner ve onu kızı Gunnlod'a emanet eder.

Odin bal şarabına sahip olmayı aklına koyar. Suttung'un kalesine doğru yol alırken dokuz kölenin ekin biçmekte olduğu bir tarlaya gelir. Bu köleler, Suttung'un biraderi olan Baugi'nin ırgatlarıdır. Köle oldukları için pek de akıllı kimseler değillerdir ve ekin biçmek için körelmiş tırpanlar kullanmaktadırlar. Bunu göre Odin, onlara tırpanlarını bileylemelerini önerir. Odin'in sözünü dinleyen ırgatlar, bileylenmiş tırpanların ne kadar iyi ekin biçmeye başladığını görünce şaşkına dönerler. Bileytaşını Odin'den satın almak isterler. Odin, taşı onların arasına atar. Taşı kapmak için kölelerin hepsi aynı anda taşın üzerine çullanırlar. Yaşanan arbede sırasında, keskin tırpanlarıyla birbirlerinin kafalarını keserler; böylece hepsi ölür. Bunun üzerine Odin, çiftliğe gider. Tüm işgücünü kaybeden Baugi, çok üzgündür. Odin bu durumu fırsat bilip Suttung'un içkisinden bir yudum alma karşılığında bütün işi kendisinin yapabileceğini söyler. Çiftlikte kendisini 'şirret' anlamına gelen Bolverk adıyla tanıttığı için, aslında başına bir bekçi bile dikilmesi gerekmektedir. Ama Baugi yalnızca Suttung'un içkisi üzerinde kendisinin hiçbir söz hakkı olmadığını ima etmekle yetinip Odin'in ricasını yerine getiremek için yapabileceği bir şeyler olup olmadığına bakmayı da kabul eder. Bolverk bütün yaz boyunca bir köle gibi çalışır***[S.70]***. Kış geldiğinde ise Baugi'den bu emeğinin karşılığını kendisine vermesini ister. Böylece, Baugi ile Bolverk, Suttung'un yanına varırlar, ama dev, içkisinden bir damla dahi vermeye yanaşmaz. Bunun üzerine Baugi ile Bolverk bal şarabından tadabilmek için bir oyun ederler ve içkiyi ele geçirebilmek uğruna sarayın kaya duvarlarından birinde bir delik açarlar. Ardından, Bolverk kendisini bir yılana dönüştürüp sürünerek deliğe girer. Öykünün geri kalanını ise zaten biliyoruz.

Bu öykü, Odin'in düzenbazlığı, çıkarcılığı, şekil değiştirebilme yeteneği, kılık değiştirip takma ad kullanma merakı ve ihanete eğilimli oluşu gibi kimi olumsuz yönlerini resmeder. Bu tanrının biraz istisnai olan daha olumlu bir tasviri için onun bilgelik tanrısı olduğu yolundaki iddialara bir göz atmak gerekir. Gerçi bilgeliğe nasıl ulaştığını daha önce görmüştük: Kendisini bir ağaca asıp kurban ederek ve bilgi kuyusundan bir yudum su içebilmek uğruna tek gözünü rehin bırakmak pahasına bilgeliğe ulaşabilmişti. Ama bu uğurda yapabileceği başka şeyler olduğu da rivayet edilmektedir. Sözgelimi, ölüleri konuşturabilir, bilge Mimir'i sorgulayabilir,

gerekirse *seiðr* kudretini sonuna kadar kullanabilirmiş. Ayrıca Hugin ile Mumin adında iki kuzgunu varmış ve bu kuşlar dünyayı dolaşıp olan biten her şeyi ona haber verirlermiş.

Odin'in kozmolojiye ve geçmiş ile gelecekteki olaylara duyduğu ilgi, İskandinav mitleri ve inanışı hakkındaki bilgimizin çoğunu sağlayan küçük bir grup bilgelik şiirinde adeta kut-sallaştırılmış olmasından ötürü bizim için önemlidir. Bu şiirlerden biri, Odin ve ilminin derinliğiyle ünlü bir dev olan Vafthrudnir arasında yapılan bir beceri ve bilim yarışmasını anlatan *Vafþrúðinismál'dır.* Bu şiir, Odin ile Frigg arasında geçen bir konuşmayla başlar. Odin karısından bir konuda başka zaman olsa kulak asmayacağı bir tavsiye istemektedir. Acaba ne çok şey bildiğini öğrenmek için Vafthrudnir'i ziyaret etmeli midir? İtaatkâr bir eş olan Frigg, kocasının fikrini değiştiremeyeceğini bildiği için,***[S.71]*** geri dönebilmesini umarak onu gönderir. Odin Vafthrudnir'in salonunun kapısına varır ve ona hiç de nazik olmayan bir üslupla seslenir. Yine de dev onu içeri davet eder ve sorguya çeker. Her zaman olduğu gibi, Odin yine takma ad kullanıp kendisini Gagnrad olarak tanıtır. Gagnrad'ı kısaca sorgulayan dev, onu oldukça bilgili bulur ve ona bir yarışma teklif eder: Birbirlerinin hünerlerini sorgulayacaklardır ve kaybeden kellesinden olacaktır. Böylece Gagnrad, Vafthrudnir'e dünyanın kökeni, tanrıların doğası ve dünyanın sonu hakkında sorular sormaya başlar. Dev bu soruları büyük bir bilgelikle yanıtlar. Ama Gagnrad sorduğu son soruyla onu tufaya getirir: Odin'in oğlu olan ve kazara öldürülen tanrı Baldr'ın cenazesi yakılmak üzere odunların üzerine konduğu sırada Odin onun kulağına ne fısıldamıştır? Bu sorunun yanıtını yalnızca Odin bilmektedir. Böylelikle dev, kandırıldığını anlar:

> Kimse bilemez o kadim zamanlarda,
> Oğlunun kulağına senin ne fısıldadığını.
> Bittim artık ben, eski öykülerimi anlattım hep,
> Ve tanrıların yazgısını da söyledim.
> Şimdi biliyorum ki yarıştığım kişi Odin'di,
> Her zaman en bilge olan.

Odin'in yine esas oğlan olarak karşımıza çıktığı bir başka bilgelik şiiri ise *Grímnismál' dır.* Daha ayrıntılı bir öyküleyici çerçeve içinde anlatılan bu şiir, *Codex Regius* içerisinde yer alan nesir tarzında yazılmış bir giriş bölümünde bulunmaktadır. Bu öykü, birisi on, diğeri sekiz yaşında olan

Agnar ile Geirrod adındaki iki genç prensi anlatır. İki kafadar bir gün balık avlamak için tekneyle denize açılırlar. Aniden çıkan bir fırtına onları açık denizlere sürükler. Kaza geçiren gençler, yakınlarında bir çiftçi kulübesinin bulunduğu bir sahile vururlar. Bütün kışı çiftçi ile karısının yanından geçirirler.***[S.72]*** Çiftçi, bu süre zarfında Geirrod'a özel bir ilgi gösterir. Bahar mevsimi geldiğinde, onlar için bir gemi bulunur. Gençler gemiye binerlerken, çiftçi, Geirrod'a özel birtakım bilgiler verir. Gemi onların anavatanlarına ulaştığında, pruvada beklemekte olan Geirrod derhal kıyıya atlar ve ağabeyi hâlen güvertede olduğu halde gemiyi var gücüyle denize doğru geri iter. Geirrod evine vardığında babasının ölmüş olduğunu öğrenir ve onun tek meşru varisi sayılır. Böylece, şerefli bir veliaht olarak yetişme fırsatını yakalamış olur. Diğer meşru mirasçı Agnar ise gemiyle denizde bir süre sürüklendikten sonra ıssız bir yerde karaya çıkar ve orada devler tarafından tutsak alınır.

İki kardeş arasında yaşanan bu anlaşmazlık, Geirrod'un koruyucusu Odin, Agnar'ın koruyucusu ise Frigg olduğu için, yüksek mevkilerde bir kavga çıkmasına sebep olur. Çift bir gün tahtlarında oturmuş dünyada olup bitenleri seyretmektedir. Odin, bir ara patavatsızca "Evlatlığın Agnar'a bak hele. Bir mağarada dişi bir devle halvet oluyor. Oysa benim evlatlığım Geirrod, ülkesine hükmeden bir kral" der. Frigg buna "Geirrod cimrinin tekidir. Verdiği davetlere çok fazla kişinin gelmiş olduğunu düşünürse, konuklarına işkence yapmaktan dahi çekinmez" diyerek sertçe yanıt verir. Bu bir iftiradır ve çift bu yüzden kavgaya tutuşur. Odin, Geirrod'un hiç de öyle birisi olmadığı üzerine karısıyla bahse girer.

Odin, Frigg'in suçlamalarının aslı astarı olup olmadığını öğrenebilmek amacıyla, kılık değiştirip Geirrod'un sarayına gider. Gelgelelim, Frigg kocasından daha kurnaz çıkar. Geirrod'a derhal bir haberci gönderip onu topraklarında dolaşan bu yabancı konusunda önceden uyarır. Geirrod bu uyarıya kulak verir ve kılık değiştirmiş olan Odin'i tutsak alır. Odin'in üzerinde rengi lacivert ile siyah arasında olan bir harmani vardır ve kendisini bu kez Grimnir olarak tanıtır. Geirrod ondan daha fazla bilgi almak ister. Ama Grimnir sessiz kalmakta ısrarlıdır. Bu yüzden, Geirrod ona işkence eder.***[S.73]*** Yan yana iki büyük ateş yaktırıp Grimnir'i sekiz gün sekiz gece boyunca bu iki ateş arasında bırakır. Hava öylesine ısınır ki, üzerindeki harmani bile alev alır. Geirrod'un kuşku götürür bir nezaketle ağabeyinin adını verdiği, on yaşında bir oğlu vardır. Grimnir'in haline

acıyan bu genç Agnar, ona bir boynuz dolusu içki getirir. Grimnir ona minnettar kalır ve genç Agnar'ın taht ile mükâfatlandırılacağı müjdesi ile şiir açılır.

Grimnir, sonra çeşitli tanrıların saraylarının ve dünyayı mesken tutan doğaüstü canavarların adlarını sıralayıp gökkubbenin ve tanrıların hazinelerinin nasıl yaratıldığını anlatmak suretiyle bilgisinin enginliğini göstererek, kendisinin gerçek kimliğini anlayabilmesi için dinleyiciye gereken her şeyi söylemiş olur. Bu faslı, Geirrod'un kılıç yarasıyla öleceği kehanetiyle tamamlayıp kendi adını açıklar:

> İşte şimdi görüyorsun Odin'i
> Yaklaş bakalım, yaklaşabilirsen.

Devamı ise nesir tarzındadır:

> Kral Geirrod, kılıcı kınından yarı yarıya çekilmiş vaziyette tahtında oturuyordu. Konuğunun Odin olduğunu öğrendiği an derhal ayağa fırladı ve koşup Odin'i ateşten uzaklaştırmak istedi. Kılıcı elinden kayıp kabzası aşağıda kalacak şekilde yere düştü. Kral da ayağı tökezleyince, kılıcın üzerine kapaklandı. Kılıç ona saplandı ve Kral öldü. Sonra, Odin bir anda gözden kayboldu. Genç Agnar ise uzun yıllar boyu kral olarak hüküm sürdü.

Thor

Düzenbaz, kötü niyetli ve karmaşık bir şahsiyet olan Odin'den saf ve açık sözlü Thor'a geçmek, insanda adeta bir rahatlama hissi uyandırmaktadır. Thor bir savaşçıdır ve onun düşmanları,***[S.74]*** tanrıların düşmanları olan devler, canavarlar ve tarihöncesi güçlerdir. Snorri, onu şu sözlerle anlatır:

> Thor, tanrıların en önemlisidir. Ona Aesir'in Thor'u ya da Savaşçı Thor da denir. Tüm tanrıların ve insanların en güçlüsüdür... Üç değerli eşyası vardır. Bunlardan ilki, buz

canavarlarının ve uçurum devlerinin nerede olurlarsa olsunlar havaya kaldırıldığını anlayabildikleri (ki bu aslında hiç de şaşırtıcı değildir, zira pek çoğunun babasının ve aile efradının kafasını patlatmıştır) Miollnir denen kudretli bir çekiçtir. Thor'un sahip olduğu şahanelerden bir diğeri ise, güç kemeridir. Thor bu kemeri taktığında tanrısal gücü ikiye katlanır. Üçüncüsü ise, sahip olduğu şeylerin en değerlisidir: Demirden eldivenler. Bu eldivenler olmaksızın çekicini savuramaz.

Thor hakkındaki mitlerin birçoğu, varlığını günümüze dek sürdürebilmiştir. Bunlardan bazıları, Skald şiirleri içinde yer alan ve bir yandan bu şiirlerin çok eski tarihlerden kalma olduklarına delalet eden, diğer yandan da Vikingler zamanında bu tanrıya pratikte nasıl tapınıldığının ipuçlarını veren öykülerdir. Thor'un, üzerinde "Thor bu runleri kutsasın" ve "Thor bu abideleri kutsasın" yazan anıtsal yazıtlarda kendisine yakarılan tek tanrı olması da önemli bir noktadır ve onun esirgeyici bir tanrı olarak görüldüğünün göstergesidir. Yine de, mitlere ulaşmak her zaman kolay olmadığı gibi, onların basit öykülerden ibaret olmadıklarını -arkalarında "doğal olgular hakkındaki yaygın kanılar" olduğunu- söylemek de oldukça güçtür.

Thor'un dev Geirrod'la karşı karşıya gelişini anlatan öyküyü ele alalım (buradaki Geirrod'un, Odin'in sonunu hazırladığı kral Geirrod ile hiçbir ilgisi yoktur). İzlandalı şair Eilif Godrunarson, İskandinavya'nın pagan çağının son yıllarında, 'Thor hakkında dizeler' anlamına gelen ve bizim bugün *þórsdrápa* diye bildiğimiz bir şiir kaleme almıştır. Snorri tarafından *Skáldskaparmál'da* alıntılanmış olduğu için varlığını günümüze dek koruyabilmiş olan bu şiir,***[S.75]*** genellikle anlaşılması en güç ve kapalı Skald şiirlerinden biri olarak görülmektedir. Gerçi Snorri öyküyü bir yandan anlatırken bir yandan da anlaşılır kılabilmek için yorumlar ama onun öykünün aslını bildiğinden kim emin olabilir ki? Snorri, öyküyü aşağıdaki gibi anlatır.

Her zaman olduğu gibi, sorun yine Loki'nin başının altından çıkar. Loki, bir gün, Frigg'in giyenin uçmasına izin veren şahin postunu denemektedir. Uçarak Geirrod'un salonuna gelir ve pencere eşiğine konup içeriyi izlemeye başlar. Geirrod, kuşun onu seyretmesinden hiç hoşlanmaz ve hizmetçilerinden birine kuşu derhal yakalaması için emir verir. Hizmetçi salonun duvarına tırmanır. Loki, duvara güç bela tırmanan adamın sinirlenmesinden keyiflenir ve son ana dek orada öylece durur. Fakat ayağı

takıldığı için kaçmayı da başaramaz. Geirrod, şahinin gözlerinden onun aslında kılık değiştirmiş birisi olduğunu anlar ve kim olduğunu öğrenmek ister. Ama Loki konuşmayı reddeder ve bu yüzden kafese kapatılıp üç ay boyunca aç bırakılır. Nihayet, devin bu 'dostane' tutumu işe yarar ve kim olduğunu itiraf eder. Bunun üzerine Geirrod, Thor'u güç kemeri ve muhteşem çekici olmaksızın salonuna getirmesi halinde onun hayatını bağışlayacağını söyler.

Loki'nin Thor'u buna nasıl ikna ettiğini bilmiyoruz ama büyük tanrı silahsız halde Loki'yle birlikte Geirrod'un sarayına doğru yola koyulur. İki kafadar yolda dişi bir devin evinde konaklarlar. Dişi dev, Thor'a Geirrod'un kana susamış doğası hakkındaki hakikati anlatır ve ona bir güç kemeri, bir asa ve bir çift demir eldiven ödünç verir; tedbirli olmak her zaman iyidir. Thor, büyük Vimur nehrine geldiklerinde kendisine ödünç verilen kemeri beline bağlar, asayı eline alır ve kemerine sıkıca tutunan Loki'yle birlikte sığ suda ilerlemeye başlar. Nehrin ortasına geldiklerinde su birdenbire ikisinin omuz hizasına kadar yükselir. Ne olup bittiğini anlamak için etrafına bakınan Thor, karşıdaki tepelerin oluşturduğu vadinin üzerinde çömelmiş vaziyette durmakta olan Gialp'i görür.***[S.76]*** Gialp, Geirrod'un kızıdır ve suların aniden yükselmesinin sebebi odur. Snorri, aldığı terbiyeden ötürü onun bunu nasıl yaptığını bize söylemez fakat anlaşıldığı kadarıyla Gialp o sırada nehre işemektedir (kimi antropologlar ve halkbilimciler onun adet gördüğü kanısında olsalar da, bir halk öyküsü için bu açıklama oldukça uygun görünüyor). Bunun üzerine Thor, bir filozof edasıyla "nehri kaynağında kurutmalı" diyerek yerden bir kaya alır ve ona fırlatır. Suda ilerleyip karşı kıyıya vardığında, bir üvez ağacına tutunup kendisini suyun dışına çeker. Snorri, üvez ağacına bu yüzden "Thor'un kurtuluşu" dendiğini de eklemeyi ihmal etmez.

Öykünün bu kısmı, Snorri'nin alıntıladığı başka bir Edda şiirine ait dörtlükte desteklenmektedir. Bu durum, Snorri'nin elinde, bu şiirin, öykünün kendi *Edda'sında* yer alan nesir halini yazmasına yardımcı olan, daha uzun bir versiyonu bulunduğuna işaret etmektedir:

> Sakın ola yükselmeyesin Vimur, sığ sularından geçerken ben,
> Seni aşıp devlerin sarayına doğru yol alırken.
> Bil ki yükselirsen eğer, benim tanrısal kudretim,
> Yükselecektir göklere değin.

Sonra Thor ve Loki, Geriord'un, böylesine önemli iki tanrı için son derece uygunsuz bir ağırlama yeri olan keçi ağılının bulunduğu salonuna giden yola devam ederler. Ağılda tek bir mobilya parçası vardır, o da bir sandalyedir. Thor sandalyenin üzerine oturduğunda sandalye birdenbire yerden yükselir ve onu çatıya doğru sıkıştırmaya başlar. Dişi devin daha önce kendisine ödünç vermiş olduğu asayı çatı kirişlerine doğru bastırmak suretiyle, kendisini aşağıda tutmaya çalışır ve aniden bir çatırtıyla birlikte acı bir feryat kopar. Geirrod'un kızları, sandalyenin altından yukarı doğru iterek Thor'u tavana doğru sıkıştırıp ezmeye çalışmışlar, ama onun bu karşı hamlesi,***[S.77]*** kızların belini kırmıştır. Yalnızca bir elyazmasında muhafaza edilmiş olsa da, Snorri'nin Edda'sı bu olayı anlatan şiirden de bazı dizeler alıntılamıştır:

Bir defa kullandım bütün gücümü,
O da, devlerin sarayında.
Geirrod'un kızları Gialp ve Greip,
Beni gökyüzüne kaldırmaya çalıştıklarında.

Geirrod, bu olaydan sonra, Thor'u iki büyük ateşle ısıtılan ve aydınlatılan salonuna çağırır. Thor salondan içeriye adımını attığında Geirrod kor haline gelmiş bir demir külçeyi maşa yardımıyla ateşten çıkarıp tanrıya fırlatır. Neyse ki Thor demir eldivenlerini takmıştır. Demir külçeyi havada yakalayıp Geirrod'a geri fırlatır. Dev, kendisini korumak için salonun sütunlarından birinin arkasına doğru hamle yapar. Ama demir külçe, sütunu, Geirrod'u ve onun ardındaki duvarı bile delip dışarıda toprağa saplanır. Snorri'nin anlattığı öykü bu şekilde sona erer. Öykünün son kısmı, Saxo Grammaticus'un *Gesta Danorum'unda* yer alan tuhaf bir parçayla da desteklenmektedir. Saxo, Danimarkalıların İskandinavya'nın kuzeyine doğru at sırtında yaptıkları maceralı ve uzun bir yolculuğu anlatırken, onların yol boyunca tanık oldukları bazı korkunç manzaraları da betimlemiştir. Atlılar, ilk çağlardan kalma yıkık bir kente benzeyen bir kasabaya gelmişler. Burada, temizliğe ve bakıma fena halde ihtiyaç duyan taştan bir salon varmış. İçeri girdiklerinde ise "un ufak olmuş bir kaya parçası ve onun hemen yakınındaki bir platformun üzerinde, bu taş yığınına karşı oturur halde karnı deşilmiş ölü bir adam" görmüşler. Danimarkalı

önder Thorkell, bunu takipçilerine "bir keresinde devlerin küstahlığı yüzünden çileden çıkan tanrı Thor, kızgın bir çelik fırlatarak düşmanı Geruthus'un karnını deşmiş, sonra bir dağı delip geçmiştir" diye açıklamış. Yakınlarda belleri kırılmış iki kadın da bulmuşlar.***[S.78]***

Bu tuhaf öykü, aç bir mitoloji uzmanı için bulunmaz bir nimettir. Zira bu öyküyü yaratıcı yorumlarla süslemek mümkündür. Sözgelimi, acaba bu mit genç bir savaşçının mertlik törenini mi anlatmaktadır? Silahsız haldeki Thor, doğal düşmanlarının ve hayvanların saldırısıyla mı karşı karşıya kalmıştır? Bu öykü, tanrıların kudretiyle doğanın güçleri arasındaki mücadeleyi mi betimlemektedir? Yoksa, burada genç ve erkek bir tanrı olan Thor, "ilk bağlanma süreci sırasında dişi nesneye duyduğu aşırı bağlılığın ve baba figürüyle girdiği yıkıcı rekabetin oluşturduğu ikili gücün" yol açtığı tehditlerle mi yüzleşmektedir? Ben buradan, kitap yorumlarının bir sonu olmadığı ve bu konuda yapılacak çalışmaların bıkkınlık verici olduğu sonucuna varıyorum.

Thor'un devlere karşı verdiği mücadeleleri anlatan, varlığını koruyabilmiş başka mitler de vardır. Sözgelimi, Thor'un Hrungnir ile yaptığı düelloyu anlatan ve *Lokasenna'da* yer alan öykü bunlardan biridir. Loki, şiirin sonlarına doğru artık öylesine çirkefleşir ki, Thor onu susturmak için çıkagelir. Loki "Niçin etrafta deli danalar gibi dönüp duruyorsun" diyerek onu alaycı bir hoşgeldinle karşılar. Öfkeden köpüren Thor, ona tehditler savurur:

> Kapa çeneni seni aşağılık pislik. Kudretli çekicim,
> Miollnir kapatacak çeneni, yoksa
> Hrungnir'in katilini sağ elimle vuracağım sana,
> Bedenindeki bütün kemikler parçalansın diye.

Sonraki dizelerde de tehditler savurmaya devam eder:

> Hrugnir'in katili gönderecek seni Hel'e,
> Ölüm diyarının kapılarına.

Skald şiirlerinde Thor'un Hrungnir'i nasıl yok ettiğine yönelik kimi anıştırmalar bulunmakla birlikte, bize öykünün ayrıntılı halini yine Snorri

anlatmaktadır.***[S.79]***

Hrungnir, taş kafalı ve taş kalpli, gudubet bir devdir. Taştan yapılma son derece kalın bir kalkanı ve omzunda taşıyabileceği kadar büyük olan ve silah niyetine kullandığı bir bileğitaşı vardır. Bir gün, Hrungnir ile Odin, atlarının hünerleri konusunda kavgaya tutuşurlar. Odin atıyla birlikte kaçar, Hrungnir de öfke içinde onun peşine düşer. O kadar hızlı gitmektedir ki, Asgard'a vardığında durmayı başaramaz ve kapıları kırıp sarayın içine dalar.

Tanrılar, buna rağmen onu bir içki alması için içeriye davet ederler. Hrugnir zilzurna sarhoş olur ve tanrıları yok edip tanrıçaları nasıl kaçıracağı hakkında laflar gevelemeye başlar. Aesir'in çağırttığı Thor, büyük bir hışımla bu düşmanlarına içkiyi kimin ikram ettiğini öğrenmek ister. Hrungnir, Odin'den kendisini orada bulunduğu sürece korumasını talep eder ama tarafsız bir alanda, ülkelerinin topraklarının sınırında Thor ile dövüşmeyi de kabul eder.

Hrungnir, evine gidip kalkanını ve silah olarak kullandığı bileğitaşını yanına alır. Diğer devler, bu dövüşün sonucu hakkında tahminler yürütmeye başlayıp Hrugnir'in dövüşü kaybetmesinden kaygı duyarlar. Bu yüzden, yüreği bir kısraktan alınmış olan, balçıktan devasa bir savaşçı heykeli yaparlar (Olanca görkemine rağmen, bu heykel bile Thor'un karşısına çıktığında tir tir titreyecektir). Hrungnir, kendi tanığı olarak getirdiği balçık dev ile dövüş meydanına gelir ve Thor'u karşılamak için hazır bekler. Ama balçık dev Thor'u gördüğünde korkudan altına işeyecektir. Thor ise koşu yarışmalarının daimî şampiyonu olan Tialfi'yi kendi tanığı olarak getirir. Tialfi, Hrungnir'e kalkanını önünde tutmasa daha iyi olacağını, zira Thor'un yer altından geleceğini ve onu bu şekilde hazırlıksız yakalayacağını söyleterek, utanç verici bir yalan söyler. Buna kanan Hrungnir, kalkanını yere koyup onun üzerine çıkar ve bileğitaşını da her an saldırabilmek için elinde hazır bulundurur.***[S.80]***

Thor yine alışılageldik öfkesiyle dövüş meydanına çıkar ve çekicini Hrungnir'e fırlatır. Hrungnir de bu hamleye aynı şekilde yanıt verir ve o da bileğitaşını Thor'a savurur. İki silah ortada çarpışır. Bileğitaşı parçalara ayrılır; bir parçası yere (dünyadaki bütün bileğitaşlarının çıkarıldığı yere) düşer, geri kalanıysa Thor'un kafasına sıkışır. Thor oracıkta yere yığılıp kalır. Ama kudretli çekici Miollnir, hedefine doğru yoluna devam edip

Hrungnir'in kafasını patlatır. Hrungnir de bir bacağı yerde yatan Thor'un üzerine gelecek şekilde yere yığılır. Bu arada Tialfi de balçık devi katleder.

Thor, devin bacağı ile yer arasında sıkışmıştır. Thor'un henüz üç yaşındaki oğlu Magni gelip de bacağı oradan tek hamlede kaldırıncaya dek, kimse bacağı yerinden oynatmayı başaramaz. Thor alçakgönüllü bir dille, oğlunun büyüdüğünde çok güçlü bir erkek olacağını tahmin ettiğini söyler.

Thor eve döner fakat bileğitaşının bir parçası hâlen kafasına sıkışmış haldedir. Tanrılar, soluğu gizemli Aurvandil'in karısı olan cadı Groa'nın yanında alırlar. Cadı, Thor'a büyülü sözler söyler ve taş parçası gevşemeye başlar. Bunun üzerine, Thor cadıyı mükâfatlandırmak ister ve ona bir keresinde Elivagar çayının buz gibi soğuk sularından geçerken kocası Aurvandil'i nasıl sırtındaki küfede taşımış olduğunu anlatır. Aurvandil'in ayak parmaklarından biri küfenin dışarısında kaldığı için donmuştur. Thor donmuş olan parmağı koparıp gökyüzüne fırlatmış ve parmak bir yıldıza dönüşmüştür. Ama Groa, Thor'un anlattığı bu şeye o kadar memnun olur ki, o sırada söylediği büyülü sözleri unutur ve bileğitaşı tekrar sıkışır. İşte bu yüzden evdeyken bileğitaşları ortalıkta bırakılmaz; olur da ortalıkta bırakırsanız Thor'un kafasına sıkışmış olan parça da titremeye başlar. 'Kalkan' yerine kullanılan 'Hrungnir'in ayak tabanları' ve 'Thor' yerine kullanılan 'Hrungnir'in kafasını kıran' gibi *kenninglerin* kaynağı bu mittir. ***[S.81]***

Thor'a, okyanusun derinliklerinde saklanan canavar Iormungard ile olan mücadelelerine göndermede bulunularak, 'Dünya Yılanı'nın Düşmanı' da denir. Bu öykü, Viking çağı oymalarında tasvir edilmiştir. Ama öykünün daha ayrıntılı hali, bir Edda şiiri olan *Hymiskviða* içerisinde yer alır. Bu bile, korkunç dev Hymir ile Thor arasında geçen bir dizi güç gösterisinden yalnızca biri olarak anlatılmaktadır. Anlaşılan o ki Thor, sırf tanrılar daha çok bira mayalayabilsinler diye Hymir'in görkemli kazanını çalmak ister ve devin evine konuk olur. Bununla birlikte, başka kaynaklara da sahip olduğu anlaşılan Snorri, bu öyküyü daha inceltilmiş bir halde anlatmaktadır. Thor'un niçin devin yanında kaldığına ilişkin hiçbir şey söylemez, ama Thor'un bir yolculuğu sırasında orada bir gece konaklamış olduğunu söylemekle yetinir.

Gosforth'ta bulunan ve bir balık tutma sahnesini gösteren bu taşta, Thor Dünya Yılanı Iormungard'ı avlarken tasvir edilmektedir. Iormungard öyle güçlüydü ki, Odin onu oltayla yakaladığı zaman ayağı botun altına geçmişti. Bottaki ikinci figür muhtemelen dev Hymir'dir. **[S.82]**

Ertesi sabah, Hymir balığa çıkmaya hazırlanmaktadır. Thor da ona eşlik etmek ister. Ama Hymir onun çok güçsüz olduğunu ve açık denizlerde soğuktan donabileceğini söyleyerek, Thor'a karşı çıkar.

Thor öfkelenir ve devle birlikte balığa çıkmakta ısrar eder. Hymir ona kendi balık yemini kendisinin bulmasını söyler. Bunun üzerine, Thor Hymir'in öküz sürüsü içerisindeki en besili öküzü seçer ve onun kellesini kesip Hymir'in henüz suya indirdiği tekneye götürür. İkili, olanca güçleriyle küreklere asılarak kısa sürede bol kalkan balığı avlayabilecekleri bir yere varırlar. Thor daha da açılmak istediği için küreklere asılmaya devam eder. Bir müddet sonra Hymir onu uyarır ve daha fazla açılmamalarının iyi olacağını, yoksa Dünya Yılanı ile karşılaşabileceklerini söyler. Hymir'in uyarılarına kulak tıkayan Thor, bir süre daha tekneyi açık denizlere doğru sürmeye devam eder. Nihayet, büyük bir olta ve devasa bir kanca çıkarır, öküzün kellesini kancanın ucuna geçirir ve oltasını suya atar. Dünya Yılanı yemi yuttuğunda devasa kanca onun ağzına takılır. Canavar can havliyle olta ipini çeker ve bu ani hamle sırasında Thor'un elleri teknenin

küpeştesine çarpar. Bunun üzerine sabrı taşan Thor, oltaya öyle sert asılır ki, ayakları teknenin altını delip deniz tabanına saplanır. Yılanı küpeşteye kadar çekmeyi başarır ve orada zehir saçan yılanla göz göze gelirler. Thor tam çekicini yılanın başına indireceği sırada, dehşete kapılan Hymir oltanın ipini keser ve canavar kaçar. Thor çekicini yılanın peşinden fırlatır. Snorri ya da daha ziyade Yüce, kimilerine göre Thor'un bu macerasının sonunda canavarı öldürmüş olduğuna inandıklarını söyler fakat "ben buna katılmıyorum. Sanırım canavarın hâlen hayatta olduğunu ve dünyayı saran okyanusun derinliklerinde saklanmaya devam ettiğini söylemek daha doğru olacaktır" diye de eklemeyi de ihmal etmez.

Thor hakkında buraya kadar anlatmış olduğum mitler, ayrıntı düzeyinde birtakım farklılıklar gösteriyor olmakla birlikte, belli bir ortak öğeye sahiptirler.***[S.83]*** Thor'un, tanrıların ve insanların düşmanları olan korkunç varlıklara karşı verdiği mücadele, bu mitlerin hepsinde bulunan ortak bir temadır. Bunlar gibi varlığını koruyabilmiş başka mitlerin yanı sıra, *kenningler* vasıtasıyla Skald şiirlerinde yapılan göndermeler de vardır. Ayrıca, tıpkı Asgard'ın etrafına duvar örmesi için çağrılan duvarcı ustası hakkındaki mitte olduğu gibi, Thor Asgard'da olmadığı sırada başları belaya giren tanrıları kurtarmak için nasıl her seferinde tam zamanında geri döndüğünü anlatan öyküler de vardır.

Thor, Vikingler zamanında özellikle saygı gösterilen bir tanrıydı. Bremenli Adam, Uppsala'daki tapınakta eşkâlleri Odin, Freyr ve Thor olarak belirlenebilecek üç tanrı heykeli olduğunu söyler. "Onlardan en güçlü olanı" Thor idi ve ortada yer alıyordu. Thor, "havaya hükmeder, yıldırımları, şimşekleri, rüzgârları, yağmurları, elverişli hava koşullarını ve ekinleri" yönetirdi. Eğer salgın hastalık ya da kıtlık baş gösterecek olursa, kurban adanacak ilk tanrı Thor olurdu. İzlanda veya Norveç mitleri Thor'u bu şekilde pek tasvir etmese de, bu durum onun balıkçılık ve tarım ekonomisi üzerine kurulu bu toplumlarda neden bu kadar rağbet gördüğünü açıklayabilir. Thor, adı Viking çağında hem eril *(Thorsteinn* ve *Thorfinnr)* hem de dişil *(Thorgerðr* ve *Thorgunnr)* bileşik kişi adlarında kullanılabilen yegâne tanrıydı. Daha yakın dönemlerden kalma İzlanda destanları, Thor'a kendi kişisel tanrıları olarak tapınan insanlardan söz etmektedir. Norveç'in batısında bulunan Mostr adasında yaşamış olan Thorolf böyle bir şahsiyettir. O, "adada Thor adına bir tapınak inşa ettirmişti. Thor'un dostuydu ve bu yüzden ona Thorolf deniyordu". Ülkede yaşanan siyasal bir

buhran anında "büyük bir şölen düzenledi. Kralla uzlaşması mı gerektiğine yoksa ülkeyi terk edip başka bir yerde kendisine yeni bir hayat mı kurması gerektiğine karar veremeyince sevgili dostu Thor'a danıştı ve aldığı tavsiyeden sonra Thorolf İzlanda'ya gitti". İzlanda kıyılarına yaklaştığında, kendisine***[S.84]*** Norveç'teki atalarından miras kalan salonundaki şeref kürsüsünü yıllardır desteklemiş olan tahta payandaları denize attı. Bu payandaların "birinin üzerine Thor'un adı işlenmişti. Thorolf, bu payandanın kıyıya vuracağı yere yerleşmeye karar verdi". Göçmenler, suda yüzen payandaları takip ettiler ve onları İzlanda'nın batısında yer alan bir burunda karaya vurmuş olarak buldular ve "oraya, o günden beri Thorsnes denmektedir". Hâlen de öyledir. ***[S.85]***

Baldr ve Loki

İskandinav mitlerinin en önemlilerinden biri, buraya kadar tanıtmış olduğumuz tanrılardan tamamen farklı kişilik özelliklerine sahip olan iki tanrıyı anlatmaktadır. Bu tanrılar Baldr ve Loki'dir. Baldr'ın adı İskandinav mitlerinde sıkça geçmesine rağmen, bu tanrı aslında pek fazla bilinmemektedir. Snorri onun beyaz tenli, mülayim, akıllı, tatlı dilli, merhametli olduğu kadar, Odin'in oğlu ve tanrıların en iyisi olduğunu da söylemektedir. Ama yine de nispeten silik bir tanrıdır. Oğlu Forsteti'nin bütün ihtilafların çözüme kavuşturulduğu büyük mahkeme salonu Glitnir'i yönetmesinden hareketle, Baldr'ın bir tür yasa tanrısı olduğu söylenebilir. Ama Snorri, babanın vereceği hükmün, ne olursa olsun geçerli sayılmayacağını da itiraf eder. Baldr bir çeşit savaş tanrısı da olsa gerektir, zira adı savaşta ölen savaşçılar için okunan dualarda yer alan *kenninglerde* anılmaktadır.

Loki'nin başından geçen maceralara önceki bölümlerde kısmen de olsa değindik. Loki yarı tanrı, yarı iblis olan karmaşık bir simadır. *Þrymskviða* şiirinde atılgan, hazırcevap, kurnaz ve Thor'u bir yandan kollayan, diğer yandan onunla dalga geçen bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Asgard'ın etrafına savunma duvarı ören duvarcı ustası dev hakkındaki öyküde, verdiği kararlar her zaman akıllıca olmayan, hilebaz birisi olarak betimlenir.***[S.87]*** İdunn'un elmalarıyla ilgili mitte ise tanrılara ihanet ettiği için onların katındaki konumunu ancak ölüm tehditlerine boyun eğerek kurtarabilen birisi olarak anlatılmaktadır. Loki, dünyanın sonunu getirecek olan savaşta, tanrılara karşı çarpışacak ordunun komutanlarından birisi olacaktır. Ayrıca, Heimdall'ın baş düşmanıdır. Snorri Loki'nin kişiliğindeki çelişkileri şöyle özetlemektedir:

> Aesir tanrılarından sayılan ve kimileyin müfteri tanrı, hilebazların piri, bütün tanrıların ve insanların yüzkarası olarak nitelenen bir şahsiyettir. Ona genellikle Loki ya da Loptr da denir ve dev Farbauti'nin oğludur... Yakışıklıdır, göze hoş görünür fakat yaradılışı itibarıyla günahkâr ve kötü huyludur. Diğer tanrıların hepsini suya götürüp susuz getirebilecek kadar kurnazdır. Her konuda fesat düşünür. Aesir'in başını sıklıkla belaya sokar ve yine kurnaz tasarıları sayesinde onları bu belalardan kurtarır.

Snorri, bu satırlardan sonra, Loki'nin dişi bir dev olan Angrboda'dan doğma gayrı meşru çocuklarının adlarını sıralar. Angrboda uğursuz bir addır ve 'Keder Habercisi' anlamına gelir. Ondan doğan çocuklar ise şöyle sıralanır: kurt Fenrir, Dünya Yılanı Iormungard ve ölüler diyarının yöneticisi, tanrıça Hel. "Tanrılar bu üç yavrunun Iotunheim'da büyümekte olduğunun farkına varınca kehanetleri takip ettiler ve öğrendiler ki şimdilik yalnızca birer yavru olan bu canavarlar, gelecekte bir gün onların sonlarını hazırlayacak. Bütün tanrılar, annenin ve özellikle de babanın yaradılışından ötürü, bu canavarlardan büyük kötülükler beklemeleri gerektiğini anladılar." Böylece, Odin bu üç canavarı yakalamak için yollara düşer. Iormungard'ı yakalayıp okyanusun derinliklerine fırlatır. Böylece yılan, dünyanın sonuna dek, bu dünyayı kuşatan okyanusta yaşamak zorunda kalır. Hel'i hastalıktan ve ihtiyarlıktan ölenleri yanına alsın diye, yer altı dünyasına yollar. Fenrir'in başına ne geldiğini ise önceki bölümlerde görmüştük.***[S.88]***

Loki'nin karmaşık kişiliği birçok bilginin dikkatini çekmiştir. Kimileri bu sima hakkında engin bir kavrayışla yazmaktadırlar. Loki hakkındaki yakın tarihli yazıların belki de en önemlisi, birkaç Kafkas mitinde kendisinden söz edilen şeytani bir kişilik olan Syrond'da tanrı/şeytan melezi Loki'nin bir yansımasını gören ve ikisinin ortak bir kökene dayandığını ileri süren Georges Dumezil'e aittir. Eğer bu gerçekten de doğruysa, büyük tanrılarla çatışma halinde bulunan Loki tasarımının kökleri çok eskilere dayanıyor demektedir.

Baldr

Baldr hakkındaki mitleri ele almaya, *Codex Regius'ta* yer almayan ama MS AM 748 4° numaralı kısa bir Edda şiirleri derlemesi içerisinde karşımıza çıkan, 'Baldr'ın Rüyaları' anlamına gelen *Baldrs daraumar* ile başlamak uygun olacaktır. Bu şiir de kısa bir parça öykü ile başlayan bir soru cevap şiiridir.

Aesir tanrıları kurdular meclisi,
[Tanrıça] Asyniur da hazır bulundu aralarında.
Yüce güçler enine boyuna düşündüler,

Hayra alamet olmaya rüyaların Baldr'ı sıkmasını.

Odin bunun üzerine derhal harekete geçer. Atını eyerleyip ölüler ülkesine gider. Orada ölü bir kadın kâhini huzuruna çağırır ve ondan Baldr'ın rüyalarına bir açıklama getirmesini ister. Kâhin, bildiği her şeyi anlatır. Verdiği her bilginin ardından acı çektiğini belirterek, "kendi rızamın dışında konuştum. Artık susacağım" der. Ama Odin her seferinde onu sindirmeyi başarır. Zira sorularına şöyle başlamaktadır:***[S.89]***

Susma cadı! Soracağım yine de.
Daha fazlasını öğrenmeliyim, ta ki her şeyi bilene dek.

Böylece, diriltilmiş olan kadın kâhin, Odin'e soruşturmasında yardımcı olmayı sürdürür. Soru: Ölüler ülkesindeki bu hazırlıklar kimin için? Yanıt: Baldr'ın teşrif etmesini bekliyor herkes; onun şerefine bal şarabı mayalıyorlar. Soru: Baldr nasıl ölecek? Yanıt: Katili Hod olacak; Odin'in oğlunun canını o alacak. Soru: Peki bunun intikamını kim alacak? Yanıt:

Batı diyarlarında doğacak Rind'li Vali,
Henüz bir gecelik iken alacak intikamını Odin'in oğlunun,
Yıkamayacak ellerini, taramayacak saçlarını,
Baldr'ın katili odunların üzerine atılıp yakılana dek.

Lokasenna şiirinde yer alan bir dize, bu cinayette Loki'nin parmağı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Loki, Odin'in karısı Frigg'in kendisine savurduğu tehdide böbürlenerek karşılık verir:

Şundan emin ol ki bir daha asla,
Göremeyeceksin Baldr'ı atının üzerinde evine dönerken.

Böylece, Loki *ráðbani*, yani 'cinayetin azmettiricisi' olmuştur; safdil Hod ise *handbani*, yani 'kiralık katil.'

Snorri, bu gibi imalı ifadeleri kullanmak suretiyle, hile ve düzenbazlığın öyküsünü yeniden oluşturur. Öykü, Loki'nin Baldr'a duyduğu sebepsiz düşmanlık ve kıskançlık ile başlar. Parlak tanrı hiç de hayra alamet olmayan rüyalar görmektedir; yakında öleceğini sezinlemektedir.

Tanrıların safında yer alan Frigg, bu felaketi önlemek için hiç vakit kaybetmeden harekete geçer. Bütün yaratıklara, "ateşe ve suya, demire ve her türden madene, kayalara, toprağa, ağaçlara, hastalıklara, hayvanlara, kuşlara, zehirlere ve yılanlara"***[S.90]*** Baldr'a zarar vermeyeceklerine dair bir yemin ettirir. Hepsi yemin ederler. Böylece Baldr bir oyunun merkezi haline gelir. Baldr'a zarar verilemediğinden ötürür tanrılar onu bir hedef tahtası niyetine kullanırlar. Ona taşlar, oklar, mızraklar, kılıçlar ya da baltalar kullanarak saldırırlar ve böylece talim de yapmış olurlar. Hiçbir şey, onun kılına bile zarar verememektedir. Ama Loki bir kumpas kurar. Kılık değiştirip Frigg'e gider ve Baldr'a neden zarar verilemediğini sorar. Frigg ona, verdirdiği yeminden söz eder. Bunun üzerine Loki, ona zarar verebilecek herhangi bir şey olup olmadığını sorar. Frigg kazara sırrı ağzından kaçırır. "Valhalla'nın batısında, ökseotu denen uzunca bir bitki yetişmekte. Yeminini istemek için bana biraz fazla küçük görünmüştü" der. Loki derhal ağacı aramaya koyulur ve onu bulup yerinden sökerek tanrıların Baldr'ı hedef tahtası olarak kullandıkları oyun alanına gider. Kör tanrı Hod, hiçbir şey yapmadan bir kenarda durmaktadır. Loki onun yanına varır ve "Neden sen de Baldr'a atış yapmıyorsun?" diye sorar. Hod bu soruya "Birincisi, onu göremiyorum. İkincisi, atış yapacak silahım yok" diye yanıt verir. Loki, Baldr'a hiçbir şeyin zarar veremeyeceğini göstermenin ne kadar güzel bir şey olduğunu anlatarak, Hod'un aklını çeler. Ardından, "sana onun nerede durduğunu söyleyeceğim. Sen bu oku ona atmaya çalış" der. Hod, Loki'nin yönlendirmelerine kulak vererek atış yapar ve Baldr'ı vurup öldürür.

Bu olay tanrılar arasında büyük bir infial yaratır; hepsini büyük dehşet bir keder kaplar. Oyun, onların tartışma meclislerinde oynanmıştır; yani orası onlar için kutsal bir mekândır. Bu yüzden, Baldr'ın katilinin kim olduğunu çok iyi bilmelerine rağmen, onun intikamını orada alamazlar. Ağlamaktan konuşamayacak hale gelirler. Frigg, kadınca sezgileriyle hareket eder ve Baldr'ın Asgard'a geri dönmesine izin verilip verilemeyeceğini öğrenmek için Hel'e gidebilecek cesarete sahip korkusuz birisini arar. En sonunda, şanlı kahraman Hermod, bu tehlikeli yolculuğa

çıkmayı kabul eder.***[S.91]*** Odin'in atı olan Sleipnir'i ödünç alarak yola koyulur. Bu sırada tanrılar Baldr'ın cenazesini ölü yakma töreni için hazırlamaktadırlar.

Tanrılar, ölü yakma törenini, Baldr'ın gemisi olan Hringhorni'nin güvertesinde yapmayı tasarlarlar. Ama gemi kızağa çekilmiştir ve onu tekrar denize indiremezler. Bu sorunu çözmek için, Hyrokkin adındaki bir cadıyı yardıma çağırırlar. Cadı tek itişte gemiyi yüzdürmeyi başarır ve öyle hızlı iter ki kızaklar bir anda alev alır, bütün dünya sarsılır. Baldr'ın cenazesini güverteye taşırlar ve onun dul eşi Nanna da kederden ölür. Böylece, onu da eşiyle beraber ölülerin yakılacağı odunların üzerine koyarlar. Thor, tesadüfen oradan geçmekte olan bir cüceyi, uğur getirsin diye alevlerin içine tekmeler. Baldr'ın aralarında sihirli altın yüzük Draupnir'in de bulunduğu hazinleri de odunların üzerine yığılır.

Bu arada Hermod, bu dünyayı öbüründen ayıran Gioll ırmağına giden uzun ve karanlık yolu geçmektedir. O kadar hızlı gitmektedir ki, ırmağın üzerindeki köprüden geçerken, sanki beş alay ölü geçiyormuş gibi gürültü çıkar. Hel'in kapılarına geldiğinde, atını mahmuzlayıp kapıların üzerinden atlayarak içeri girer. Oradaki büyük salonda Baldr'ı bulur. Hermod, onun derhal serbest bırakılmasını ister. Seveninin çok olduğunu söyler. Ama Hel oldukça kuşkucu bir şahsiyettir. "Eğer dünyadaki her şey, yaşayan ve yaşamayan her şey, onun için gözyaşı dökerse, Baldr Aesir arasına geri dönebilir. Ama herhangi bir şey onun için gözyaşı dökmeyi reddederse ya da buna karşı çıkarsa, Baldr Hel'de kalacak" der.

Hermod, Hel'in mesajını tanrılara götürür. Tanrılar, Baldr için gözyaşı dökülmesini istemek için, dünyanın dört bir yanına elçiler gönderirler ve insanlar, yaratıklar, topraklar, kayalar, ağaçlar, bütün madenler, herkes ve her şey buna razı olur. Elçiler geri dönerlerken, adının Thokk olduğunu söyleyen dişi bir devin yaşadığı bir mağaraya gelirler.***[S.92]*** Baldr'ın Hel'den kurtulabilmesi için, ondan gözyaşı dökmesini rica ederler. Ama dev, onlara şu sözlerle karşılık verir:

Kurudur, Thokk'un göz pınarları,
Baldr'ın ölü yakma töreninde.
Bırakın vermesin mülkünü Hel,
Ölü veya diri, adamın oğlunun bana hiç hayrı dokunmadı ki.

Snorri, "insanlar bu şahsın Aesir arasında en büyük kötülükleri yapmış olan Loki Laufeyiarson olduğu kanısındadırlar" diye ekler.

Bu mit kolayca tanınabilmektedir. Her ne kadar mitin bu hali özellikle İskandinav mitolojisinin ayırt edici özelliklerini yansıtıyor olsa da, benzer örnekleri diğer mitolojilerde de bulmak mümkündür. Kuşkusuz, 'yeniden dirilen tanrı miti' olarak da adlandırabilecek olan 'ölen tanrı' mitinden söz ediyorum. Bu mit, aslında Hıristiyanlığın da temelini oluşturmaktadır; ya da en azından İngiliz kilisesine mensup kimi piskoposlar onu yeniden yorumlamadan önce öyleydi denebilir. Osiris hakkındaki Mısır efsanesinde, Adonis hakkındaki Yakındoğu efsanesinde veya daha ziyade bir kahramanlık öyküsü olan Finli Lemminkainen destanında da bu miti bulmak mümkündür. Bunun bir ilk örnekten mi yoksa bir kültürün diğerleri üzerinde etkili olmasından mı kaynaklandığı hâlen tartışmalıdır.

Snorri'nin anlattığı öykü burada bitmez. Tanrılar Baldr'ın katilini öldüremeseler bile cezalandıracaklardır. Gerçekten de, tanrılar öylesine büyük bir hiddete kapılırlar ki, Loki, çareyi her duvarında bir kapısı olan ve her yönü gözetleyebileceği güvenli bir barakaya saklanmakta bulur. Gündüzleri kılık değiştirip barakanın yakınlarındaki bir şelalede bir alabalık olarak hayatını sürdürür. Kıyıya çıktığında ise Aesir tanrılarının kendisini nasıl tuzağa düşürebilecekleri konusunda kafa patlatıp çeşitli önlemler alır. Şelalenin yakınlarında yaşadığı dönemde balık ağının ***[S.93]*** yapılışını keşfeder ve yaptığı ağın nasıl işleyeceğini görebilmek için keten iplikten bir prototip yapar. Ağlar, o gün bugündür işte böyle yapılmaktadır.

Bir gün, Odin yine görkemli tahtı Hlidskialf üzerinde oturmaktadır. Etrafı izlerken Loki'nin yerini tespit eder ve diğer tanrılara onu bulabilmeleri için yol gösterir. Loki, tanrıların kendisini yakalamak için geldiklerini gördüğünde, elindeki ağı ateşe verir ve şelaleye sığınır. Balık ağı yanar gider ama küllerinin bıraktığı izler yine de onun ne işe yarayabileceğine ve nasıl yapılabileceğine ilişkin bir fikir vermektedir. Akıllı tanrı Kvasir bunu fark eder ve ne yapmak niyetinde olduğunu diğer tanrılara anlatır. Böylece, tanrılar ilkine benzer bir ağ yaparak Loki'yi yakalamak üzere suyun en hızlı aktığı yere giderler. Irmağı ağ ile tararlar fakat Loki tanrıların saldırısını iki kez usta manevralarla savuşturur. İlkinde çakıl taşlarıyla dolu nehir yatağına yakın yüzer, ikincisinde ise ağın

üzerinde atlar. Ama üçüncü seferde ağın başında bu kez Thor nöbet tutmaktadır; Loki ağın üzerinden atladığında Thor onu yakalayıverir. Tanrılar, kaçmasın diye Loki'yi sımsıkı bağlarlar.

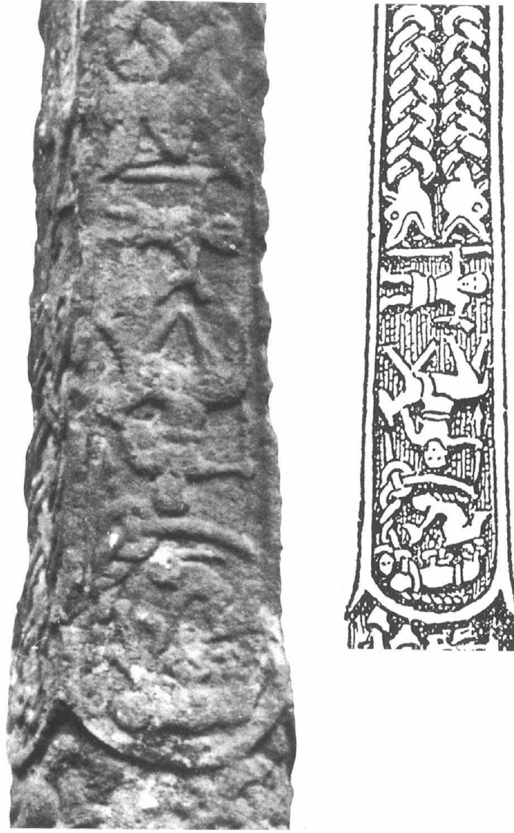
Onu, ilki omuzlarının altından, ikincisi belinin altından, üçüncüsü ise dizlerinin altından olmak üzere üç büyük kayaya bağlarlar. Rahatı bozulsun diye, bağlandığı yerin hemen üzerine çok zehirli bir yılan asmayı da ihmal etmezler. Böylece, yılanın zehiri eli kolu bağlı olan Loki'nin yüzüne damlar. Zehir her damladığında Loki şiddetle titremeye başlar ve bu titremeler yüzünden depremler meydana gelir. Fakat Loki, sadece sıkıca bağlanmış halde bir yerlerde yatmaktadır; elbette bir gün gelecek ve yazgısının çağrısına uyup dünyanın sonunun gelişini hızlandırmak için bağlandığı yerden kaçacaktır.

Baldr'ın öyküsü, Norveç ve İzlanda edebiyatlarında ima edildiği ya da anıştırıldığı kadarıyla işte böyledir. Daha doğuda, Danimarka'da ise bu mitin daha sade ve farklı biçimde anlatıldığı bir gelenek mevcuttur. Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum'unda* bundan söz etmektedir***[S.94]***. Ama kendisini bir öykü anlatıcı olarak değil, tarihçi olarak görmüştür; bu yüzden, onun anlattığı öyküler tanrılar hakkında değil, daha ziyade krallar (ya da ekseriyetle yarı tanrılar ve diğer doğaüstü yaratıklar) hakkındadır. Saxo'nun anlattığı öykü, Hamlet öncesi Danimarka'da geçmektedir. Hotherus ve Balderus hem taht için hem de Hotherus'un babalığı Gevarus'un güzeller güzeli kızı, prenses Nanna için birbirleriyle çekişmektedirler. Hotherus, ne kadar yetenekli bir insan, usta bir atlet ve müzisyen olsa da, aslında sıradan bir ölümlüden fazlası değildir. Balderus'un soyu ise biraz kuşkuludur. Saxo, dokunaklı bir dille, onun Uppsalalı Othinus'un oğlu olmasından ötürü "Avrupa sathında sahte bir tanrısallık unvanı ile itibar gördüğünü" söylemektedir. Başka bir deyişle, Balderus aslında bir *semideus,* yani 'yarı tanrı'dır. Hotherus ile Nanna birbirlerine âşıktırlar. Ama Balderus günün birinde Nanna'yı banyo yaparken görür ve ona gönlünü kaptırır. O da iyi bir insandır; en azından o güne kadar öyle olmuştur.

Böylece, Hotherus ve Balderus arasında yaşanacak savaş için tüm koşullar sağlanmış olur: Uğrunda ölünebilecek güzeller güzeli bir kadın ve Danimarka krallıklarının yönetimi. Balderus tanrıların soyundan gelmiştir, oysa Hotherus birçok kez kendisini zafere götürecek işe yarar taktikler veren *(sylvestress, virgines, nymphae* ve 'orman perileri' gibi) doğaüstü

güçlere sahip kadınlardan destek görmüştür. Hatta onlardan savaşta işine yarayacak zırhlı bir ceket bile almıştır.

Balderus'u çelikle yaralamak mümkün değildir. Bu yüzden, Hotherus onun kalın derisini delip geçecek özel bir kılıca ihtiyaç duyar. Bu kılıcı, buz düzlüklerinin ortasındaki bir mağarada yaşayan Mimingus adlı bir *satyrus'tan* alır. Ayrıca, sahibinin servetine servet katan sihirli bir bileklik de ele geçirir. Hotherus, bunlarla silahlanmış şekilde maceraya atılır. Bu sırada Balderus Nanna'ya yaklaşmanın bir yolunu bulur ve ondan karısı olmasını ister.***[S.95]*** Ama Nanna bir ölümlü olarak bir tanrı ile evlenemeyeceğini söyleyip bu teklifi reddeder. Bu yüzden, Balderus aşk acısıyla yanıp kavrulmaya başlar.

Gosforth haçındaki figürler. Aşağıdakiler muhtemelen Loki ve karısını tasvir etmektedir. Loki bağlanmış durumdadır ve karısı üzerine damlayan zehirden onu korumaktadır. Bu, Baldr'ın ölümüne karşılık tanrıların intikamıdır. ***[S.96]***

Hotherus, Balderus'un Nanna konusundaki ısrarına öfkelenir ve onunla savaşmak için bir filo kurar. Balderus, Othinus'un, Thor'un ve diğer sözümona tanrıların desteğini almış olmasına rağmen, Hotherus onu mağlup eder ve Balderus kaçmak zorunda kalır. Hotherus ise Nanna ile evlenir. Fakat aralarındaki rekabet yine de sona ermez. Balderus, günün birinde geri döner ve Hotherus'u bir dizi savaşta yener. Kedere boğulan Hotherus ormana kaçar ve bir süre oralarda dolaşır; günün birinde yine orman perileriyle karşılaşır. Verdikleri taktiklerin son yaptığı savaşlarda kendisine hiç zafer kazandıramadığından dem vurup onlara sitem eder. Orman perileri ona, sabırlı olmasını öğütlerler ve ilk iş olarak Balderus'a gücünü veren doğaüstü yiyeceği ondan çalmasını önerirler. Böylece onu hem meraklandırırlar hem de cesaretlendirirler. Cesareti yerine gelen Hotherus, Balderus'a tekrar saldırır. Pek çok hayatın kaybedildiği sonuçsuz ve kanlı bir savaş gününün akşamı, Hotherus düşman kampını gözetler. Kılık değiştirerek Balderus'un yiyeceğine mukayyet olan perileri takip edip yiyeceği nerede tuttuklarını bulur ve (görünüşe göre, metnin burası kayıptır) onun tadına bakmayı başarır. Üstelik bu arada savaşta kendisine zafer kazandıracak bir kemer de bulur.

Geri dönerken, yolda savaş sırasında sihirli kılıcı ile ağır yaraladığı Balderus'la karşılaşır. Balderus yiğitlik örneği sergileyerek ertesi gün savaşa sedye üzerinde devam eder. Ama yaraları çok ağırdır ve üç gün içinde bütün gücünü yitirip ölür. Yıllar sonra, Othinus'un, Ruthenia kralının kızı olan Rinda'dan Bous adlı bir oğlu olur. Bous, bir savaş sırasında karşı karşıya geldiği Hotherus'u öldürüp Balderus'un intikamını alır.

Baldr mitinin yukarıda anlattığım iki farklı halinin aynı kökten geldiğine hiç kuşku yoktur, zira ayrıntılara inildikçe çok fazla ortak öğeye sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Hem Snorri'nin hem de Saxo'nun metinlerinde mevcut olan ortak öğeler şunlardır: Baldr/Balderus ile Hod (Hoðr)/Hotherus adları; Nanna; Baldr'ın ancak özel bir silahla yaralanabilir olması;***[S.97]*** Hod'un tanrı Baldr'ı öldürmesi; sihirli yüzük Draupnir. Snorri haricindeki Batı İskandinavya kaynaklarında ve Saxo'da, Baldr'ın intikamını alan kişinin annesi olarak Rind/Rinda adı geçer. Baldr saygı gören bir savaşçıdır. Bununla birlikte, iki gelenek arasında dağlar kadar fark olduğu da bir gerçektir. Saxo'nun anlattığı öyküye göre Nanna ile Balderus değil, Hotherus evlenir. Balderus, iyi niyetli ve masun kurban değil, saldırgan olanıdır. İntikamcının adı Vali değil, Bous'tur (itiraf etmeliyim ki,

Baldrs draumar şiirinde bize bu bilgiyi veren dize, metinde bir düzeltme yapmayı zorunlu kılmaktadır). Ama bu mitin iki hali arasındaki temel fark, Saxo'nun anlattığı öyküde Loki'nin şeytani biçimde olayların gidişatına müdahale etmiyor oluşudur.

Loki

İskandinav mitinde anlatılan Loki, gerçekten de şeytanidir. Yok etme arzusuyla hareket eden ve tanrıların düşmanı olan bir simadır. Dünyanın düzenine son verecek savaş sırasında, bu düzeni yok etmek isteyen güçlerin safında yer alacaktır. Loki, doğal olarak, Hıristiyan mitlerindeki şeytan ile belli birtakım benzerlikler sergilemektedir. Bu yüzden, şeytan hakkındaki Hıristiyan mitleri, daha yakın dönem İskandinav bakış açısı üzerinde etkili olmuş olabilirler. Bu bakımdan Idunn'un devler tarafından kaçırılmasının anlatıldığı öyküde belki biraz oyunbozanlık yapıyor olsa da, içine düştüğü sıkıntılı durum onu öyle davranmaya zorlamıştır. Başka zamanlardaki davranışları ise şeytani olmaktan ziyade haylazcadır. Kimileyin önemli birtakım sonuçlar doğurabilen, fitne fücur işlerle uğraşır.

Snorri, *Skáldskaparmál* şiirinde "Altına niçin Sif'in Saçları denir?" diye sorar ve sorduğu soruyu yine kendisi yanıtlar.***[S.98]*** Bir gün, Loki Sif'in saçlarını keser. Bunu -"düpedüz vandallığından" diye çevirebileceğim- *til Iævísi* yapar. Sif'in kocası Thor buna çok sinirlenir ve onun üzerine yürür. Köşeye sıkışan Loki, hemen son derece hünerli zanaatçılar olan cücelere gidip Sif için altın saçlar yaptıracağına söz verir. Bu saçlar, Sif'in kafa derisinden adeta ilk saçları gibi doğal yollarla çıkacaklardır. Böylece, Loki cücelere altın saç, bir gemi (Skidbladnir) ve bir de mızrak (Gungnir) ısmarlar. Loki, sonuçtan öylesine etkilenir ki, Eitri adında zanaatçı bir biraderi olan Brokk adlı cüceyle düşüncesizce -kellesini ortaya koyduğu- bir bahse tutuşur. Üzerine bahse girdikleri şeyse, Eitri'nin birbiriyle aynı güzellikte üç farklı şey yapamayacağıdır. Eitri hiç vakit kaybetmeden işe koyulur. Ocağa bir yaban domuzu postu koyar ve kardeşi Brokk'tan ocağın ateşini, kendisi dur diyene dek körüklemesini ister. Brokk ateşi körüklemeye başlar. Eitri'nin dışarı çıkmasıyla birlikte, içeri giren bir sinek Brokk'un koluna konar ve onu ısırmaya başlar. Brokk hiç oralı olmaz. Eitri geri dönüp ocağı açar ve içinden en karanlık geceleri dahi aydınlatabilecek

parlaklıkta altından kılları olan bir yaban domuzu çıkarır. Ardından, Eitri ocağa bu kez bir külçe altın koyar ve kardeşi Brokk'un yine ateşi körükleme işiyle görevlendirir. Aynı sinek yine ortaya çıkar ve bu kez Brokk'u boynundan ısırır. Brokk ısırığa aldırmaz ve işine devam eder. Eitri geri dönüp ocaktan bu kez Draupnir denen altın bir yüzük çıkarır. Her dokuz gecede bir, bu yüzükten ağırlığınca sekiz yüzük daha peyda olur. Üçüncü kez işe koyulduğunda ise ocağa demir koyar. Bu kez sinek Brokk'u göz kapağından ısırır. Brokk, gözüne damlayan kanı silmek için ateşi körükleme işini bir anlığına boşlar. Eitri geri döndündüğünde, ona az kalsın işi berbat ediyordun diye çıkışır. Yine de, ocaktan ham demir değil, bir çekiç çıkarır. Sinek işe karıştığı için çekicin sapı çok kısa olmuştur. Ama çekiç, bu haliyle, hedefinden asla şaşmayan ve onu atan ele geri dönebilen ve sapının küçüklüğünden ötürü gömleğin cebine dahi sığabilen muhteşem bir silaha dönüşmüştür.***[S.99]*** Snorri açıkça söylemez ama sineğin kılık değiştirmiş Loki olduğuna hiç kuşku yoktur.

Peki, bu durumda bahsi kimin kazandığına nasıl karar verilecektir? Odin, Thor ve Freyr hakemlik yapar. Loki, mızrağı Odin'e, altın saçları Thor'a, gemiyi ise Freyr'e verir. Ardından, sıra Brokk'a gelir. Brokk, yüzüğü Odin'e, yaban domuzunu Freyr'e, çekici ise Thor'a verir. Tanrılar, kendilerini devlerden koruyabilecek bir silah aradıkları için, çekicin bu hazinelerden en değerlisi olduğuna karar verirler. Loki bahsi kaybetmiştir, dolayısıyla kellesini de kaybetmesi gerekmektedir. Böylece, kendi hayatını satın almaya çalışır ama Brokk her seferinde "kesinlikle olmaz" der.

Loki bir yolunu bulup oradan kaçar. Ama Thor onu yakalayıp cücelere teslim eder. Brokk tam onun kellesini kesmeye hazırlarınken, kanunlara riayet etmeyi pek seven tanrının aklına birden ilham gelir: Kellesini kaybetse bile boynu yine ona kalacaktır. Bu yüzden Brokk, muhtemelen ilerde boşboğazın teki olmasın diye, onun kafasını kesmek yerine ağzını diker.

Snorri'nin de belirttiği gibi, bu öykünün İskandinav mitlerinin oluşturduğu ardışık dizi içerisinde anlaşılır hale gelen yapısal bir amacı vardır: Tanrıların büyük hazinelerinin nasıl ortaya çıktığını açıklamak. Bu öykünün nereye kadar Viking çağı mitlerinin özgün bir parçası olduğu bilinmemektedir. Öyküde Loki'nin herhangi bir tanrısal niteliği yoktur. Sahip olduğu tek doğaüstü nitelik, diğer yaratıkların kılığına girebilmesini

sağlayan şekil değiştiriciliğidir; ama İskandinav mitlerinde bunu ölümlü insanlar bile yapabilmektedirler.

Snorri'nin Loki hakkında anlattığı öykülerden bir diğeri de Thor'un dev kral Utgard-Loki'nin sarayına yaptığı uzun ve maceralı yolculuk hakkındadır. Loki, bu öyküde, deyim yerindeyse daha mülayim bir haletiruhiyeye sahiptir. Aslında, Thor'un böylesi bir ziyaret için yola çıkmasının belirli bir sebebi yoktur. Yoldaşları ise Loki ve yolculuğa daha sonra dâhil olan ***[S.100]*** Thialfi'dir. Üç kafadar, Skrymir adındaki bir devle yaşadıkları beklenmedik bir maceranın ardından, Utgard-Loki'nin onları hilebazlığıyla aciz durumda bırakacağı sarayına varırlar. Utgard-Loki, kendi tutsakları ile farklı alanlarda yarışmaları için onlara meydan okur. Herkesten hızlı koşabildiği için, Thialfi atletizmi seçer. Ama yerel şampiyon Hugi onu kolayca alt eder. Zira Hugi aslında 'düşünce' demektir ve düşünce her şeyden hızlıdır. Thor, yarıştığı üç müsabakada da sonuncu olur. İlk olarak, boynuzdan su içme müsabakasına katılır. Boynuzun içindekileri içmeye çalışır, ama perişan halde başarısız olur. İlerde, o boynuzun bir ucunun denize çıktığını öğrenecektir. Boynuzdan aldığı yudumlar, deniz suyunun biraz çekilmesine sebep olmuştur ama hepsi o kadar. İkinci müsabaka ise biraz aptalcadır. Thor'un, Utgard-Loki'nin koca kedisini kaldırabilmesi gerekmektedir. Ama bunu bir türlü başaramaz, zira o hayvan aslında kedi kılığına girmiş Dünya Yılanı Iormungard'ın ta kendisidir. Iormungard o kadar uzundur ki, onu hiç kimse, hatta Thor tek başına bile kaldıramaz. Üçüncü müsabaka için Thor güreş tutmayı önerir. Dev, onunla alay edip güreşsin diye karşısına yaşlı bir kadın olan Elli'yi çıkarır. Kadın, Thor'un sırtını yere getirir, zira Elli nihayetinde en güçlü olanı bile devirecek olan 'ihtiyarlık' anlamına gelmektedir.

Loki ise bir yemek yeme müsabakasına katılır. Yemeği herkesten daha hızlı yiyeceğine dair bahse girer. Utgard-Loki, onun karşısına kim olduğu bilinmeyen Logi diye birini çıkarır. İki yarışmacı masaya otururlar ve ortalarına içi dolu, tahtadan bir et teknesi getirirler. Kurt gibi acıkmış olan iki rakip hemen yemeği yemeye koyulurlar. Teknenin kenarlarından başlayıp ortaya doğru ilerlerler ve ortada karşı karşıya gelirler. Loki tüm etleri, kemiklerine kadar yemiştir. Oysa Logi, etleri, kemikleri hatta et teknesinin bir bölümünü bile yemiştir. "Ve genel kanı, Loki'nin yarışmayı kaybetmiş olduğu yönündedir."***[S.101]*** Tanrılar, daha sonraları, Logi'nin

aslında doğadaki tüm öğelerin en doymak bilmezi olan 'ateş' anlamına geldiğini fark edeceklerdir.

Loki'nin bu yönü -bir tanrı gibi davranmayan eğlence düşkün kişiliği- elbette hesaba katılmalıdır ama ben onun daha karanlık ve güçlü olan yanının daha önemli olduğu kanısındayım. Ne yazık ki bu tanrının maceralarını anlatmış olan -ki bir zamanlar mutlaka vardılar- mitler hakkında bugün pek az şey biliyoruz. Bildiklerimiz ise çeşitlilik gösteriyor ve onun hakkında yalnızca bir taslak oluşturabilmemize izin veriyor. Sözgelimi, dünyanın sonu geldiğinde Loki ile gizemli tanrı Heimdall arasında hortlayacak kan davası ya da kavga hakkındaki öykülere yapılan göndermeler oldukça kafa karıştırıcıdır. Bu mit hakkında İzlandalı şair Ulf Uggason tarafından MS 1000 yılında kaleme alınmış olan *Húsdrápa* şiirinde önemli bir dize yer almaktadır. Snorri, Ulf'un bu şiirde söz konusu öykü hakkında pek çok şey yazmış olduğunu dile getirir, ama bize kalanların ne anlama geldiği tam bir muammadır:

> Tanrıların şanlı muhafızı, hikmetiyle göze çarpan,
> Gitmek için Singastein'a, çıktı yola Farbauti'nin kurnaz oğluyla.
> Sekiz anadan doğduğu halde akillikte tek olan,
> İşte, ilk o sahip oldu parlak *hafnýra'ya*.

Bu şiirde de yapılan göndermeleri yine dinleyicinin tespit etmesi gerekmektedir. Heimdall tanrılara giden yolların bekçisi, muhafızıdır. Dünyanın sonu geldiğinde düşman kuvvetlerin yaklaştığını bildirmek için borusunu üfleyecektir. Heimdall, tuhaf bir doğum olayıyla aynı zamanda sekiz anneye doğmuş olan kişidir. Farbauti'nin oğlu diye anılan kişi ise Loki'den başkası değildir. Böylece, her nasılsa Loki ve Heimdall birlikte Singastein'a *hafnýra* toplamaya giderler. Bu tuhaf bir sözcüktür,***[S.102]*** kelimesi kelimesine çevirecek olursak, 'deniz böbreği'* gibi bir anlamı vardır ve buradan neyi ne olduğu tahmin edilebilir. Snorri *Skáldskaparmál'da* buna bir yanıt verir aslında. "Heimdall... Singanstein'a gider. Bu onun *Brisingamen* için Loki ile dövüştüğü zamandı... Her ikisi de fok kılığına girmişti." Singanstein'ın okyanus ortasındaki kayalıklar olduğu aşikârdır. Tanrılar da bu yüzden fok kılığına girmişlerdir. *Brisingamen*'in ne olduğu ise gayet iyi bilinmektedir (ama 'deniz böbreği' ile ne ilgisinin

olduğu konusunda en ufak bir fikrim dahi yok). Bu, bir ara Freyia'nın sahip olduğu meşhur ve fevkalade bir altın gerdanlıktır. Nispeten yakın tarihli bir metne göre, bu gerdanlık dört cüce tarafından yapılmıştır. Ona sahip olmayı çok isteyen tanrıça, sırayla dört cüceyle yatmış ve karşılığında gerdanlığı almıştır. Bu tam da Freyia'nın kalkışacağı türden bir davranıştır. Bu öykü hakkında bundan daha fazlasını bilmiyoruz. Tek bildiğimiz şey, dünyanın sonu yaklaştığında Loki'nin Heimdall'ı bulacağı ve bu ezeli düşmanların ölesiye çarpışacağıdır. ***[S.103]***

**** Midye (çev.)***

Başlangıçlar, Gelişmeler ve Sonlar

İnsanların çoğu -belki de hepsi- uzak geçmiş ve uzak gelecek hakkında kafa yorar: Bu dünya nasıl meydana geldi? Öncesinde ne vardı? Dünyanın sınırları nelerdir ve bu sınırlar nasıl belirlenmişlerdir? İnsan nasıl (ya da neden) yaratıldı? Dünyanın sonu nasıl gelecek ve ondan sonra ne olacak? Böylesi düşünceler, mitlerin yaratılmasında etkili olan kaynaklardır. Özellikle İskandinav mitleri söz konusu olduğunda, bu daha da belirgindir. İskandinavların bu sorulara verdikleri yanıtlar genellikle tutarlı olmadıkları gibi, kesinlikle kapsamlı da değildirler. Ayrıca, bu yanıtlarda tek bir Ortodoks inancın dile getirildiğini de kabul etmek zorunda değiliz.

En önemli Edda şiirlerinden biri olan ve 'Bilge Kadının Kehanetleri' anlamına gelen *Voluspá*'nın daha eski tarihlerde kaleme alınmış olan kimi bölümleri, bize bu konuda bir hareket noktası sağlayabilir. Söz konusu bölümler, İsa'nın öğretilerinin, İskandinavların yaşamları üzerinde etkili olmaya başladığı bir tarih olan MS 1000 yılından kalmadırlar.***[S.105]*** Bu nedenle, *Voluspá* şiirinin elimizdeki hali, kimi noktalarda Yahudi-Hıristiyan geleneğin izlerini yansıtabilmektedir. Dahası, bu şiirin *Codex Regius* içerisinde yer alan aslı da onun hâlihazırda tahrif edilmiş olduğuna işaret etmektedir; metinde birtakım dikkat çekici boşluklar vardır ve metne, izlemesi daha zor olan ilaveler yapılmış olduğu da muhtemeldir. Sonuç olarak elimizin altındaki temel kaynağımız dahi kusurludur. *Voluspá* şiiri, 'kadın kâhin ya da sybil' anlamına gelen ve kimliği meçhul olan bir *volva'nın* kehanetlerinden oluşmaktadır. Bu şiirde Valfodr adıyla anılan Odin, kadın kâhinden anımsayabildiği ilk şeyleri, yani "insanoğlunun kadim öykülerini" kendisine anlatmasını ister ve bu konuda onu zorlar. Kadın kâhin, ona dünyanın yaratılışından başlayıp yine eski zamanlarda yaşanmış olan başka olaylar üzerinden, kendisine önceden malum olan gelecekte yaşanacak bir olaya, muhtemelen Odin'in asıl korkusu hakkındaki bir kehanete varana dek, bir dizi öykü anlatır. Kâhin, evrenin ilk hali hakkında şunları söyler:

Bir zamanlar,
Hiçbir şey yoktu.
Ne kara, ne deniz,
Ne de buz gibi dalgalar;
Dünya yoktu,
Ne de yüce gökler.
Var olan yalnızca boşluktu.
Yaşam diye bir şey yoktu.

Buraya kadar ne söylenmeye çalışıldığı gayet açıktır ama öykünün bundan sonrası, muammalı denebilecek derecede imalı bir hal almaktadır. Kâhin'in anlattığı öyküye göre, Bur'un oğulları, karaları şekillendirip dünyanın merkezini teşkil eden ve içinde canlıların yaşadığı etrafı denizlerle çevrili Midgard denen bölgeyi oluşturmuşlardır. Her yer yeşilliklerle kaplanmıştır. Ama bu aşamada gökyüzü henüz bir düzene sokulmuş değildir.***[S.106]*** Bu yüzden, tanrılar -ki bu noktada, özgün metinde, 'düzenleyici güçler' anlamına gelen *regin* sözcüğü kullanılmaktadır- derhal toplanıp bu konuyu meclislerinde tartışmışlar ve zamanı farklı dilimlere bölmeye karar vermişlerdir. Buna göre, zamanı gündüz, gece, aylar ve yıllar şeklinde düzenlemişlerdir. Daha sonra, muhtemelen 'Çamlık' anlamına gelen, Idavoll denen bir düzlükte buluşmuşlar ve oraya evler, tapınaklar inşa edip demir ocakları kurmuşlardır. Bu ocaklarda değerli madenleri işlemişler ve alet edevat üretmişlerdir. Böylece, zenginliklerine zenginlik katarak uzun bir süre mutluluk içinde yaşamışlardır. Bu süre boyunca, oyun taşları altından olan ve dünyanın kaderini tayin ettiğine inanılan bir masaüstü oyunu oynamışlardır. Ama sonra ne olduysa, bir felaket yaşanmıştır. Bu felaketin ne olduğu hakkında elimizde ne yazık ki fazla bir bilgi yok. Bildiğimiz tek şey, söz konusu felaketin üç korkunç dişi devin gelişiyle ilgili olduğudur. Gelgelelim, tam bu kıtasında şiirin kesintiye uğramaktadır ve görünüşe göre, şiiri alıntılamış olan Snorri de bu felaketin ne olabileceği hakkında bir fikre sahip değildir.

Amatör bir evrenbilimci dahi *Voluspá* öyküsünde pek çok kara delik keşfedebilir, zira şiirde açıklanmayan birçok nokta bulunmaktadır. Bur'un oğulları kimlerdi (acaba Odin ve iki kardeşi miydi)? Nereden peyda olmuşlardı? Gökcisimlerini kimler yaratmıştı? Tanrıların kökeni neydi ve 'düzenleyici güçlerine' nasıl kavuşmuşlardı? Falan filan. *Voluspá* şiirinde karşımıza çıkan bilgi eksikliği, hiç kuşkusuz şairin bu şiiri kusurlu biçimde

aktarmasından ya da yazıya geçirmesinden ileri geliyor da olabilir. Bu soruları yanıtlamaya çalışırken, Snorri'nin de birtakım güçlüklerle karşılaşmış olduğu aşikârdır. Ama o, hiç değilse, bir soru cevap şiiri olan *Vafþúðnismál'*daki büyük ölçüde mitolojik malzemeleri yorumlamak suretiyle, yaratılışı açıklamaya yönelik daha başarılı bir girişimde bulunmuştur. *Gylfaginningde* Gangleri/Gylfi, üç gizemli hükümdara "Başlangıçta ne vardı?", "Her şey nasıl başladı?", "Dünya nasıl yaratıldı?" ***[S.107]*** ve "Ondan önce ne vardı?" gibi sorular sorar. Bu sorulara karşılık olarak Yüce, yukarıda alıntıladığım dizeleri tekrar eder ve aslına bakarsanız bunu, *Codex Regius'takinden* çok daha başarılı bir üslupla dile getirir. Fakat hükümdarlar bu yanıtı yeterli görmemiş olacaklar ki, getirdikleri bu açıklamaya anlaşılması güç birtakım ilaveler yapmayı da ihmal etmezler. Bir kısmı çok soğuk ve buzlar içerisinde olan (Niflheim, 'Sisler Diyarı' denen), bir kısmı ise kavurucu sıcaklıkta ve alevler içerisinde olan (Muspell denen) bir evren betimlerler. Bu iki bölgenin ortasında Büyük Boşluk (Ginnungagap) yer almaktadır. Ginnungagap'a akan bir nehir, burada buz tutmuş ve farklı katmanlardan oluşan bir zemin meydana getirmiştir. Sıcağın ve soğuğun buluştuğu orta noktada eriyen buzlardan akan ve havanın ısınmasıyla artan damlalar, bir buz devi olan Ymir'i meydana getirmişlerdir. Bütün bir buz devleri soyu, hayret verici bir parthenogenesis* süreci sayesinde Ymir'den türemiştir: "Onun sol kolunun altından bir erkek ve bir kadın peyda oldu; bir ayağı, diğerinden bir oğul sahibi oldu".

**** Döllenme olmaksızın üreme. (çev.)***

Gangleri, olan biteni kavramaya çalışır ve Ymir'in ne ile beslenmiş olduğunu sorar. "Eriyen buzlardan akan damlalar bu kez Audhumla denen bir inek meydana getirdiler. Onun memelerinden dört süt ırmağı aktı. Ymir akan bu sütle beslendi" yanıtını alır. Ama bu yanıt da onu tatmin etmez ve bu kez de ineğin ne ile beslenmiş olduğunu sorar. Bu soruya aldığı yanıt ise "inek, etrafındaki tuzlu kayaları yalayarak beslendi. İlk günün akşamı, kayaların arasından bir adamın saçı belirmeye başladı. İkinci gün, adamın kafası ortaya çıktı. Üçüncü gün, bedeninin tamamı ortaya çıktı. O adama Buri dendi" şeklinde olur. Buri birisiyle evlenmiştir (ama Gangleri bunun kim olduğunu hükümdarlara sormayı unutmuştur) ve bu evliliğinden Bor adında bir oğlu olmuştur. Bor ise dişi bir devle evlenmiş ve bu kadından Odin, Vili ve Ve adında üç oğlu olmuştur.***[S.108]***

O günlerde devler dünyayı arşınlamaktaydılar. Ama günün birinde, tıpkı Nuh peygamberin zamanında meydana gelen felakete benzer bir olay, devlerin de başına geldi. Odin, Vili ve Ve, Ymir'i katlettiler. Devin yaralarından öyle çok kan aktı ki, soyunun neredeyse tamamı bu kan selinde boğuldu. Yalnızca son anda *lúðr* denen bir tür gemiye binmeyi başarmış olan Bergelmir adlı birisi ve onun ailesi bu felaketten sağ kurtulabildi. Snorri'nin 'gemi' diye yorumladığı *lúðr* sözcüğü, aslında 'sandık, tabu' anlamına gelmektedir. Odin ve kardeşleri, katlettikleri Ymir'in cesedini israf etmediler ve Ginnungagap'ın ortasına bıraktılar. Burada, eti toprağa, kemikleri yalçın kayalıklara dönüştü. Dişleri ve un ufak olmuş kemikleri, çakılları ve küçük kayaları meydana getirdi. Kanı ise dünyayı çevreleyen denizi ve diğer durgun suları oluşturdu. Üç kardeş, Ymir'in kafatasını gök kubbeyi oluşturması için adeta büyük bir incelikle işlediler. Ardından, dünyanın üzerini örtecek bu kubbeyi havaya kaldırsınlar diye pusulanın ana yönlerine karşılık gelen noktaların her birine, birer cüce yerleştirdiler (bu cücelerin nereden geldiği de ayrı bir merak konusudur). Muspell'den sıçrayan kıvılcımları ve kızgın korları yakalayıp kimisi sabit duracak, kimisi hareketli olacak şekilde gök kubbeye serpiştirip gök cisimlerini düzenlediler. Gelgelelim, kardeşlerin işleri henüz bitmemişti. Ymir'in kaşlarını alıp, insanları devlerden koruyacak bir duvar örmek için kullandılar. Bu duvarın içerisinde kalan korunaklı bölge, insanların yaşadıkları yer olan Midgard'dır. Daha sonra, Ymir'in beynini alıp bulutları oluştursun diye gökyüzüne savurdular. Soru cevap tarzında kaleme alınmış bir diğer şiiri olan *Grímmnismál*"de, bu öyküsünü Yüce'nin ağzından doğrulanmaktadır:

Ymir'in etinden yoğruldu dünya,
Ve kanıyla doldu deniz.
Kayalar kemiklerinden meydana geldi, ağaçlarsa saçlarından,
Ve de gök kubbe kafatasından. ***[S.109]***
Devin kaşlarından, âlicenap tanrılar,
Midgard'ı insanoğlu için yarattılar.
Ve beyninden yaratıldı,
O öfkeli fırtına bulutları.

Bu dünyada insanlar, tanrılar, canavarlar, devler ve elfler gibi çeşitli varlıklar yaşamaktadır. Fakat bu farklı varlıkların yaşadıkları mekânların birbiriyle olan coğrafi ilişkisi pek de açık değildir; muhtemelen hiçbir

zaman da açık olmamıştır. Yine de, Snorri bu farklı mekânlar arasındaki coğrafi ilişkileri belirlemeye yönelik bir girişimde bulunmuştur. Snorri'ye göre, devler dipsiz okyanusun kıyısında, daire şeklindeki yeryüzünün dış kenarında yaşamaktadırlar. İnsanlar ise bu dairenin merkeze daha yakın, Midgard denen korunaklı kısmında ikamet etmektedirler. İki tür elf vardır: bunlardan ilki, yeryüzünün derinliklerinde yaşayan, kara elflerdir. İkincisi ise Alfheim denen bölgede yaşayan ışık elfleridir. Tanrıların ve tanrıçaların evi Asgard'dır. Her birinin bu bölgede kutsal bir mekânı olmakla birlikte, tanrıların ve tanrıçaların gündelik konutları, bütün mekânların en kutsalı olan, daire şeklindeki yeryüzünün tam merkezinde yer alan ve heybetli dalları dünyanın üzerine sarkan Yggdrasil denen büyük dişbudak ağacının altında bulunmaktadır. Bu görkemli ağacın köklerinden biri, suyunda bütün bilgeliğin ve sağduyunun saklı olduğu, Mimir'in kuyusuna kadar uzanır. Odin, bu kuyunun suyundan bir yudum içip bilgeliğe ulaşmak istediğinde, ondan gözünün birini rehin bırakması istenmiştir. Bu yüzden, Odin hep tek gözlü tasvir edilir. Ağacın diğer bir kökü ise Yazgı Kuyusu'na uzanmaktadır. Bu kuyunun hemen yanı başında, Urd, Verdandi ve Skuld denen (ve 'eli mahkûm', 'irticalen' ve 'olması gereken' diye çevrilebilecek) üç yarı tanrıçanın yaşadığı büyük bir salon bulunur. Bu yarı tanrıçalar insanların yazgılarını belirleyen nornlardır. Snorri, bu noktada İskandinav mitlerinde bir karışıklık olduğunu ima eder,***[S.110]*** zira bazı mitler doğdukları gün insanlara musallat olan ve yaşamları boyunca onların yazgılarını olur olmaz şekilde yönlendirebilen başka nornlardan da söz etmektedir. Gangleri bu durumu "Nornlar insanların yazgılarını yönetirlerse adaletsizlik alır başını gider. Kimisi şatafatlı bir hayat sürerken, kimisi sefalet içinde yüzer. Kimisi uzun bir ömür sürerken, kimisi genç yaşta gider. Kimisi şan şöhret ya da başarı yüzü görmezken, kimisi bunlardan ziyadesiyle nasiplenir" diye ifade eder. Ve Yüce bile, bu ezeli sorun için pek de ikna edici bir çözüm önerisi getirememektedir.

Bu dünyada ebedi olan hiçbir şey yoktur. Büyük dünya ağacı bile saldırılara maruz kalabilir. Snorri, ağacın düşmanlarının kimler olduğu konusunda *Grímmnismál* şiirinden bir dörtlük alıntılayarak ipucu verir:

Dişbudak ağacı Ygdrassil çeker cefa,
İnsanoğlunun tahayyül edebileceğinden bile fazla.
Çürür dalları, erkek karaca kemirir tepesini,
Yılan Niddhog parçalar köklerini.

Nornlar, Yazgı Kuyusu'ndan aldıkları suyu ve çamuru ağacın dalları üzerine dökerek, onu korumaya çalışırlar. Bu büyülü sıvı, çürümeyi önlemeye yardımcı olur. Ama nihayetinde, tıpkı tanrıların kendisi gibi, ağaç da bir gün ölecektir. Onlar da en az insanoğlu kadar ölümlüdürler.

Başka bir mit ise insanoğlunun ortaya çıkışını anlatmaktadır. Bu öykünün asıl kaynağı, *Voluspá* şiiri içerisinde yer alan bir çift dörtlüktür. *Voluspá* şiirinde bu noktada bir karışıklık varmış gibi görünmektedir. Bu yüzden, söz konusu dizelerin özgün metnin birer parçası mı yoksa sonradan yapılmış eklemeler mi olduklarından emin değiliz. Fakat öykünün ayrıntıları konusunda bir karışıklığın söz konusu olduğuna hiç kuşku yoktur ve öykünün başlangıcı (ve sonu) birdenbire karşımıza çıkmaktadır:***[S.111]***

> Üçü oraya vardıklarında,
> Kudretli ve âlicenap Aesir, o mekâna.
> Buldular ikisini de sahilde;
> Yazgıları olmayan Ask'ı ve Embla'yı.

> Ne nefesleri vardı ne de canlı ruhları,
> Ne sesleri, ne renkleri ne de akan kanları.
> Hoenir verdi ruhlarını, Odin üfledi nefesi,
> Lodur verdi onlara hem kanı hem de renklerini.

Snorri'nin bu dizeleri kendi *Nesir Edda'sına* alabilmesi için anlaşılır hale getirmesi gerekmekteydi. Metinde birtakım eklemeler ve değişiklikler yapmak pahasına, bunu başarmıştır da. Snorri, Gylfi'nin ağzından bu dünyada yaşayan insanların nereden geldiklerini sorar ve sonra bu soruya Yüce'nin ağzından bir yanıt verir:

> Bor'un oğulları *[Voluspá* şiirinden farklı olarak, burada anılan tanrılar Odin, Vili ve Ve'dir] sahilde yürürlerken iki kütüğe rastladılar. Kütükleri alıp onlara insan şekli verdiler. Birincisi onlara nefes ve hayat verdi; ikincisi onlara idrak ve hareket yeteneği verdi; üçüncüsü ise onlara şekil verdi ve konuşma, duyma ve görme yeteneği bahşetti. Sonra hep birlikte onlara kıyafet ve birer ad verdiler. Erkeğe Ask [dişbudak ağacı], kadına ise Embla [karaağaç ya da

> asma anlamına geliyor olabilir] dediler. İnsan ırkı işte bu ikisinden türedi ve Midgard denen topraklar onlara bahşedildi.

Bu dünyada toplumsal sınıfların nasıl ortaya çıktığını öğrenebilmek için, 'Rig'in kıssası' anlamına gelen ve kimileyin *Rigsmál* olarak da anılan *Rigspula* adlı oldukça sıra dışı başka bir şiire başvurmamız gerekir. Bu şiir, bir Edda şiiri olmasına rağmen, *Codex Regius* içerisinde yer almamaktadır. Dolayısıyla, bu öykü hakkındaki temel kaynağımız yine Snorri'nin *Nesir Edda*'sı içerisinde yer alan bir elyazmasıdır. Öykü, *Áss* mı yoksa *Vanr* mı olduğu tam olarak bilinmeyen, kimliği meçhul tanrı Heimdall'ın***[S.112]*** Rig takma adını kullanarak yaptığı yolculuklar üzerinden, saray soylularının ve diğer toplumsal mevkilerin açıklamasını sunmaktadır. Heimdall'ın kullandığı takma adın Eski İrlanda dilinde 'kral' anlamına gelen *rig* sözcüğüyle bağlantılı olması, Kelt kültürünün bu şiir üzerinde etkili olmuş olabileceği yönünde bazı kuşkular uyandırmaktadır. Şiirin nesir tarzında kaleme alınmış olan giriş kısmı şöyle başlar:

> İnsanlar, kadim zamanlarda Aesir arasından gelen Heimdall adlı birisinin yapmış olduğu yolculukları rivayet etmişlerdir. Bir gün Heimdall, sahilde dolaşırken bir çiftlik evine rastlamış ve ev sahiplerine kendisini Rig olarak tanıtmış. Bu şiir işte o tarihten sonra neler olduğunu anlatmaktadır.

Heimdall, bu şiirde, yapacağı işlere uygun biçimde, *kunningr, rammr* ve *roskr,* yani kurnaz, sert ve dinç olarak betimlenmektedir. Çiftliğe vardığında, Ai ve Edda (büyük büyükbaba ve büyük büyükanne) denen iki ihtiyar mutfakta oturmaktadır. İhtiyarlar, misafirleri olduğunu görünce hemen onu içeri buyur ederler. Katık ve et suyu kullanarak ellerinden gelen en iyi şekilde, ona vasat bir akşam yemeği hazırlarlar. Gece olduğunda, Rig ihtiyarların arasına yatar. O gecenin üzerinden tam dokuz ay geçtikten sonra Edda bir erkek çocuk dünyaya getirir. Çocuğa Thrall adını koyarlar. Bu çocuk büyüdüğünde, gündelik sıradan işlerle uğraşmaya yatkın son derece güçlü kuvvetli ama bir o kadar da çirkin ve kaba saba biri olur çıkar ve kendisine münasip bir gelin bulup evlenir. Karı koca, böylece, bayağı adlara sahip bireylerden oluşan avam bir aile kurarlar. Bunlar, gübreleme,

hayvanları gütme, tezek yapma gibi çiftlikteki ağır işlerle uğraşmaya yatkındırlar. Böylece köle soyu ortaya çıkmıştır.

Rig yoluna devam edip daha nezih görünümlü bir eve gelir. Bu evde iyi giyimli bir çift yaşamaktadır. Adam, usta bir çiftçi ve işçidir. Kadın ise yün eğirmektedir. Bu çiftin adları Afi ve Amma'dır ***[S.113]*** (büyükbaba ve büyükanne). Onlar da Rig'i içeri buyur edip (şiirin burası eksik gibi görünmektedir) misafirlerine bir önceki ev sahiplerinin verdiğinden daha iyi bir akşam yemeği verirler. Gece olduğunda, Rig bu çiftle aynı yatakta yatar. Amma, dokuz ay sonra al yanaklı, meraklı bakışlara sahip bir oğlan çocuğu doğurur. Bu çocuğa Karl adını koyarlar. Büyüdüğünde becerikli bir zanaatçı, işçi ve çiftçi olur çıkar. Karl, evlilik çağı geldiğinde, kilitli sandıkların anahtarlarını elinde tutan, evi çekip çeviren ve çamaşır yıkayan bir kadınla evlenir. Bu ikisi, toprak sahibi küçük çiftçi soyunu meydana getirmişlerdir.

Rig bu kez adları Fadir (Baba) ve Modir (Anne) olan bir çiftin yaşadığı görkemli bir konağa gelir. Fadir, o sırada yayının ve oklarının iyi durumda olup olmadığına bakmaktadır. Modir ise giyim kuşamı ve görünüşüyle ilgilenmektedir ve kesinlikle çok şık görünmektedir. En kaliteli keten kıyafetlerini giyip misafire gümüş takımlar içinde şarap, taze ekmek, domuz eti ve kızarmış tavuktan oluşan mükellef bir sofra hazırlar. Yemekten sonra hep birlikte sohbet ederler. Rig, tıpkı önceki evlerde yapmış olduğu gibi, gece çiftin arasına yatar. Modir, dokuz ay sonra sarı saçlı, beyaz tenli, yılanlarınki kadar keskin gözlere sahip bir erkek çocuğu doğurur. Earl adı verilen bu çocuk, zaman içerisinde, atıcılığı, mızrak ve kılıç kullanmayı, biniciliği ve yüzmeyi öğrenir, soylu bir sporcu ve dövüşçü olarak yetişir. Rig, işte bu çocuğun kendi oğlu olduğunu kabul eder. Onun eğitimiyle ilgilenip ona runik yazıyı öğretir ve mal mülk bağışlar. Delikanlı, ilerde büyük bir savaşçı ve cömert bir prens olur. Evlenir ve soylu çocukları olur. Bu çocukların en gencinin adı Konr'dur. Şiir kaleme alan şair bu noktada bir cinas yapmakta ve 'Genç Konr' anlamına gelen *Konn ungr* sözcüğünü 'kral' anlamına gelen *Konnungr* şeklinde telaffuz etmektedir. Fakat şiir bu noktada ne yazık ki kesintiye uğramaktadır.

Her halükarda, bu mitin anlamı gayet açıktır. Bütün insanlar nihayetinde tanrıların soyundan gelmektedirler fakat eşit değillerdir. ***[S.114]*** Gerçekten de *Voluspá*, Heimdall'ın büyük ya da küçük bütün akrabalarının, şiir okunurken sessiz olmaları yönünde bir taleple

açılmaktadır. Eskiden, bir kimsenin toplumsal konumunun büyüklüğü ya da küçüklüğü, ailesine bağlıydı. Bu durum özellikle kraliyet ailesi için geçerliydi, zira Eski Norveççede 'kral' anlamına gelen *Konnungr* sözcüğünün Eski İngilizcedeki karşılığı olan *cyning* sözcüğü 'akraba/hısım' anlamına gelmektedir. Erkeğin ya da kadının becerileri, görünümü, hakları ve yükümlülükleri, tamamen onun içinde doğmuş olduğu toplumsal koşullardan türetilmekteydi. Norveçliler, hayatlarını değişmez toplumsal katmanlar ve mevkiler içinde sabitlenmiş olan aristokratik bir düzen içerisinde yaşamaktaydılar.

İskandinav mitlerine göre ölüm, zamanı gelince her insanın tadacağı kaçınılmaz bir sondur. Yine de çoğu insan ölümü bir son olarak görmeye isteksiz olmuştur ve onu başka bir yaşama geçiş olarak görmeyi tercih etmiştir. Bu açıdan, İskandinavlar da diğer insanlardan pek farklı düşünmüyorlardı ve bu düşüncelerini dışa vurmak için ölümden sonraki yaşamı anlatan pek çok kıssadan oluşan çeşitli mitler yaratmışlardır. Sözgelimi, bir höyük mezar içerisinde sürülecek karanlık bir yaşam; ölülerin yeniden dünyayı arşınlamalarına izin verecek bir yaşam; kutsal bir dağın içerisinde şenlik ve şölen havasında geçecek bir yaşam, vesaire. Bunlar, her ne kadar gerçeklikten uzak olsalar da, bir mitoloji oluşturabilecek ölçüde bütünlük sahibi öyküler değillerdir. Ölüm sonrası yaşam hakkındaki öykülerde karşımıza çıkan bu çeşitlilik, pagan İskandinavya'nın tamamı için geçerli olan tutarlı ve açık seçik tek bir ölüm anlayışı olmayabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Başka mitolojik öyküler ve göndermeler de, ölüm olgusu karşısında sergilenen tutumların çeşitli olduğunu, konuya getirmeye çalıştıkları tutarsız kimi açıklamalar vasıtasıyla doğrulamaktadırlar. Sözgelimi, Snorri *Nesir Edda'sında* tanrıçaları sıralarken, Gefion adlı***[S.115]*** pek tanınmayan bir tanrıçadan söz eder. Bu tanrıça "bir bakiredir ve bakire olarak ölen kızlar onun hizmetkârları olurlar".

Bir Edda şiiri olan *Hárbarðslióð* içerisinde yer alan şu dizeler ise ölüler üzerinde hak ve sorumluluk paylaşımının nasıl gerçekleştirildiğini anlatmaktadır:

Odin savaşlarda ölen savaşçıları alır,
Köle soyu, Thor'a kalır.

Bu dizelerin biraz daha farklı bir hali, *Grímnsmál* şiiri içerisinde yer almaktadır:

Folkvang da denir Freyia'nın hükmettiği o yere,
Sarayındaki tahtı üzerinde.
Katledilenlerin yarısını her gece o alır,
Diğer yarısı ise Odin'e kalır.

Vikingler zamanında gözü pek savaşçılar arasında en revaçta olan öykü, Odin'in savaşta ölenleri kendisine yarenlik etsinler diye nasıl topladığını anlatan mitti. Elbette Freyia'nın ölülerden kendi payına düşeni almış olduğundan ve Odin'in ölüleri seçerken özellikle kendi işine yarayacak olanları tercih edip diğerlerine haksızlık yaptığından genellikle söz edilmemektedir. Odin'e bu iş sırasında, yarı tanrıça olan valkrieler yardım ederler. *Valkyria* sözcüğü ('savaşta katledilmiş olanlar' anlamına gelen *valr* sözcüğü ile 'seçmek' anlamına gelen *kiósa* fiiliyle bağlantılı -*kyria* ekinden oluşur) 'savaşta katledilenleri seçen' anlamına gelmektedir. Norveç kralı Mümin Hakon, MS 960 yılında katıldığı bir savaşta ağır yaralanıp hayatını kaybettiğinde, saray şairi Eyvind (lakabı 'hırsız şair'dir, zira diğer skaldların fikirlerini çalmıştır) onun anısına bir ağıt kaleme almıştır. Hakon koyu bir Hıristiyan olduğu halde -ki lakabı ona bu yüzden verilmiştir- şair Eyvind söz konusu ağıtı yazarken Eric Bloodaxe***[S.116]*** anısına kaleme alınmış bir pagan şiiri olan *Eiríksmál*'ı örnek almıştır. Bu ağıt, kendilerine bir görev verilen Gondul ve Skogul denen iki valkrie hakkındaki dizelerle başlamaktadır:

Gautatyr [Odin] yolladı Gondul ile Skogul'u,
Krallar arasından birisini seçmeye.
Yngvi'nin soyundan gidecek olanı belirleyip
Odin'le yaşaması için Valhalla'ya göndermeye.

Rastladılar zırhına bürünmüş Biorn'un kardeşine [Hakon'a],
Taşıdığı savaş sancağı altında devleşen krala.

Kargılar kalktı, bayraklar dalgalandı,
Savaşın gürültüsü başladığında.

Hakon, o sırada savaş meydanında adeta devleşmektedir:

Böylece, prensin elindeki kılıç,
Daldı Odin'in elbisesinden [zırhtan] içeri, sanki suya dalar gibi.
Mızrak uçları şakırdadı, kalkanlar birbirine çarptı,
Kılıçlar, adeta birer balyoz gibi inip nice kafaları patlattı.

Hakon'un savaş konusunda sahip olduğu yeteneğin farkına varan valkrieler, Odin'in ordusuna katılması için onu seçerler. Ama Hakon bundan hiç etkilenmiş görünmez, zira savaşta ölmenin herhangi bir geleceği olmadığına inanmaktadır:

Savaşın sonucunu niçin böyle belirlersin bre Gondul?
Söyle hele, tanrılar bize zaferi layık görmezler mi?

Hakon'un bu serzenişine Gondul sert bir yanıt verir:

Savaş meydanını kan gölüne çevirmenize izin veren de bizdik,
Düşmanlarınızı kaçıran da. ***[S.117]***

Bu yanıt da Hakon'u tatmin etmez, zira 'kötü niyetli' anlamına gelen *illúðigr* olarak nam salmış Odin'e güvenmemektedir. Valkrieler onu Odin'in sarayına güvenle götürecekleri ve orada yediğinin önünde yemediğinin arkasında olacağı konusunda güvence vermelerine rağmen, Hakon silahlarını ve zırhını bırakmaya yanaşmaz:

Miğferine ve zırhına her zaman sahip çıkmalı bir adam,
Onları yanında bulundurmak iyidir.

Tanrılar, Hakon'u ülkelerine davet ederler ama şiir aslında Odin'in böylesi adamlara fazlasıyla ihtiyacı olduğuna işaret eden ve hiç de hayra alamet olmayan bir dize ile sona ermektedir:

Zincirlerinden boşanan kurt Fenrir saldıracak insanların evlerine,
Terk edilmiş bu topraklara, böylesi yiğit bir kral dönmeden önce.

Bu tür şeylerden hoşlanıyorsanız, Odin'in sarayındaki, Valhalla'daki yaşam size iyi gelecektir. Odin'in sarayı hakkında *Grímnsmál* şiirinde yeterince bilgi verilmektedir. Snorri bu bilgileri genişletip makul hale getirmiş ve alaycı bir üslupla yorumlayıp *Nesir Edda'sına* dâhil etmiştir. Yüzyıllardır savaşlarda ölenlerin hepsi Valhalla'da toplandıklarına göre -ki Snorri savaşçıların bir kısmının değil, hepsinin burada toplandığını ısrarla vurgulamaktadır- bu saray muazzam bir bina olsa gerektir:

Beş yüz kapı ve kırk tane daha,
Olduğu kanaatindeyim Valhalla'da.
Sekiz yüz savaşçı aynı anda,
Geçecektir bu kapılardan, savaşmak için kurtla.

Fakat Snorri, gelecekte yaşanacak savaşlardan katılacak yeni savaşçılarla birlikte bile, kurt Fenrir saldırdığında bu ordunun***[S.118]*** yine de çok küçük görüneceğini eklemeyi ihmal etmez. Bu muazzam ordunun levazımatçısı, Eldhrimnir denen devasa bir yemek kazanına sahip olan aşçı Andhrimnir'dir. Aşçı, savaşçılara yemek yapmak için her gün bu kazana büyük bir yaban domuzu olan Saehrimnir'in etinden bir parça koyar. Ama gece olduğunda domuz tekrar bir bütün haline gelir. Savaşçıların içkisi, sıra dışı bir yolla üretilen bal şarabıdır. Valhalla'nın çatısında, Lerad denen bir ağacın yapraklarıyla beslenen keçi Heidrun yaşamaktadır; bu keçinin memelerinden akan bal şarabının miktarı, her gün büyük bir fıçıyı doldurmaya yetecek kadar fazladır. Bu keçi karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen Gangleri, biraz da alaycı bir dille "keçi dediğin böyle olmalı zaten, beslendiği ağaç da harikulade bir şey olsa gerek" diye belirtir.

Odin, fazla yiyip içmekten sakınan bir şahsiyettir. Şölenlerde yalnızca şarap içmekle yetinir. Şarap onun için hem yiyecek hem de içecek vazifesi görür. Kendisine sunulan etleri ise evcil kurtları Geri ve Freki'yi beslemek için kullanır.

İskandinav mitlerinde, ölüler diyarı olarak anılan daha karanlık ve kasvetli bir mekân vardır. Hel olarak adlandırılan bu yer, aynı adlı bir tanrıça tarafından yönetilmektedir. Burası, üzerinde Gillarbu köprüsünün bulunduğu, Gioll ırmağı tarafından canlılar dünyasından ayrılmaktadır. Berbat bir yerdir. İşte Hermod'un öldürülen Baldr'ı aramak için ölüler diyarını ziyaret ettiğinde atını sürdüğü yol buradan geçmektedir. Snorri Hel'e tam olarak nasıl gidilebileceğini de tarif eder: *niðr ok norðr liggr Helvegr,* yani "Hel'e giden yol, aşağıya ve kuzeye doğrudur".

Edda ve skald şiirlerinin her yerinde, hatta kimileyin elinizdeki kitapta, Odin'in seçkin ve tecrübeli savaşçılardan kurulu bir ordu toplayarak savuşturmaya çalıştığı büyük bir beladan söz edilmektedir. Bu bela, *Ragnarok'tur.* Ragnarok sözcüğü bileşik bir sözcüktür. Sözcüğün birinci öğesi olan *ragna*-, önceki sayfalarda tanrıların düzenleyici güçler olarak anıldıklarını dile***[S.119]*** getirirken değinmiş olduğum *reginn* sözcüğünün iyelik eki almış çoğul halidir. Sözcüğün ikinci öğesi olan *-rok* ise 'harikalar, yazgı, kıyamet' anlamına gelmektedir. Bu yüzden, Ragnarok sözcüğü tam olarak 'tanrıların harikaları/yazısı' anlamına gelmektedir. Fakat sözcüğün ikinci öğesi, 'alacakaranlık' anlamına gelen çok daha eski bir sözcük olan *Røkkr* ile karışmıştır. İşte Wagner'in yapıtı bu yüzden 'tanrıların alacakaranlığı' anlamına gelen *Götterdämmerung* adını taşımaktadır.

Tanrılar, Ragnarok'un kendileri için kaçınılmaz bir son olduğunu bilirler, zira yapılacak olan son savaşta yenilecekleri onlara önceden haber verilmiştir. Fakat buna rağmen, savaşa hazırlanmaya devam ederler. İskandinav tanrılarının büyüklüğünün, işte bu kaçınılmaz yazgıya boyun eğmeyi reddetmelerinden ileri geldiği dile getirilir. Son savaş hakkında birçok şiirde anıştırmalar bulunmakla birlikte, bu mücadelenin ayrıntılarını öğrenebileceğimiz asıl kaynak yine bizzat *Voluspá* şiiridir. Snorri, son savaşın öyküsünü, *Voluspá* şiirinin bıraktığı yerden devralıp serbestçe alıntılar ve yorumlayarak devam ettirir. Bu dünyanın göreceği son çağ, dehşet verici alametlerle başlayacaktır. Önce 'korkunç kış' anlamına gelen *fımbulvert* yaşanacaktır. Bu kış çok çetin ve uzun geçecektir; "arada tek yaz mevsimi bile yaşanmadan üç kış arka arkaya gelecektir". Kavga gürültü,

adeta salgın bir hastalık gibi dünyayı saracak, İskandinav toplumunda son derece önemli bir yere sahip olan aile kurumu dahi çatırdayacak, aile içi anlaşmazlıklar alıp başını gidecektir. Bu yüzden ahlaksal bağlar da çözülmeye başlayacak ve işte ondan sonra tam anlamıyla bir yıkım çağı yaşanacaktır:

> Savaş baltalarının, kılıçların, kırılmış kalkanların konuşacağı,
> Ve fırtınaların kopacağı, kurtların saldıracağı bir çağ başlayacak,
> İnsanların çağı sona ermeden hemen önce. ***[S.120]***

Bu dizelerde Yahudi-Hıristiyan mitolojisinde yer alan Deccal'ın gelişi hakkındaki kıssalarda anlatılan dehşet verici kıyamet alametlerinin yankısını bulmak mümkündür. Zira unutmamak gerekir ki *Voluspá* şiiri büyük olasılıkla Hıristiyanlığın İskandinav pagancılığını etkisi altına almaya başladığı bir dönemden kalmadır.

Bu çağda ortaya çıkacak birtakım doğal kötülük alametleri vardır. *Gylfaginning* şiirinde Yüce, Gangleri'ye güneşin ve ayın, kendilerini yemeye çalışan kurtlardan kaçtıkları için gökyüzünün bir ucundan diğerine koşturup durduklarını söyler. Şimdi öğreniyoruz ki Ragnarok geldiğinde, kurtlar güneşi ve ayı yakalayıp yemeyi başaracaklardır:

> Birinci kurt, güneşi yutacak ve insanlar bunun büyük bir felaket olduğunu düşünecekler. İkinci kurt ise ayı yutacak ama bu ilki kadar büyük bir infial yaratmayacak. Yıldızlar gökten düşecek, yeryüzü sarsılacak, dağlar hallaç pamuğu gibi sağa sola savrula-cak, ağaçlar yerlerinden sökülecek, yalçın kayalıklar un ufak olacak, bütün bağlar kopacak, zincirler kırılacak ve böylece kurt Fenrir serbest kalacak.

Tanrıları hedef alan büyük saldırı, İskandinav mitlerini anlatan şiirlerde ve hatta Snorri'nin *Nesir Edda'sında* bile karmakarışık biçimde anlatılmaktadır. Dolayısıyla, bu malzemelerden hareketle tutarlı bir öykü oluşturabilmesi için anlatılan olayların hatırı sayılır bir müdahaleyle akla yatkın hale getirilmesi gerekmektedir ve aşağıdaki öykü bu şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Dünyayı istila edecek başlıca üç kuvvet vardır. Bunlardan biri, savaşçı bir ruh haliyle denizden kıvrıla kıvrıla gelecek olan Dünya Yılanı Iormungard'dır. Iormungard'ın denizdeki hareketi büyük dalgalar oluşturur. Bu dalgaların yarattığı gelgit ise Nalgfar denen gemiyi yüzdürür. ***[S.121]***

Bir canavar, erkek bir figürü yutuyor. Bu figür hiç şüphesiz Ragnarok'ta kaderiyle yüzleşen Odin olarak yorumlanabilir. Torpo Kilisesi, Hallingdal, Norveç.

Gosforth Haçı'nda bir adam bir canavar ile mücadele ediyor; burada yine Odin'in Ragnarok'taki tasviri söz konusu olabilir.

[S.122]

Snorri bu geminin adının 'tırnak gemi' anlamına geldiğini söyler, zira bu gemi ölülerin kesilen tırnaklarından yapılmıştır (bu durum, düzenli tırnak bakımı yapmak için mükemmel bir gerekçe teşkil etmektedir). Bu gemide

dev Hrym ve Muspell'in kim oldukları bilinmeyen oğulları da bulunmaktadır. Ayrıca, bağlarından kurtulan Loki de geminin dümenine geçmiştir. Bir ateş demonu olan Surt, emrindeki büyük bir orduyla güneyden saldırıya geçer. Kimileri, Muspell'in oğullarının bu ordu içerisinde yer alacağını düşünmektedir. Ama hepsinden daha korkunç olanı, aç kurt Fenrir'in ağzı adamakıllı açılmış halde büyük bir hışımla saldıracak olmasıdır. Snorri, kurdun üst çenesinin gökyüzüne, alt çenesinin ise yeryüzüne değecek kadar büyük olduğunu söyler ve "eğer dünyada yeterince yer olsaydı, ağzını daha da fazla açabilirdi" diye de ekler.

İstilacıların yaklaştıklarını gören Heimdall, hemen borusunu üfleyip tanrıları savaş meclisine çağırır. Odin, kendisine bir öneride bulunması için Mimir'in kesik başına danışmak ister ama artık her şey için çok geçtir. Freyr ateş demonu Surt ile çarpışır ama silahı yeterince güçlü değildir -zira görkemli kılıcını Skirnir'e vermiştir- ve bu nedenle öldürülür. Thor, Iormungard'ı öldürmeyi başarır fakat yılan tarafından zehirlendiği için kendisi de ölür. Fenrir, Odin'i yutar. Odin'in oğlu Vidar, kurdu öldürüp babasının intikamını alır. *Voluspá'ya* bakılacak olursa, Vidar bunu Fenrir'i kalbinden bıçaklayarak yapar. Ama *Vafþúðnismál* şiirine göre Vidar kurt Fenrir'i ağzını yırtarak öldürür. Kurdun alt çenesini ayağındaki demir tabanlı ayakkabıyla yere bastırıp üste çenesini var gücüyle yukarı çekmek suretiyle yapar bunu (o kadar yeri nereden buldu merak ediyorum açıkçası). Snorri bunların yanı sıra, başka hiçbir yerde izine rastlanmayan iki düello daha anlatır. Korkunç bir tazı olan Garm ile tanrı Tyr birbirlerini öldürürler. Ezeli düşmanlar Heimdall ile Loki de birbirlerini katlederler. Bunun üzerine ateş demonu Surt, dünyanın üzerine alevler saçar ve her şeyi yakıp kül eder. Dünya yanar gider. ***[S.123]***

Bu öykü oldukça iyi şematize edilmiştir fakat neredeyse hiç tatmin etmemektedir. Çok az şey anlatır. Tanrıların kuvvetleri ile karanlığın kuvvetleri arasındaki savaşa dair genel bir taslak dahi sunmamaktadır. Sözgelimi, adlarını bildiğimiz diğer tanrılar nerededir? Tanrıçalara ne olmuştur? Odin'in sırf bu savaşa hazırlanıp tatbikat yapan ve seçkin savaşçılardan oluşan ordusu nereye gitmiştir?

Her halükarda, Ragnarok yaşlı tanrıların düzeninin sonu anlamına gelmektedir. Bu terimi önceki sayfalarda 'dünyanın sonu' olarak çevirdiğim doğrudur, fakat Ragnarok aslında her şeyin sonu anlamına gelmemektedir. *Voluspá* şiiri ve onu izleyen Snorri, eski dünyayı mahvetmiş olan

hıyanetlerden tamamen arınmış ya da bu tür kötülükleri cezalandıracak olan yepyeni bir dünyanın müjdecisi olarak düşünülebilecek yeni bir başlangıçtan söz etmektedirler. Hıristiyanlığın bu noktada elimizdeki İskandinav mitini etkilemiş olduğuna hiç kuşku yoktur. Gangleri, bu bağlamda önemli bir soru sorar:

> Yer, gök ve bütün dünya yandıktan sonra, bütün tanrılar, büyük savaşçılar ve insanlar öldükten sonra ne olacak peki? İnsanların ebediyen bu dünyada ya da başka bir dünya yaşamak zorunda olduklarını bana söyleyen sen değil miydin?

Üçüncü, bu soruyu "birçok güzel hayat şekli olacağı gibi birçok kötü hayat şekli de olacak" diye, biraz ürkütücü biçimde yanıtlar. Sözgelimi erdemli bir hayat yaşamışsanız ferah ve nezih mekânlarda, yiyeceklerin ve içkilerin tadına varabileceğiniz Brimir denen ve muhteşem manzarası olan bir salonda ya da belki de altın salon Sindri'de huzurlu bir hayat sürebilirsiniz. Fakat bunun tam tersi yerler de mevcuttur. Snorri, burada *Voluspá* şiirinden bir alıntı yaparak, sözgelimi 'ceset kumsalları' anlamına gelen *Nástrond* denen uğursuz bir yerde başka bir salon daha olduğundan söz eder.***[S.124]*** Bu salonun kapıları kuzeye bakmaktadır ve bu hayra alamet değildir. Salonun duvarları iç içe geçmiş yılanlardan inşa edilmiştir ve içerisi de bu yılanların zehirleriyle doludur. Buranın misafirleri ise verdikleri yeminlerden dönenler ve gaddar katillerdir.

Gelgelelim, başka bir yeniden doğuş vardır. *Voluspá* şiirinde kadın kâhinin gördüğü bu yeniden doğuş anı şöyle betimlemektedir:

> Yeni bir dünyanın yükseldiğini görür kadın kâhin,
> Yine denizlerden ve bir kez daha yeşilliklerle kaplı olarak;
> Kartalların gürüldeyen çağlayanların üzerinde uçtukları
> Ve dağlardaki akıntılarda balık yakaladıkları.
>
> Aesir yine buluşur Idavoll'da,
> Ve konuşurlar Büyük Dünya Yılanı hakkında,
> Ve anımsarlar verdikleri zor kararları,
> Ve Büyük Tanrı'nın kendisine dair kadim gizemleri.

Bu şiirde, eski tanrıların kadim (ve masumane?) yaşamlarından kalma şu tuhaf masaüstü oyununa bir gönderme bile vardır:

Ardından yine çimlerde bulunacak,
Eskiden tanrıların sahip oldukları,
Altından yapılma o harikulade oyun taşları.

Bunların bir sonucu olarak ya da belki de yalnızca bu olanları takiben, bir altın çağ yaşanacaktır. Tarlalar ekilmeden ürün verecek -ki bu her zaman insanoğlunun hayali olmuştur- ve bütün hastalıkların çaresi bulunacaktır. Baldr geri dönecek ve eski tanrıların çocukları, miraslarını devralacaklardır. Snorri *(Vafþúðnismál* şiirinde), dünyayı yakıp yutan büyük yangından yalnızca iki insanın sağ kurtulacağını söyler. Bunlar sabahları oluşan çiy damlalarıyla beslenmek suretiyle hayatta kalacaklar ve insan soyunun yeni anne ve babası olacaklardır.***[S.125]***

Böylece, her şey yeniden başlayacaktır. Hiç kuşkusuz, Gangleri bu konuda daha fazla şey öğrenmek istemiştir. Fakat Yüce, "Eğer bundan sonra olacakları bilmek istiyorsan, nereden öğrenebileceğin konusunda hiçbir fikrim yok. Dünyanın bu noktadan sonraki geleceğini anlatan hiç kimseyi duymadım. Bu yüzden, geleceği bırak da sana öğrettiklerimi azami şekilde kullanmaya bak" diyerek onu susturur. Gangleri'nin bu macerası sırasında öğrendiği bilgiler ise muhtemelen en büyük filozofların sahip olabileceğinden bile daha fazladır.***[S.126]***

Tanrılar ve Kahramanlar

Tanrılar ve tanrıçalar hakkında buraya kadar ele almış olduğumuz mitler, onları bize insanoğlundan bir parça tecrit olmuş halde sunmaktaydılar. Söz konusu mitler, yalnızca tanrıları etkileyen olayları (Baldr mitinde olduğu gibi) ya da tanrılar ile -devler, iblisler, cüceler gibi- diğer doğaüstü yaratıklar arasındaki fırtınalı ilişkileri anlatmaktaydılar (tıpkı Idunn'un kaçırılışı öyküsünde olduğu gibi). Fakat örneğin, Odin savaşçı insanlarla ilgilenir ve onlara ihanet etmek yerine yardım ederdi. Kozmik yaratılış ve yıkım öykülerindeyse, tanrılar ile insanlar kaçınılmaz olarak ilişki halindedirler. Gelgelelim, diğer hususlar göz önünde bulundurulacak olursa, önceki sayfalarda irdelediğimiz mitlerde tanrılar ile insanlar arasında çok az ilişki kurulmaktaydı.

Bununla birlikte, Aesir tanrılarının insan bireylerinin kaderlerini nasıl etkileyebileceklerini çeşitli örnekler vasıtasıyla açıklayan ve Avrupa kültürü üzerindeki etkisi hâlen sürmekte olan bir mit vardır. Bu mit, tanrıların başından geçen bir macerayı kahraman krallar ve savaşçılar hakkındaki bir dizi efsaneyle ilişkilendirmektedir.***[S.127]*** Bu durum, kitabın ilk bölümünde ortaya attığımız ama henüz yanıtlamadığımız bir soruya açıklık getirmektedir: Altın, mitlerde niçin "Susamurunun kan parası" olarak geçmektedir? Bu öykü, *Codex Regius* içerisinde yer alan, nesir girişi olan ve 'Regin'in Öyküsü' anlamına gelen *Reginsmál* adlı bir Edda şiirinde anlatılmaktadır. Snorri'nin *Nesir Edda'sı* da bu öyküyü anlatmaktadır. Ayrıca, bu öyküden, kahramanlıklarla bağlantılı olarak 'Volsungların Tarihi' anlamına gelen ve Ortaçağın sonlarından kalma bir İzlanda sagası olan *Volsunga Saga* dâhilinde söz edilmektedir.

Bu öykü, Hreimdar adındaki zengin bir çiftçiden söz ederek açılır. Hreimdar, büyücülük konusunda oldukça hünerli birisidir ve üç oğlu vardır. Oğullarının üçünün de kendilerine özgü yetenekleri vardır. Bunlardan Fafnir ile Otr, şekil değiştirebilme yeteneğine sahiplerdir. Regin ise bir cücedir ve bütün cüceler gibi o da hünerli bir zanaatçı, özellikle de çok iyi bir demirci ustasıdır. *Codex Regius* ondan "zeki, yırtıcı ve büyücülük konusunda fevkalade hünerli" diye söz etmektedir. Otr, azgın bir nehirde avladığı balıkları yiyerek hayatını sürdüren bir susamuruna (ki adının

anlamı da budur) dönüşmek gibi tuhaf bir alışkanlığa sahiptir. Bu, onun felaketi olacaktır.

Günün birinde, Odin, Hoenir ve Loki uzun bir yolculuğa çıkarlar. Adet olduğu üzere Loki, onların başını yine belaya sokar. Ama bu kez fesatlığından değil, düşüncesizliğinden ötürü yapar bunu. Bir şelaleye gelirler ve nehrin kıyısında alabalık yiyen bir susamuru görürler. *Volsunga Saga*, her susamuru gibi onun da yemeğini gözleri kapalı halde yediğini anlatır (bunun gerçekten de bilimsel bir olgu olup olmadığını öğrenmek ilginç olabilir). Destan, bu durumu susamurunun yediği her lokmanın ardından yemeğinin biraz daha azaldığını görmeye dayanamıyor oluşuna bağlar. Her halükarda, susamuru tanrıların kendisine doğru gelmekte olduğunu görememiştir. Loki susamuruna bir taş atıp onu öldürür. Böylece, bir taşla hem samur postu hem de alabalık kazanmış olur.***[S.128]*** Tanrılar, Hreimdar'ın evine varıp orada bir gece konaklamak için rica edene dek bunun ne kadar şanslı bir vuruş olduğunu düşünürler. Susamurunun postunu Hreimdar'a gösterip bir de bu yaptıklarıyla övünmeye kalkarlar. Çiftçi ve oğulları, talihsiz susamurunun öz kardeşleri olduğunu anlayıp ondan geriye kalanı tanrıların elinden alırlar ve tanrılardan derhal tazminat talep ederler. Aesir, postun içini altınla doldurup, üzerine de postu tamamen örtecek şekilde altın yığmaya kadar verirler. Gerekenleri temin etmesi için Loki'yi gönderirler.

Neyse ki Loki, Andvari adında bir cüce tanımaktadır. Cüceler usta zanaatkârlar olduklarından, etraflarında çokça altın vardır. Yine, bu cüce de biraz tuhaf bir simadır. Bir turna balığı kılığına girip yakınlardaki bir şelalede diğer balıkları avlayarak yaşamaktadır. Bu yüzden, Loki deniz tanrıçası Ran'dan bir balık ağı ödünç alır ve bu ağı kullanarak turnayı yakalar. *Reginsmál* şiiri ikisi arasında geçen konuşmayı aktarmaktadır. Loki şöyle sorar:

> Ne biçim bir balıktır ki bu; akıntıda yüzdüğü halde,
> Kendisini yine de koruyamamaktadır felaketten?
>
> Hayatını ölüler ülkesinden kurtarmak için fidye ver
> Ve bana çil çil altın bul.
>
> Andvari'dir benim adım; Oin'dir babamın ki de,
> Pek çok akıntıda yüzdüm.
> Kadim zamanlarda kasvetli bir yazgı,
> Buyurdu ki suda yüzmeliyim.

Loki, bunun üzerine fidye olarak Andvari'nin bütün altınlarını talep eder. Cüce, fidyeyi öder ama tek bir yüzüğü (aslında parmağa takılan bir yüzüğü değil, muhtemelen bir bileziği) kendine saklamaya çalışır. Bu yüzüğün, kaybettiği servetini telafi etmesine yardımcı olacak özellikleri vardır. Ama Loki, yüzüğü de***[S.129]*** Andvari'den zorla alır. Cüce, kayaların içindeki güvenli evine dönmeden önce, bu hazineyi elinde tutacak olanları lanetler:

Gust'un bir zamanlar sahip olduğu o altınlar [sözcük
'yüzük' anlamına da gelebilir]
Sonu olacak iki kardeşin,
Çöküşü olacak sekiz prensin.
Servetim sevindirmeyecek hiçbir adamı.

Loki, fidye niyetine topladığı ganimeti getirir. Yüzükte gözü kalan Odin, onu kendisine saklar. Aesir, hazinenin geri kalanının susamuru postunun içini doldurmak ve üstünü de altınla örtmek için kullanır. Hreimdar, onların yaptıkları işi denetler ve üzeri örtülmemiş tek bir susamuru kılı tespit eder. Odin, gönülsüzce kendisine sakladığı yüzüğü çıkarır ve onunla kılın üstünü örter. Tanrılar Hreimdar'ın salonundan ayrılır ayrılmaz, Loki cücenin okuduğu laneti onlara açıklar:

Senin için şimdi altın, büyük fidyedir,
Yaşamına karşılık.
Oğulların için bir gelecek yok senin
Zira bu yaptığın her ikisine ölüm getirecek.

Aynen öyle olur. Fafnir ve Regin, kan parasından kendi paylarını isterler, fakat Hreimdar onlara tek kuruş dahi vermez. Bunun üzerin, Fafnir babasını öldürür, hazineyi alır ve kırlara götürüp oraya gömer. Ve Regin'in onu öldürmeyi başaracağı güne dek, bir ejderha kılığında lanetli hazinesini korur.

Shaw'ın 'perfect Wagnerite'i de ilerde bu öykünün kurucu öğelerinin bazılarını genel itibarıyla kullanacaktır: Altından bir hazine, bir cüceden kalleşlikle alınmış lanetli bir yüzük, altınla kaplanan bir beden ve işlemin tamamlanabilmesi için mutlaka yerine konması gereken bir yüzük.***[S.130]*** *Der Ring des Nibelungen, Das Rheingold'un* önsözü ise, önceki bölümlerde ele almış olduğumuz mitleri yankılamaktadır: Daha sonraları iptal edilecek bir sözleşmeyle, devler tarafından tanrıları için inşa edilen bir duvar; gençlik elmalarını elinde bulunduran ve devler tarafından kaçırılması sonucu tanrıların yaşlanıp güçten düşmelerine sebep olan bir tanrıça. Wagner'in elindeki mitolojik malzemenin çoğunu İskandinav mitlerinden türetip kendi düşünsel amaçları doğrultusunda kullanmış olduğu aşikârdır. Yine de, Wagner'in müzikal dramı, büyük oranda, tanrılarla -özellikle de Odin (Wagner'in *Wotan'*ı*)* ile- kurduklar karanlık ilişkiler yüzünden felakete uğramış olan iki kahraman baba ve oğlu, Sigmund ve Siegfreid'ı anlatır.

Lanetli yüzük miti ile kahraman krallardan oluşan bir hanedanlık arasındaki bu bağlantıyı İskandinav geleneği de onaylamaktadır. Her ne kadar 'İskandinav geleneği' desem de, aslında bu öykülerin muhafaza edildiği kaynaklar özünde İskandinav olmaktan ziyade Orta Avrupalıdırlar. İskandinav yazarların kayıtlarında anlatılan efsanevi şahsiyetler arasında, özellikle belli tarihsel simalar kolayca ayırt edilebilmektedir. *Gunnarr* diye anılan kral, muhtemelen 5. yüzyılda yaşamış olan Burgonya hanedanı *Gundaharius"*tur. Buna karşın, alçak *Atli*, Hunların MS 451 yılında ölmüş olan acımasız lideri Attila'nın yansıması olsa gerektir. *Iormunrekr,* Ostrogotların 4. yüzyılda yaşamış olan kralı *Ermanaric'i* temsil ederken, *Hialprekr* ise Meroving hanedanlığından gelen ve 6. yüzyılda yaşamış olan *Chilperic* olabilir. Bu şahsiyetlerin İskandinav öykülerindeki sıraları, zamandizinine uymamaktadır.

İskandinav efsaneleri, *Nazım Edda'da* yer alan bir grup kahramanlık şiirinde anlatılmaktadır. Ben onları bir grup olarak görsem de, aslında tarihleri ve biçimleri bakımından geniş bir farklılık göstermektedirler. Kimisi muhtemelen Viking çağının ilk yıllarında, kimisi ise onikinci yüzyılda kaleme alınmıştır. Kimisi, karşılıklı konuşmalar vasıtasıyla yer yer kesilen öyküleyici***[S.131]*** bir çerçevede kaleme alınmış yalın dizelerden oluşmaktadır. Diğerleri, aralara nesir tarzında anlatılar serpiştirilmiş olan öykü ve konuşma dizelerinden oluşmaktadır ve bu dizeler ile nesir tarzındaki parçalar arasındaki ilişki tartışmalara sebep olmuştur ve

gerçekten de ihtilaflı bir konudur. Yine, kimi şiirler, geçmişte yaşanmış olayları anımsayan kişilerin ağzından ve bakış açısından birtakım öyküler anlatmaktadır. Fakat bütün bu farklılıklara rağmen, bu öyküler içerik ve konu bakımından birbirlerine oldukça benzemektedirler: Bu öykülerde anlatılan olaylar, genellikle, zalim yaradılışlı krallar tarafından sürdürülen ve gaddarlıkta onlardan aşağı kalmayan kadınlar tarafından adeta çanak tutulan, azılı kan davalarıdır. Bu krallar genellikle kibirli, para-göz, şan şöhret sevdalısı olan ve korkak görünmek istemeyen kişilerdir. Öykülerin genel havası ise, Hıristiyanlar tarafından seve seve onaylanacağı üzere, pagandır.

Snorri, bütün öykünün yalnızca bir kısmını *Nesir Edda'sına* almıştır. Öykünün tamamı için, MS 1400'lü yıllardan kalma eski bir elyazması içinde günümüze dek varlığını koruyabilmiş nesir tarzında bir çalışma olan *Volsunga saga'ya* bakmamız gerekmektedir. Volsunglar destanı, Edda şiirlerini ve bugün kayıp olan kaynaklardan devşirdiği malzemeleri süreklilik arz eden bir öykü oluşturacak şekilde birleştirip öyküyü yeniden kurar. Gel-gelelim, şiirler her zaman aynı öyküleri anlatmadıkları için, bu durum birtakım tutarsızlıklara yol açmaktadır. Buna ek olarak, ikincil nitelikteki kimi İskandinav kaynakları (Saxo Grammaticus dâhil), Ortaçağ Germen edebiyatından gelen -fakat kimileyin İskandinav kaynaklardan gelenlerden farklı olabilen- hatırı sayılır miktarda bilgi, hatta Anglosakson İngiltere'de bile bu efsanelerin bilindiğine delalet eden kısa göndermeler de vardır.

Öykünün İskandinav versiyonu, Odin'in soyundan geldiği düşünülen ve Macaristan'daki büyük bir hanedanlığın kurucusu olan Volsung adındaki bir kralla başlamaktadır.***[S.132]*** Bu kralın on oğlu ve yalnızca bir kızı vardır fakat yalnızca bir oğlunun, Sigmundun ve onun ikiz kız kardeşi olan Signy'nin adı konmuştur. Volsung sert mizaçlı bir kral ve iyi bir savaşçıdır. Ortasında bir ağacın büyüdüğü görkemli salonunda ihtişam içinde yaşamaktadır. Günün birinde, kudretli bir kral olan Gautlandlı Siggeir (Götaland, İsveç) Signy'e talip olur ve nikâh töreni tertip edilir. Haliyle, görkemli bir düğün yaparlar. Herkesin ortada yakılan ateşin çevresinde oturumuş düğünün keyfini çıkardığı sırada, harmani giyen ve yüzü kukuleta ile örtülü, tek gözlü yaşlı bir yabancı çıkagelir. Kimse onu tanımasa da, bu adam Odin'den başka kim olabilir ki? Yanında taşıdığı kılıcı kınından çekip ağacın gövdesine saplar. Kılıcı ağacın gövdesinden çekip

çıkarabilenin ona sahip olabileceğini ilan eder. Ardından çeker gider. Konukların hepsi kılıcı saplandığı ağaç gövdesinden çıkarmayı dener ama yalnızca Sigmund bunu başarır. Kılıcı incelediklerinde, onun o güne dek görmüş oldukları en güzel silah olduğuna karar verirler. Siggeir onu Sigmund'dan satın almak ister. Ama Sigmund bu teklifi reddeder ve bu yüzden iki aile arasına kara kedi girer (ağaca saplı kılıç motifi, elbette Wagner'in *Die Walküre'sinde* de yinelenmektedir).

Siggeir düğün şölenini kısa keser ve Signy'i de bütün itirazlarına rağmen yanına alarak evine döner. Gelgelelim Siggeir, Volsung ve oğullarına üç aylık süre zarfında Gautland'ı ziyaret etmeleri için davette bulunur. Volsung oraya gittiğinde, karşısında Siggeir'i ordusuyla savaşa hazır vaziyette bulur. Böylece, iki aile savaşır. Kahramanca direnmelerine rağmen, Volsung ve bütün adamları öldürülür, Yalnızca on oğlu tutsak olarak kurtulur.

Signy'nin önerisiyle, Volsung'un oğulları ormanın ortasındaki bir kütüğe zincirlenip terk edilirler. Her gece, bir dişi kurt ininden çıkagelir ve Volsung'un oğullarından birini yer. Geriye yalnızca Sigmund kalmıştır. Bu sırada, kardeşlerine yardım etme konusunda zaten çok geç kalmış olan Signy'nin aklına parlak bir fikir gelir.***[S.133]*** Hizmetçisinin eline bir kavanoz bal tutuşturup Sigmund'u bulmasını ve balı onun yüzünün her yerine, hatta ağzının içine bile sürmesini emreder. Her gece olduğu gibi, kurt yine çıkagelir. Balı koklar ve Sigmund'un yüzünü yalamaya başlar. En sonunda, geriye kalan bala ulaşabilmek için, dilini onun ağzına sokmak zorunda kalır. Tam o anda, Sigmund kurdun dilini ısırır. Kurt, ayaklarını kütüğe dayayıp bastırarak, can havliyle geriye doğru sıçrar ve böylece kütük de parçalara ayrılmış olur. Sigmund onun dilini ısırdığı için, hayvanın dili kökünden kopmuştur. Kurt ölür.

Böylece, Sigmund serbest kalır ve kız kardeşi Signy onun korulukta saklanmasına göz yumar. İkisi, orada intikam planları yapmaya başlar. Signy, kardeşine yardım edip edemeyeceklerini görmek için, iki oğlunun Sigmund'un yanına yollar. Ama gençler başarısız olurlar ve bu nedenle Sigmund onları öldürür. Ama ne gariptir ki, Siggeir oğullarının ortadan kaybolduğunu fark etmez bile. Signy, yaptıkları intikam planının başarıya ulaşabilmesi için kardeşinden bileği kuvvetli sert bir oğul sahibi olması gerektiğine karar verir. Böylece, bir gece alımlı bir cadı kılığına girip kardeşini ziyaret eder ve onunla birlikte olur. Bu birleşmeden Sinfiolti

adında bir oğlan çocuğu doğar. Sinfiolti'nin ne yaman bir savaşçı olacağı daha küçüklüğünden bellidir (bir kahramanın doğuşuyla sonuçlanan ensest ilişki, *Die Walküre'de* de vardır).

Böylece, baba oğul uzun bir savaş eğitimden geçerler. İntikam zamanı geldiğinde, giriş koridorunda saklanıp Siggeir'in salonuna ulaşırlar. Signy'nin hayatta kalan son iki çocuğu onların içeri sızmış olduklarını fark edince, Sinfiolti çocukları kılıcıyla oracıkta doğrar ve onlardan geri kalanı salonun ortasına atar. Pısırık Siggeir bile buna o kadar hiddetlenir ki, davetsiz misafirlerin derhal yakalanmaları ve huzuruna getirilmeleri emrini verir. Alışılageldik, yiğitçe bir çarpışmanın ardından, Sigmund ile Sinfiolti yaralı olarak ele geçirilirler.***[S.134]*** Yaptıklarının bedelini ödeyip acılar içerisinde kıvranarak ölsünler diye, Siggeir ve adamları tarafından, çimlerle kaplı bir höyüğün içine canlı canlı gömülürler. Ama Signy, höyüğün üstü kapatılmadan önce içeri büyük bir parça et atmayı başarır. Sigmund ile Sinfiolti, kendilerine atılan et parçasını yakından incelediklerinde, etin eklem yerlerinden birine saplanmış halde bir kılıç bulurlar. Kılıcı tıpkı bir testere gibi kullanarak kendilerine bir yol açıp höyükten kaçmayı başarırlar ve geri dönüp Siggeir'in salonunu ateşe verirler ve onu canlı canlı yakarlar. Ama Signy de affedilemez birtakım davranışlar sergilemiş olduğuna kanaat getirmiş olacak ki, kocasını ölüme terk etmeyi reddeder ve onunla birlikte yanarak can verir.

Elimizde bu korkunç öyküyü bütünüyle anlatan, ilk elden herhangi bir kaynak yoktur. Yalnızca, iki hımsın hapsoldukları bir höyükten nasıl kaçtıklarını anlatan ve bu öykünün köklerine göndermede bulunmak amacıyla alıntılanmış olan bir dize varlığını koruyabilmiştir. Söz konusu dize şöyledir:

> Güçlerini birleştirip koca bir dilim toprağı kestiler,
> Tek kılıçla, Sigmund ve Sinfiolti.

Görünüşe göre, *Volsunga saga'nın* yazarı, başka birçok yerde yapmış olduğu gibi burada da, bildiği (fakat bize kadar ulaşamamış olan) bir şiiri vasat bir nesre çevirmiştir.

Sigmund ve oğlu/yeğeni, bu olaydan sonra bir gemiyle atalarının topraklarına geri dönerler. Sigmund orada Borghild adlı bir kadınla evlenip iki çocuk sahibi olur ve gücüne güç katar. Sigmund'un bu çocuklarından biri, ilerde ünlü Helgi olacaktır. Böylece, Volsung öyküsünün ilk bölümü sona erer.

Volsunga saga'nın ikinci bölümü ise Helgi ile amcası Sinfiolti'nin yaşadığı maceraları anlatmaktadır. Öykünün bu bölümü, kısmen, bir Edda şiiri olan ve kahramanımız hakkındaki ikinci sunumdan daha karmaşık mitolojik malzemeler devşirerek***[S.135]*** takviye edebileceğimiz *Helgi Hundling'in Katili'nin İlk Sunumu* üzerine kuruludur. Genç bir adam olan Helgi, amcası Sinfiolti'yle birlikte uzun yolculuklara çıkıp çapulculuk yaparak yaşamaktadır. Derken, Helgi bir gün Hunding adlı bir kralı öldürür. Hunding'in oğulları, ondan yaptığına karşılık olarak belli bir miktar kan parası ödemesini talep ederler. Helgi kan parasını ödemeyi reddeder. Bunun üzerine, Hunding'in oğulları bir ordu toplayıp Helgi'ye savaş açarlar. Ama Hunding'in oğulları bu savaşta hezimete uğrarlar ve aralarından bazıları ölür. Helgi savaştan geri dönerken, yolda aralarında bir kralın kızı olan Sigrun'un da bulunduğu bir grup kadınla karşılaşır. Sigrun aslında bir valkriedir. Kız, kişiliksiz bir adam olan kral Hoddbrodd'a gelin olarak gönderildiğini söyleyip Helgi'ye veryansın eder. Helgi, kızı kötü kaderinden kurtarmaya gönüllü olur. Ordusunu Hoddbrodd'un ülkesinin sınırına kadar götürür. Sınırda onları ülkenin muhafızları karşılar. İki önderinin karşılıklı hakaret faslının ardından, ordular bir meydan savaşına tutuşurlar. Helgi, Sigrun'un valkrielerinin de yardımıyla kralı öldürmeyi başarır. Böylece, Sigrun'a tutulan Helgi zamanla uslanır. İkinci sunum, Helgi'nin bir intikamcının elinden olan ölümünü anlatsa da, *Volsunga saga'da* bir daha onun adı anılmamaktadır.

Sinfiolti ise korsanlık yapmayı sürdürür. Günün birinde, Borghild'in kardeşinin de kur yaptığı çekici bir kadınla tanışır. Sinfiolti, bir yolunu bulup rakibini alt eder. Evine geri döndüğünde Borghild onu hiç hoş karşılamaz. Sinfiolti buna çok şaşırır ve istenmediği yerde kalmayacağını belirtir. Ama Sigmund, Sinfiolti'ye kalması için ısrar eder. Derken, Borghild kardeşi için bir ölü bekleme töreni düzenler ve görkemli bir ziyafet verir. Adet olduğu üzere, içki servisi yapar ve likör dolu bir boynuzu Sinfiolti'ye ikram eder. Sinfiolti, likörün biraz bulanık olduğunu düşünür ve onu içmez. İçkiyi onun yerine Sigmund içer ve ona hiçbir şey olmaz. Sinfiolti,

Sigmund'un zehirden etkilenmediğini bilmemektedir.***[S.136]*** Borghild, ikinci defa içki servisi yapar. Sinfiolti "içkiye bir şeyler karıştırılmış" diyerek içkiyi içmeyi reddeder. Bunun üzerine, içkiyi yine Sigmund içer. Borghild, üçüncü kez şansını denemeye karar verir. Sinfiolti bu kez de "bu içkiye zehir katılmış" der. Ama Sigmund içtiği içkiler yüzünden sarhoş olmuştur ve artık doğru kararlar verebilecek halde değildir. Bu yüzden, sarhoş kafayla "o halde onu bıyığınla süzüp iç" diye bir tavsiyede bulunur. Sinfiolti de öyle yapar ve düşüp ölür. Sigmund'un dünyası başına yıkılır. Morali bozuk ve kederli bir halde, oğlunun cenazesini, fiyordun kıyısında yaşayan ve her seferinde yalnızca tek yolcuk alabilen küçük bir kayığı olan adama (bu adam da Odin olabilir mi acaba?) götürür. Sigmund, cenazeyi kayığa bindirir ve fiyort çevresinde yürümeye hazırlanır. Ama tam bu sırada kayık birden bire gözden kaybolur. Sigmund öfkeyle evine döner ve intikamcı kraliçesini evinden kovar ve Borghild kısa bir süre sonra ölür.

Sigmund bu ilk evliliğinin ardından, başka bir kralın kızı olan Hiordis ile evlenir. Bu kez rakibi, Hunding'in oğullarından biri olan Lyngvi'dir. Lyngvi kızı elinden kaçıracağını anlayınca, bu kadarı da fazla artık diye düşünür ve bir engel olarak gördüğü Sigmund'u ortadan kaldırmaya karar verir. Macaristan'ı istila edip savaş açar. Savaş çetin geçer, zira Sigmund artık ihtiyarlamış olmasına rağmen kendisini kahramanca savunmaktadır. Savaşın orta yerinde, uzun kukuletalı siyah bir harmani giyen ve elinde bir mızrak taşıyan tek gözlü meçhul bir adam çıkagelir (Odin!). Bu adam mızrağını havaya kaldırıp Sigmund'un yoluna çıkar. Sigmund'un kılıcı, meçhul adamın mızrağına çarpınca parçalara ayrılır ve işte tam bu noktada savaşın kaderi değişir. Sigmund ölümcül bir yara alır (benzer bir olay *Die Walküre*'de anlatılmaktadır).

Bunun üzerine, o ana dek bütün kraliyet hazinesiyle birlikte ormandaki güvenli bir yere saklanmış olan hamile Hiordis, geri döner ve kocasını diğer yaralıların arasında can çekişir halde bulur.***[S.137]*** Sigmund, son nefesini vermeden önce, doğacak çocuğunun ne kadar büyük bir şahsiyet olacağı hakkında bir kehanette bulunur ve karısı Hiordis'e kılıcından geriye kalan parçaları doğacak çocuğunun iyiliği için saklamasını vasiyet eder. Hiordis, Danimarka kralının oğlunun önderlik ettiği oradan geçmekte olan bir grup Viking tarafından koruma altına alınır.

Volsunga saga'nın üçüncü bölümü, Hiordis'in Sigmund'dan olma oğlunun serüvenlerini anlatmaktadır. Bu çocuk, en büyük Germen

kahramanlardan biri olan Sigurd (Wagner'in *Siegfreid'i)* olacaktır. Volsung hanedanları hakkındaki kahramanlık destanı ile altından oluşan ve ölümcül yüzüğü barındıran büyük bir hazine hakkındaki tanrı miti arasındaki bağlantı noktası burasıdır. Sigurd, Danimarka kralının sarayında en iyi şekilde yetiştirilmiştir ve akıl hocası demirci Regin'dir. Regin, babasını öldürüp altınlarını çalan ve ejderha kılığına girip çaldığı altınların başında nöbet beklemekte olan Fafnir'in muhalif kardeşidir. Regin, Sigurd'a bir veliahda yakışan tüm meziyetleri kazandırır ama bir yandan da onu başkasının eline bakan halinden kurtulması için sürekli kışkırtır. "Sigurd'un kraliyet mirasını kim korumaktadır?" "Danimarka kralı ve onun oğlu". "Fakat Sigurd bu mirası onlara kendisi mi emanet etti?" "Peki onlar Sigurd'a yeterince cömert davrandılar mı?" "O halde, niçin kendi altınları üzerinde bile söz sahibi olamıyor?"

Sigurd, bu soruları, istediği takdirde hamisinin kendisine derhal bir at -ya da herhangi bir şeyi- vereceğini söyleyerek yanıtlar. Ne de olsa, kral onu harasından istediği atı seçebilsin diye özgür bırakmıştır. Sigmund, en iyi atı kendisi için seçmeye gittiğinde, o güne dek tanımadığı sakallı ve yaşlı bir yabancıyla tanışır. Bu adamın tek gözü olduğu rivayet edilmektedir. Dolayısıyla, bu simanın kılık değiştirmiş Odin olduğu besbellidir. Yabancı, Sigurd'a bir atı nasıl seçmesi gerektiği konusunda öğütler verir. İkisi, Sleipnir'in soyundan gelen***[S.138]*** (ve bu yüzden, fevkalade nitelikleri olması gereken) bir at seçerler ve ona Grani adını verirler.

Daha sonra, Regin hazine ele geçirebilecekleri bir yer bildiğini söyleyip Sigurd'un aklına para hırsını sokar. Ona, bu hazineyi Fafnir adındaki bir ejderhanın korumakta olduğunu söyler. Ejderhanın ini yakınlardaki bir ormandadır. Ama Sigurd'un bu canavarı öldürebilmesi için bir kılıca ihtiyacı olacaktır. Demirci ustası Regin, delikanlıya hemen bir kılıç yapar. Sigurd kılıcı örse vurduğunda, kılıç kırılır. Regin bu kez daha iyi bir kılıç yapar. Ama yine aynı şey olur. Bunun üzerine Sigurd, babasından yadigâr kalan kılıcın parçalarını annesinden ister. Regin, ustaca dengelenmiş madenlerden imal edildiği besbelli olan bu kılıç parçalarını kullanıp örsü bir vuruşta ortadan ikiye ayırabilecek sertlikte ve ırmakta yüzmekte olan bir yün ipliğini dahi kolayca ortadan ikiye ayırabilecek keskinlikte bir kılıç yapar. Sigurd, kılıcın kendisine verdiği güvenle, ejderhanın peşine düşmeden önce babasının katillerinden intikam alır. Fafnir'le karşılaşmaya artık hazırdır.

Sigurd ile Regin, Fafnir'in saklandığı ormana doğru yola koyulurlar. Ejderhanın su içmeye giderken yerde bıraktığı izleri takip ederler. Bu izler o kadar büyüktür ki, Sigurd bir an için endişeye kapılır. Regin ona ejderhanın bıraktığı izler boyunca bir çukur kazmasını öğütler. Böylece ejderha sürünerek suya geldiğinde bu çukurun içine düşebilecek ve önceden çukurun içine saklanmış olan Sigurd, bu sayede kılıcını hayvanın yumuşak karnına saplayabilecektir. Sigurd hiç vakit kaybetmeden bu tuzağı hazırlamaya başlar ama bu sırada çıkagelen yaşlı bir adam (acaba kim olabilir dersiniz?), ona eğer ejderhanın akan kanından zarar görmek istemiyorsa bir sıra çukur kazmasını tavsiye eder. Sigurd bu tavsiyeyi dikkate alır ve kurduğu tuzak sayesinde Fafnir'i öldürmeyi başarır. Bir Edda şiiri olan ve 'Fafnir'in Öyküsü' anlamına gelen *Fáfnismál*, Fafnir ve katili arasında geçen konuşmaları aktarmaktadır.***[S.139]*** Bu konuşmalar, hazinenin delikanlıya getireceği kötü yazgı konusunda birtakım uyarılar da içermektedir:

> Şıkırdayan altınlar ve parlak kızıl hazineler,
> Yüzükler sana ölüm getirecekler.

Ama Sigurd hiç istifinin bozmaz:

> Her insan bir gün,
> Boyun eğmelidir ölüme.

Canavar son nefesini verdiğinde, Regin gelip onun kalbini çıkarır ve kanından biraz içer. Sigurd'dan, ejderhanın kalbini onun için kızartmasını rica eder. Sigurd, kalbi bir şişe geçirip ateşe tutar. Kalbin içersindeki sıvı köpürmeye başladığında, eti ateşten alır ve parmağıyla ona dokunup pişip pişmediğine bakar. Ama et çok sıcaktır ve parmağını yakar. Sigurd parmağını soğutmak için ağzına götürür. Fafnir'in kanı diline değdiği anda, kuşların dillerini artık anlayabildiğini fark eder. Altında durdukları ağacın üzerine sürü halinde sıvacı kuşları tünemiştir ve birlikte cıvıldamaktadırlar. Kuşlardan biri şöyle der:

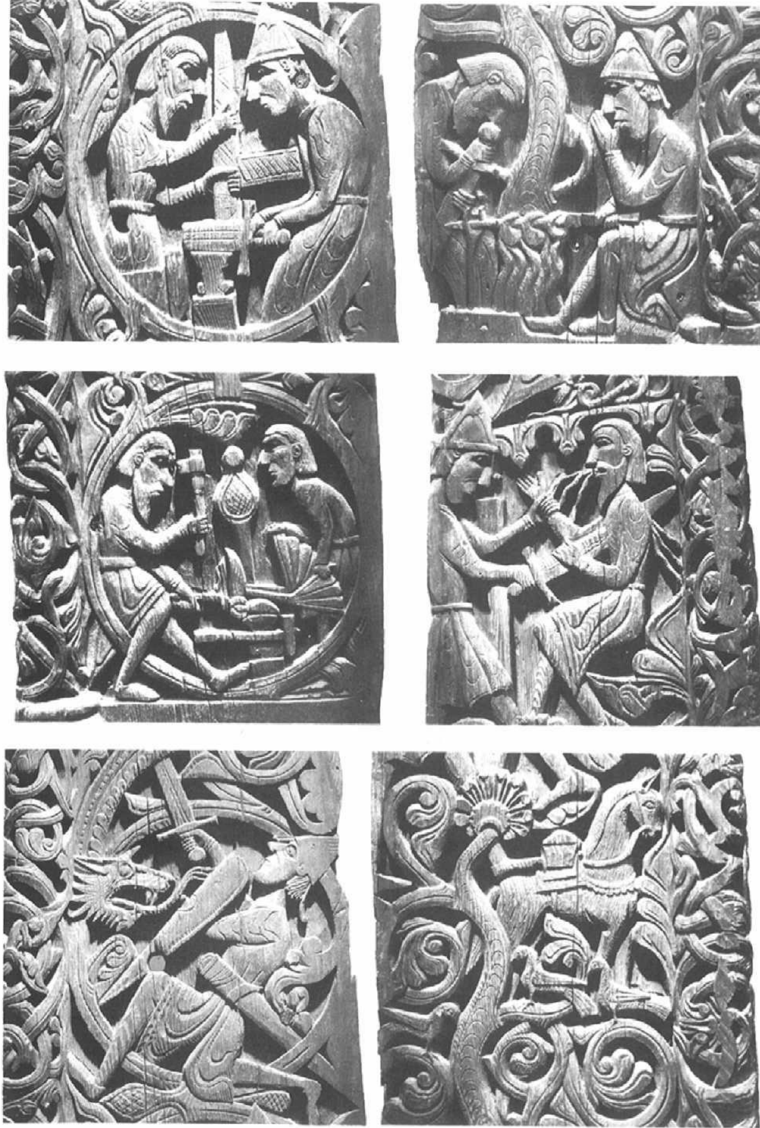
Orada, üzerine kan bulaşmış halde oturuyor Sigurd.
Pişiriyor ateşte, Fafnir'in kalbini.
O yüzük dağıtıcısı [veliaht] bana gözüme daha akıllı görünecekti
Eğer ki kendisi yemiş olsaydı pulları parlayan yılanın kalbini.

Derken, diğer kuşlarda onlara katılırlar ve hep beraber demirci Regin'in delikanlıyı arkasından vurmaya niyetliği olduğunu söylerler. Sigurd'a demircinin kellesini uçurup bütün hazineyi kendisine saklamasını ve Maral Çayırı denen yerde büyülü bir uykuya yatmış olan Brynhild adlı valkrieyi bulup, ondan bilgelik öğrenmesini öğütlerler. Sigurd bu öğüde kulak verir ve kılıcını çektiği gibi Regin'in kellesini uçurur.***[S.140]*** Ejderhanın kalbinin birazını yer ve geri kalanını da gelecekte kullanmak üzere saklar. Atı Grani'ye atlayıp Fafnir'in bıraktığı izleri onun inine kadar takip eder. Orada iki ya da üç sıradan atın taşıyabileceğinden çok daha fazla hazine bulur. Buna rağmen, tüm hazineyi Grani'nin sırtına yüklemeyi başarır ve oradan uzaklaşır.

Sigurd'un şimdiye dek gayet basit olan işlerinin birdenbire arapsaçına döndüğü nokta işte burasıdır, zira bu kez iradeleri son derece güçlü iki kadınla uğraşmak zorunda kalacaktır. Bu kadınlardan biri valkrie Brynhild'dir; diğeriyse müstakbel karısı Gudrun'dur. Bu noktada, gelenekte de bir karışıklık var gibi görünmektedir: Farklı kaynaklardan hareketle yalın bir öyküyü yeniden oluşturmak hiç de kolay bir iş değildir. *Volsunga saga*, Sigurd'un Maral Çayırı'na nasıl vardığını ve uzakta yanan bir ateş gördüğünü anlatmaktadır. Ateşin kaynağına doğru gittiğinde, bunun aslında etrafı alevlerle sarılmış bir kale olduğunu görür. İçerde, zırh giymiş birisi derin bir uyku halinde yatmaktadır. Sigurd, madenleri bile bez keser gibi kesebilen kılıcını kullanıp zırhı derhal keser ve bu zırhın ardında yatan kişinin bir kadın olduğunu görür. Bu kadın, itaatsizliği yüzünden Odin tarafından uyumaya mahkûm edilmiş olan valkrie Brynhild'dir. Sigurd hemen kadını uyandırır ve onun güzelliği ile zekâsı karşısında büyülenir. Birbirlerine âşık olup sadakat yemini ederler.

Öykünün bundan sonraki kısmında bir karışıklık söz konusudur. Sigurd atına atlayıp oradan ayrılır (ama neden?) ve Brynhild'in, heybetli görüntüsü insanı heyecanlandıran babalığı Heimir'in evine gelir. Brynhild, babalığının yanında kalmaktadır (oraya nasıl gitti acaba?) ve Sigurd yine ona olan aşkını ilan eder. Ama Brynhild bu kez o kadar istekli değildir, zira savaş

kuvvetlerini yöneten bir valkriedir ve halinden gayet memnundur. Sigurd'un yazgısı Gudrun'la evlenmektir ama o başta bunu şiddetle reddeder ve Brynhild'e tekrar bağlılık yeminleri edip ona bir altın yüzük verir. Bu yüzük, aslında lanetli altın yüzüğün ta kendisidir.***[S.141]***

Bu Sigurd oymalarının hepsi Norveç, Oslo'daki Hylestad Kilisesi'nin girişinde bulunmaktadır. Sol üstte: Sağdaki figür, Sigurd, kılıcının tahrip gücünü test ediyor. Regin karşısında onu seyretmektedir. Sol ortada: Regin ve yardımcısı, Sigmund'un bıçağının kırık parçalarından oluşan bir başka yeni kılıcı dövüyor. Sol altta: Sigurd ejderha'nın karnını deşiyor. Sağ üstte: Sigurd, Fafnir'in kalbini kızartıp, yemeye hazır olup olmadığını kontrol ederken, Regin uyuyor. Kanı tattığında, üzerindeki ağaçlarda tünemiş kuşların dilini anlamaya başlıyor. Sağ ortada: Sigurd, kuşun öğüdüne uyarak

Regin'i öldürüyor. Sağ altta: Sigurd, ejderha Fafnir'den elde ettiği hazineleri atı Grani'ye yüklüyor. ***[S.142]***

Üzerinde yılana benzeyen bir şekil bulunan runik anma taşı. Oymacı, yılanı Fafnir olarak ve Sigurd'u da aşağısında, ejderhanın karnını deşerken göstermiştir.

Böylece, Ren nehrinin güneyine, Giuki'ni sarayına giderler. Giuki'nin Grimhild adlı cadı bir karısı, Gunnar, Hogni ve Guttorm adlarında üç oğlu ve Gudrun adında bir kızı vardır. Brynhild, Gudrun'un arkadaşıdır ve ikisi gelecek hakkında sohbet etmeye başlarlar. Brynhild, Gudrun'un rüyalarını yorumlayıp***[S.143]*** uğrayacağı kötü yazgıyı ona önceden bildirir: Gudrun Sigurd ile evlenecek ama bir süre sonra onu kaybedecektir.

Sigurd bütün hazinesini alıp Giuki'nin salonuna getirir. Giuki onu içeri davet eder. Grimhild, ailesi için Sigurd'un büyük yararları dokunabileceğini hemen anlar. Ama bunun olabilmesi için Sigurd'un Brynhild ile aşk yaşamaması gerekmektedir. Grimhild bu sorunu, Sigurd'a eski aşkını unutmasını sağlayacak büyülü bir içki içirerek çözer. Giuki, Sigurd'un desteğini yitirmemek için kızı Gudrun'u ona gelin olarak verir. Sigurd mutluluktan havalara uçar. Brynhild'i artık unutmuştur. Görkemli bir düğün yapıp evlenirler ve bu birlikteliği pekiştirmek için Gunnar, Hogni ve Sigurd kan kardeşi olurlar. Ardından, ailenin erkekleri hep birlikte korsanlık yapmaya giderler ve birçok ganimetle geri dönerler.

Bu sırada Gunnar da bir yolunu bulup evlenebilmek için can atmaktadır. Brynhild'e kur yapmaya karar verir ve konuyu Sigurd'a açar. Sigurd ona yardımcı olmayı kabul eder. Brynhild, yalnızca atını sürüp salonunun etrafını saran alevlerin arasından geçebilecek cesarete sahip olan bir adamla evlenebileceğini ona bildirir. Gunnar buna yeltenir, fakat atı ürker ve alevlerin içinden geçmeyi reddeder. Bunun üzerine, Sigurd'dan Grani'yi ödünç alır ama Grani, üzerinde Gunnar varken adım dahi atmaz. Sigurd ile Gunnar birbirlerinin kılığına girmeye karar verirler (acaba nasıl?). Grani üzerinde Sigurd olduğu halde alevlerin ortasına atılır. Brynhild, üzerinde zırhı ve miğferi olduğu halde salonunun ortasında haşmetli bir şekilde oturmaktadır. Sigurd/Gunnar, alevlerin içinden geçtiğini ve ona sahip olmaya hak kazandığını ilan eder. Brynhild, onu evine ve yatağına kabul eder. Sigurd/Gunnar, kılıcını çeker ve yatarlarken aralarında bir engel oluşturacak şekilde yatağın ortasına koyar. Sonra büyük altın yüzüğü alıp yerine başka bir yüzük koyar. Bunun ardından, atına atlayıp alevlerin arasından geçerek salondan çıkar. İki arkadaş, kılıklarını tekrar eski haline getirirler.***[S.144]*** Brynhild ile Gunnar için büyük bir düğün şöleni tertip edilir. Sigurd birden Brynhild ile nasıl tanıştığını ve ona nasıl âşık olduğunu anımsar ama artık iş işten geçmiştir. Bu yüzden, durumu kimseye belli etmez.

Neden sonra, Gudrun ile Brynhild kimin kocasının daha üstün olduğu konusunda tartışmaya başlarlar. Brynhild, kocasının kendisi uğruna ateş duvarından geçtiğini söyler ve kendi kocasının daha üstün olduğunu ileri sürer. Gudrun ise ateş duvarını aşanın aslında Gunnar kılığına girmiş Sigurd olduğu söyler ve kendisinin bunu kanıtlayacak büyük yüzüğe sahip olduğunu belirtir. Böylece iki arkadaşın foyası ortaya çıkmış olur. Brynhild

öfkeden deliye döner. Hem kendisini utandırmış olan Sigurd ile Gudrun'dan hem de hileyle ona sahip olmuş olan kocası Gunnar'dan intikam almayı tasarlar. Sigurd'un yumuşak yanıtları bile onun öfkesini dindirmeye yeterli olmaz.

Brynhild, kocasıyla konuşur ve aynı çatı altında Sigurd kadar ünlü bir savaşçıyı barındırmanın getireceği tehlikeye karşı onu uyarır:

> Gideceğim eskiden yaşadığım yere,
> Babam ve akrabalarımla birlikte olmaya.
>
> Hayatımın geri kalanını orada oturup uyuyarak geçireceğim.
> Ta ki sen Sigurd'un öldüğünden emin olana dek,
> Ta ki sen herkesten büyük bir prens olana dek.

Gunnar artık son derece hassas bir konumdadır. Bir yandan, kan kardeşi olmasından ötürü Sigurd'a zarar verememektedir. Ama diğer yandan, Sigurd'un hazinesini ele geçirme fikri aklını çelmektedir. Bu iş için Hogni'yi kullanamayacağını da bilmektedir, zira verdiği birliktelik yeminden ötürü onun da Sigurd'a karşı eli kolu bağlıdır. Derken, Gunnar'ın aklına parlak bir fikir gelir. Cinayeti küçük kardeşleri Guttorm'un işlememesi için hiçbir sebep yoktur. Öyle ya, ne de olsa Guttorm birliktelik yeminine katılmamıştır.***[S.145]*** Böylece iki ağabey, para ve güç teklif ederek, Sigurd'u öldürmesi için kardeşlerini teşvik ederler. Hatta bunun için ona büyülü yiyecekler bile verirler (açıkçası, bu kulağa fazlasıyla yavan gelmektedir). Nihayet, anneleri cadı Grimhild'i devreye sokarlar. Grimhild'in kendine özgü ikna çabaları meyvesini verir ve Guttorm cinayeti işlemeye razı olur.

Sigurd, hiçbir şeyden kuşkulanmadan yatağında uzanmaktadır. Guttorm onun odasına iki kez girer ve her seferinde, onu uyanık halde bulur. Sigurd'un bakışları öylesine korkutucudur ki, eli ayağına dolaşan Guttorm telaş içinde odadan kaçmak zorunda kalır. Ama üçüncü kez odaya girdiğinde Sigurd artık uyumuştur. Böylece, Guttorm hiç vakit kaybetmeden kılıcını ona saplar. Sigurd aldığı darbenin etkisiyle uyanır. Bunu gören Guttorm, odadan kaçmaya çalışır. Sigurd kılıcını kapar ve kaçmaya çalışan Guttorm'a fırlatır. Guttorm tam kapının eşiğine geldiğinde Sigurd'un fırlattığı kılıç onu belinden ikiye böler. Böylece, bedeninin bir yarısı odanın içine, diğer yarısı ise odanın dışına düşer. Sigurd'un kollarında uyumakta

olan Gudrun, yaşanan arbede neticesinde uyanmak zorunda kalır, odanın kan gölüne döndüğünü görür ve büyük bir kedere kapılır. Sigurd son nefesini vermeden önce bu olaydan Brynhild'i sorumlu tutar ama bir yandan da kendisinin bu yazgıya çok önceden mahkûm edilmiş olduğunu bilir. Brynhild, Gudrun'un feryatlarını duyunca keyiften kahkahalar atar. Sonra kocası Gunnar'a bu olayın nelere mal olacağını açıklar: Bundan böyle, kardeşler savaşa gittiklerinde Sigurd'un desteğinden yoksun olacaklardır. Sigurd'un cenaze töreni hazırlanırken, Brynhild kendini bıçaklar ve son isteğinin Sigurd'la birlikte aynı odunlar üzerinde ve yine kınından çekilmiş kılıç aralarında olacak şekilde yakılmak olduğunu söyler. Büyük kahramanın tehlikeler, şanlı zaferler ve ihanetlerle dolu hayatı böylece son bulur (Wagner severler bu olayların *Siegfreid* ve *Götterdämmerung*'da anlatılanların neredeyse aynısı olduğunu hemen fark edeceklerdir).***[S.146]***

Volsunga saga'nın son bölümü ise Gudrun'un, kocasının ölümünden sonra karşı karşıya kaldığı korkunç yazgıyı anlatmaktadır. Gudrun, uzun bir süre kıraç topraklarda gizlenir ve daha sonra Danimarka'da sürgün hayatı yaşamaya başlar. Kardeşleri onu Danimarka'da bulurlar ve çektiği acılar için ona tazminat ödeyip hatalarını affettirmek isterler. Grimhild, kızı Gudrun'a yaptığı hataları unutturacak büyülü bir içki hazırlar. Fakat sonra, biraz şaibeli bir davranış sergileyip onu kendi rızası olmadan Atli ile nişanlar. Atli, kardeşlerin Sigurd'u öldürüp ele geçirdikleri hazineye göz diker. Onlara bir oyun etmeye karar verir ve kardeşleri evine davet eder. Gudrun, kardeşlerini Atli'nin kumpasına karşı uyarmaya çalışsa da başarısız olur. Atli, onları kendi krallığının vârisleri tayin edeceği vaadiyle kandırmıştır. Kardeşler Atli'nin ülkesine ayak bastıklarında oyuna getirildiklerini anlarlar ama Gunnar ve Hogni yollarından dönmeyip atlarını cesurca Atli'nin sarayına doğru sürmeye devam ederler. Saraya vardıklarında, Atli'nin ordusuyla meydan muharebesi yapmaya başlarlar. Gudrun, kardeşlerinin zor durumda olduğunu görür ve kılıcını kuşanıp onların yanında savaşa katılır. Korkunç bir katliam yaşanır. Savaşın sonunda Gunnar ve Hogni esir alınıp zincire vurulurlar.

Gunnar'a bir teklif götürülür. Eğer hazinenin nerede saklı olduğunu söylerse hayatı bağışlanacaktır. Bunun üzerin Gunnar "Önce kardeşim Hogni'nin kalbinin vücudundan söküp bana gösterin" der. Fakat Atli'nin adamları, korkak bir kölenin kalbini söküp ona Hogni'nin kalbi diye gösterirler. Gunnar, bu kalbin kardeşine ait olduğuna inanmaz, zira

Hogni'nin kalbinin asla yapmayacağı şekilde, dehşet içinde atmaktadır. Bunun üzerine, adamlar Hogni'yi gerçekten de öldürüp kalbini sökerler. Ama Hogni, kalbi sökülürken garip bir şekilde kahkahalar atmaktadır. Nihayet kardeşinin kalbini Gunnar'a götürürler. Bu kalbin kardeşine ait olduğunu anlayan Gunnar "Altınların nerede olduğunu artık yalnızca ben biliyorum. Hogni size hiçbir şey anlatamaz.***[S.147]*** Her ikimiz de hayattayken aklımda bir şüphe vardı ama artık hepsi geçti. Kararı yalnız başıma ben vereceğim. O altınlara Hunlardan önce Ren sahip olacak" der.

Bunun üzerine Atli, Gunnar'ı zehirli yılanlarla dolu bir çukura atar. Gunnar'ın elleri bağlıdır fakat Gudrun çukura bir arp atar. Gunnar arpı ayak parmaklarıyla çalıp yılanları büyüler. Ama bu fazla uzun sürmez ve bir engerek yılanı onu sokup öldürür

Gunnar, bir yılan deliğinde bağlanmış yatmakta ve yılanlara büyü yapmaya çalışmaktadır. Bu, az da olsa işine yarar.
*Yine, Norveç, Oslo'daki Hylestad Kilisesinden.****[S.148]***

Artık hem Atli'nin hem de Gudrun'un yaslarını tutacakları dostları vardır. Böylece, barış içinde ortak bir ölü bekleme şöleni düzenlerler; ya da en azından Atli barış yaptıklarını düşünmüştür. Gudrun, şölen sofrasına Atli'den olma oğullarının kalplerini getirir ve onların kanlarını şölen şarabına karıştırıp kafatasla-rından içki bardakları yapar. Atli ne olduğunu bile anlayamadan Gudrun ve Hogni'nin oğullarından biri onu bıçaklarlar. Ardından salonu içindekilerle birlikte ateşe verirler. Ejderha kalbi yemenin bir kadının içindeki canavarı uyandırabileceğine hiç kuşku yoktur.

Yine de Gudrun'un çilesi henüz bitmiş değildir. Güzeller güzeli kızı Svanhild, kendisinden yaşça büyük bir kral olan Iormunrek ile nişanlanır. Kral onun sadakatinden şüphe duyar ve onu atının ayakları altında çiğneyip öldürür. Gudrun'un sağ oğulları, kardeşlerinin intikamını almak için Iormunrek'i yakalayıp kendi sarayına götürürler ve orada onun kolları ile bacaklarını keserler. Ama Iormunrek ölmeden önce adamlarına saldırganları taşlayarak öldürmeleri emrini vermeyi başarır. Böylece, Gudrun'un oğulları da ölür. Snorri'ye bakılacak olursa, Fafnir'in mirası olan lanetli altın, hâlen Ren nehrinin derinliklerinde yatmaktadır. "Ve o günden beri bulunamamıştır."***[S.149]***

İlave Okumalar İçin Öneriler

İskandinav mitleri konusunda çalışmak, oldukça zahmetli ve karmaşık bir iştir. Elinizdeki kitap bu konuda yalnızca bir başlangıç noktası olabilir. Kitap boyunca anlatmış olduğum mitleri genellikle sadeleştirmeye çalıştım. Ancak, bu mitlerin özgün hallerinin kendi başlarına oldukça karmaşık olmaları bir yana, farklı okunma biçimleri, farklı çevirileri ve farklı yorumları da mevcuttur. Benim bu kitap boyunca yapmış olduğum şey, yalnızca genel bir tablo çizmekten ibarettir. Konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isteyenler, Snorri'nin kitabının A. Faulknes tarafından yapılmış olan *Snorri Sturluson: Edda* (Londra, 1987) adlı tam ve yetkin çevirisine bakabilirler. Söz konusu çalışma, doğruluğu ve aslına uygunluğu bakımından neredeyse kusursuzdur. Fakat bu yüzden, akıcılıktan ve okunabilirlikten kaybetmektedir. Yine de fazlasıyla takdire değer bir çabadır. *Nazım Edda'nın* yetkin bir çevirisi henüz yapılamamıştır ama bu konuda birtakım girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimlerin en yakın tarihli olanı, W. H. Auden ile P. B. Taylor'ın *Norse Poems* (Londra 1981) adlı derlemeleridir.***[S.151]*** Bu derleme, Edda şiirlerinin çoğunu içeriyorsa da, bu şiirler tıpkı *Hávamál'*ın yeni düzenlemesinde olduğu gibi, genellikle tamamen kendine özgü bir üslupla yorumlanmıştır. Bu çok önemli şiiri için daha Martin Clarke tarafından yapılmış olan *The Havamal* (Cambridge 1923) adlı daha eski tarihli bir çeviriye bakmak belki de daha iyi olacaktır. Bunların haricinde, H.A. Bellows ve L.M. Hollander tarafından yapılmış *Nazım Edda* çevirileri de vardır ama bunlar çok iyi değillerdir.

Skald şiirlerini İngilizceye çevirmek son derece güçtür, zira bu şiirlerin yapıları ve kullandıkları dil, okunaklı bir çeviri yapmaya fazla izin vermemektedir. Kitap boyunca adı geçen skald şiirlerinden bazıları, E. O. G. Turville-Petre tarafından yetkin bir giriş bölümü eklenerek derlemiş olan *Skaldic poetry* (Oxford 1976) kitabında bulunabilir. *Ynglingasaga* metni, L. M. Hollander'in *Heimskringla: history of the kings of Norway* (Austin, Texas, 1964) çevirisi içerisinde bulunabileceği gibi, biraz eski tarihli de olsa, geçenlerde yeniden basılmış olan oldukça nitelikli bir Everyman's Library baskısı da mevcuttur. Saxo Grammaticus'un *Gesta Danorum* adlı çalışmasının oldukça kullanışlı bir çevirisi de piyasadadır. Bu eserin konumuzla ilgili olan ilk cildi, *Saxo Grammaticus: the history of Danes* adıyla Peter Fisher tarafından çevrilmiştir (Cambridge, 1979). *Volsunga saga* metni, başarılı bir çeviri ve giriş yazısıyla birlikte, R. G. Finch'in *The saga of Volsungs* (Nelson's Icelandic Texts, Edinburgh ve Londra, 1965) adlı çalışmasında bulunabilir. Ayrıca, U. Dronke'nin *The Poetic Edda* adlı çalışmasının ilk cildi olan *The Poetic Edda: Heroic Poems* (Oxford,1969) içerisinde bu destanın sonraki bölümlerine malzeme sağlamış olan dört şiirin oldukça başarılı ve hatta kulağa özgün hallerinden bile daha şiirsel gelen çevirilerine ulaşılabilir.

İskandinav mitleri üzerine yapılmakta olan çağdaş çalışmalar hakkında, C. J. Clover ile J. Lindow'un *Old Norse-Icelandic Literature: a critical guide* (Cornell, Ithaca, 1985)***[S.152]*** adlı çalışmalarının 'Mythology and mythography' başlıklı bölümü iyi bir başlangıç noktası teşkil etmektedir. Söz konusu çalışmanın diğer bölümleri de benim bu kitapta anlattığım şeylerin birçoğuna edebi bir art alan sağlama konusunda fazlasıyla yardımcı olabilecek niteliktedir. Ayrıca, J. Kristjansson'un

İskandinav mitleri ve destanları hakkındaki Ortaçağ edebiyatının güncel bir özetini sunan ve P. Foote tarafından İngilizceye çevrilmiş *Eddas and Sagas* (Rejkavik, 1988) adlı çalışması da bu konunda yardımcı olacaktır. Almanca bilen okurlara J. de Vries'nin *Altgermanische Religionsgeschichte* kitabına bakmalarını öneririm. İngilizcede İskandinav mitler hakkında yazılmış, piyasadaki en iyi genel çerçeveye sahip çalışma hâlen E. O. G Turville-Petre'nin *Myth and religion of the North: the religion of ancient Scandinavia* (Londra, 1964) adlı kitabıdır. Bu kitap işin tadını kaçıracak kadar çok baskı hatasına ve birtakım tutarsızlıklara sahip olmasına rağmen yine de son derece faydalıdır. Fransızca kitap okuma konusunda isteksiz olanlara ise Georges Dumézil'in konu hakkındaki düşüncelerinin -bu düşünceler henüz eleştirilmemiş olsalar bile- E. Haugen tarafından yayıma hazırlanmış İngilizce çevirisi olan *Gods of the ancient Northmen* (Berkeley ve Los Angeles, 1973) adlı kitabını önerebilirim.***[S.153]***

Dizin

Aegir, 36, 37
Aesir, 7, 10, 12, 30, 31, 36, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 59, 63, 75, 80, 88, 89, 92, 93, 112, 113, 125, 127, 129, 130
Afi, 113
Agnar, 72, 73, 74
Ai, 113
Andreas, 17
Andvari, 129
Angrboda, 12, 88
anma taşı, 143
Asgard, 21, 80, 84, 87, 91, 110
Ask, 112
Atli, 131, 147, 148, 149
Audhumla, 108
Aurvandil, 81
Baldr, 7, 11, 38, 41, 44, 72, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 119, 125, 127
Baugi, 70
Bor, 108, 112
Borghild, 135, 136
Bragi, 11, 36, 41
Bremenli Adam, 60, 84
Brokk, 99, 100
Brynhild, 140, 141, 143, 144, 145, 146
Buri, 108
cüceler, 12, 40, 70, 127, 128
devler, 12, 20, 52, 73, 75, 80, 98, 109, 110, 127, 131
Draupnir, 92, 98, 99
Dumézil, 47, 50, 63, 89, 153
Edda, 19, 20, 26, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 44, 45, 49, 52, 66, 77, 78, 82, 89, 105, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 121, 128, 131, 132, 135, 139, 151, 152
Eitri, 99
elfler, 12, 110
Embla, 112
Eric Bloodaxe, 13, 41, 66, 116
Fadir, 114
Fafnir, 128, 130, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 149
Fáfnismál, 139
Fenrir, 12, 17, 26, 28, 42, 88, 118, 121, 123
Fialar, 37, 40, 69

For Skírnis, 52, 53
Freyia, 12, 20, 21, 22, 34, 48, 49, 50, 52, 103, 116
Freyr, 12, 13, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 84, 100, 123
Frigg, 10, 30, 61, 71, 73, 76, 90, 91
Frodi, 13, 29
Galar, 37, 40, 69
Gangleri, 31, 65, 107, 108, 111, 119, 121, 124, 126
Garm, 123
Gefion, 12, 115
Geirrod, 64, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78
Gerd, 12, 13, 52, 53, 54
Gesta Danorum, 45, 78, 95, 152
Gilling, 69
Ginnungagap, 108, 109
Gioll, 92, 119
Giuki, 143, 144
Gosforth, 16, 82, 96
Grani, 139, 141, 142, 144
Grimhild, 143, 144, 146, 147
Grímnismál, 72
Groa, 81
Gudrun, 141, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149
Gunnar, 143, 144, 145, 146, 147, 148
Gunnlod, 67, 68, 69, 70
Guttorm, 143, 145, 146
Gylfaginning, 28, 31, 38, 59, 64, 107, 121
Gylfi, 28, 31, 107, 112
Hakon, 28, 39, 116, 117, 118
Halfdan, 57, 59
Haustlong, 42, 44
Hávamál, 23, 25, 66, 67, 69, 152
Heidrun, 119
Heimdall, 12, 22, 88, 102, 112, 113, 115, 123
Heimir, 141
Heimskringla, 45, 48, 54, 55, 57, 152
Hel, 12, 79, 88, 91, 92, 93, 119
Helgi, 135
Hermod, 91, 92, 119
Hıristiyan mitleri, 98
Hiordis, 137, 138
Hod, 12, 38, 90, 91, 97
Hoenir, 12, 48, 112, 128
Hogni, 143, 144, 145, 147, 149
Hotherus, 95, 97
Hrungnir, 79, 80, 81
Hrym, 123
Hunding, 136, 137
Húsdrápa, 102
Hymir, 82, 83
Hymiskviða, 82
Idunn, 11, 42, 43, 98, 127
Iormungand, 82
Iormungard, 12, 82, 88, 101, 121, 123
Iormunrek, 149
Karl, 114
Kvasir, 12, 37, 39, 48, 69, 94
Logi, 101
Lokasenna, 25, 26, 49, 53, 79, 90
Loki, 7, 12, 20, 22, 25, 26, 34, 35, 42, 43, 44, 49, 54, 76, 77, 79, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 123, 128, 129, 130
Lyngvi, 137
Magni, 81
Midgard, 106, 109, 110, 112
Mimir, 40, 48, 71, 110, 123
Modir, 114
Muspell, 54, 108, 109, 123
Nanna, 11, 92, 95, 97
Nástrond, 124
Nazım Edda, 19, 20, 31, 38, 131, 151
Nerthus, 50, 57, 59
Nesir Edda, 26, 28, 29, 30, 31, 34, 36, 37, 45, 52, 112, 115, 118, 121, 128, 132

Niord, 12, 33, 44, 48, 49, 50, 52, 54, 58, 59
nornlar, 12, 110, 111
Od, 12, 52
Odin, 7, 10, 11, 13, 17, 23, 24, 25, 30, 31, 33, 35, 36, 37, 40, 41, 42, 48, 50, 52, 56, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 80, 82, 84, 87, 88, 89, 90, 92, 94, 100, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 116, 117, 118, 119, 123, 124, 127, 128, 130, 131, 132, 137, 138, 141
Olaf, 55, 59
Otr, 128
Ragnarok, 119, 120, 121, 124
Regin, 128, 130, 138, 139, 140, 142
Reginsmál, 128, 129
Rheingold, 131
Rig, 112, 113, 114
Saxo Grammaticus, 45, 56, 78, 94, 132, 152
Sif, 10, 30, 37, 98
Siggeir, 133, 134
Sigmund, 41, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 142
Signy, 133, 134
Sigrun, 136
Sigurd, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147
Sigyn, 12
Skadi, 12, 33, 34, 44
Skáldskaparmál, 28, 36, 37, 75, 98, 103
Skirnir, 52, 123
Sleipnir, 35, 36, 92, 138
Snorri, 26, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 42, 44, 45, 47, 50, 52, 54, 55, 56, 57, 59, 64, 69, 75, 77, 78, 79, 82, 83, 87, 88, 90, 93, 97, 98, 100, 102, 103, 107, 109, 110, 111, 112, 115, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 128, 132, 149, 151
Svanhild, 149
Tacitus, 50, 57
Thialfi, 101
Thiazi, 43, 44
Thor, 7, 10, 16, 18, 20, 22, 23, 30, 34, 35, 61, 63, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 92, 94, 97, 99, 100, 116, 123
þórsdrápa, 75
Thrall, 113
Thrym, 20, 22
þrymskviða, 20
tılsımlar, 24
Tyr, 12, 26, 28, 38, 123
Ull, 10
Uppsala, 25, 50, 54, 56, 58, 60, 61, 84
Utgard, 100, 101
Vafthrudnir, 71
Valhalla, 32, 33, 41, 66, 91, 117, 118, 119
Vanir, 7, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 59
Var, 10, 106
Ve, 12, 24, 33, 41, 48, 64, 68, 72, 101, 108, 109, 110, 111, 112, 120, 125, 129, 130, 149
Vidar, 12, 123
Viking, 9, 15, 16, 18, 20, 23, 38, 63, 82, 84, 100, 131, 138
Vili, 12, 108, 109, 112
Volsung, 132, 133, 135, 138
Volsunga saga, 132, 135, 138, 141, 147, 152
Voluspá, 35, 105, 107, 111, 112, 115, 120, 121, 123, 124, 125
Wagner, 120, 131, 133, 138, 146
Yggdrasil, 110
Ymir, 108, 109
Ynglingasaga, 45, 152

Dünya Mitleri 1

İskandinav Mitleri

R. I. Page

Tanrıların ve tanrıçaların, erkek ve kadın kahramanların, canavarların ve devlerin, eğlendiren ve kimi zaman da dehşete düşüren efsaneleri, her ne kadar İskandinavlar kayda geçirememişlerse de, İskandinavya'da ayakta kalmayı ve günümüze ulaşmayı başarmıştır. Odin, Thor, Freyia, Loki, Volsung Sigurd, Gudrun ve Brynhild, öyküleri kayda geçirilebilmiş olan efsanevi karakterlerin en iyi bilinenleridir.

Konu hakkındaki yetkisi ve bilgisiyle Profesör Page, İskandinav efsanelerini bize yeniden anlatmakta ve geleneklerinin ne kadar karmaşık ve bazen de tutarsız olduğunu göstermektedir. Bu antik mitler aracılığıyla, insanın yaratılışı ve dünyanın sonuna ilişkin olarak İskandinavların hayalinde neler canlandırdığını öğrenebilmekteyiz.

9 786055 738105

www.phoenixkitap.com